

T Sanat ve Edebiyat dergisi TOHUM

Bir sanat eserinin
meziyetini nihai ve
kesin olarak belirleyen
şey, onun içeriğinin
değeridir.
PLEHANOV

Mart-Nisan 88 Sayı: 11 4 DM.

Mem-û Zîn'de Kadın ve Sevgiliye Yaklaşım

M. Oruçoğlu

8 Mart Yüksek Irmak Kotrası

H. Hai

Gökkubbenin Yarısını Taşıyan Kadınlar

A. Ö. Utku

Kadının Adı Yok

Ş. Eraslan

"Entellektüel" Burjuvazi ve Kaçış Sanatı

N. Behram

M. Çetin'le Aclığın İçinden Söyleşi

H. Bostancı

Tanrısal Adalet

A. Nesin

Şair Akıldan Korkmamalıdır

B. Brecht

Partizan Sanat/Sanatçı Üzerine

Tartışmaya Giriş IV

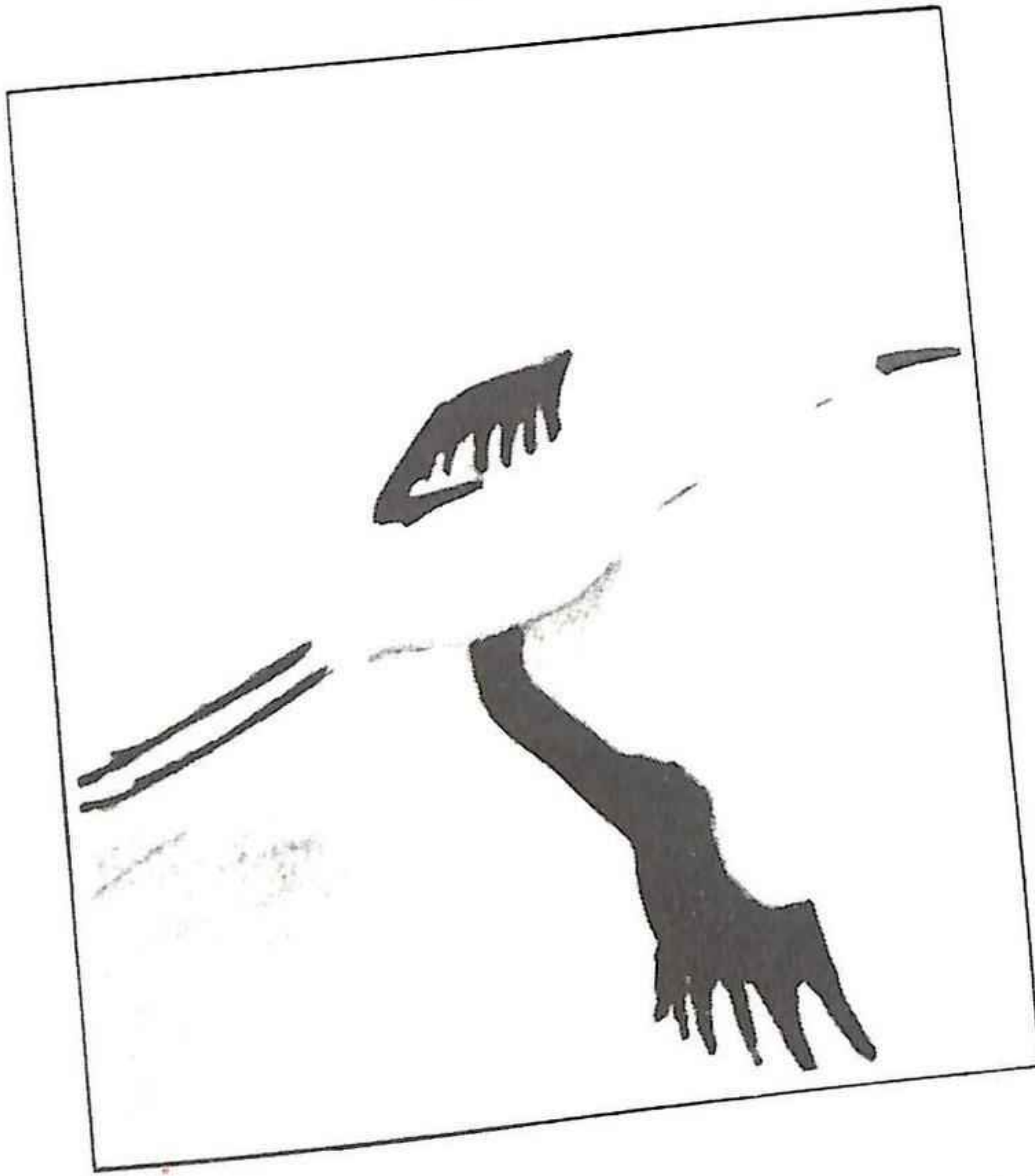
M. Çetin

YILMAZ GÜNEY'E ÖZGÜRLÜK

Nihat Behram

GURBET

Nihat Behram, koklerinden kopartılmış Türkiye insanının Batı ülkelerindeki yaşamını, çok çeşitli tiplerle, psikolojik ayrıntılara inmede güçlü bir duyarlık ve ustalıkla yansıtıyor. Dünyanın en büyüleyici gökyüzlerinden birinin altında, özence ve özgün imgelerle betimlenen olağanüstü güzellikteki bir gökyüzünün altında nice acıların ve çirkinliklerin yansıdığı Paris, olayların baş kişilerinden biri olarak soluk alıp veriyor romanda... Koklerinden kopartılmış Türkiye insanının Batı toplumlarındaki huzunlu ve zorunlu yaşamı betimlenirken, çelişkilerle dolu Batı uygarlığına yöneltilmiş, kendi özleştirimimizi de içeren acı eleştiri, romanın konusal eksenini oluşturuyor..."

Ataol BEHRAMOĞLU

"GURBET" in sağlam bir kurgusu, dokunaklı bir oykusunu, etten kemikten kişileri, olağanüstü akıcı bir üslubu var. Beni sarsan romanlardan biri."

Talat S. HALMAN

"GURBET", ülkeleri, renkleri, gümrükleri, Doğu'dan gelenlere kapalı sınır kapıları ile bir destan. İş aramanın, çaresizliğin, sevginin destanı."

Sennur SEZER

"Nihat Behram'ın işlediği konu ve konuyu işleyiş biçimi beni derinden etkiledi... On milyon göçmenin kaderini demagojiye ve yaltaklanmaya yer vermeden büyük bir güç ve durustlukla gözler önünde seriyor."

Juan GOYTISOLO

CAN

YAYINLARI

Babiali Caddesi Sıhhiye Apartmanı No: 19 Daire: 6
Cağaloğlu-İSTANBUL Telefon: 528 61 13

Sorumlu:

Veli Genç
Olof af acreis
våg 7-413
17164 Solna-
Schweden

Yönetim Yeri:

DSB
Bleichstr. 43
6200 Wiesbaden

Yazışma Adresi:

A. Özgen UTKU
Postfach 10 11 92
5000 Köln 1

Konto Nr:

Stadtsparkasse-
Köln 34513523
BLZ: 37050198

Abone Koşulları:

B. Almanya:
6 sayı: 20.00 DM,
12 sayı: 40.00 DM
Avrupa için:
6 sayı: 25.00 DM,
12 sayı: 45.00 DM
Türkiye için:
12 sayı: 7 Bin TL.

Fiatı:

Türkiye: 600 TL.
İsviçre: 4 SFR.

Dizgi ve Baskı:

MONDIAL
Satz-, Druck-und
Vertrieb GmbH
Tel: 0203-447299

Bu Sayıda

Rüzgar ve Gül İklimi	M. Çetin	5
Mem û Zîn'de Kadına ve Sevgiliye		
Yaklaşım	M. Oruçoğlu	6
Nevroz	A. Hicri İzgören	7
İçerde	M. Ender Öndeş	8
"8 Mart" Yüksek Irmak Kotrası	H. Hai	9
Kıymıklar Saplandı Yüreğime	A. Devran	11
Çıkar Ruhundan O tasmayı	A. Gönen	12
Gökkubbenin Yarısını Taşıyan Kadınlar!		
Güzel Günleri Beklemeyin, Onları Yaratın!	A. Ö. Utku	13
İlk Sözleşmesi Sonsuz Sevdanın	N. Mutlu	14
Bir Alman Anasının Ağıtı	B. Breht,	
	Çev: A. Kadir	15
Kadının Adı	Ş. Eraslan	18
Bir Mektuptan	H. Ceylan	21
Doğumunun 90. Yılında Bertolt Brecht'ten		
Dört Şiir	A. Behramoğlu	22
Şair Akıldan Korkmamalıdır	B. Brecht	24
Kalanlar Unutmasın Bizi	S. Yılmazsoy	26
Arkadan Vurulanın Türküsü	V. Türkali	28
"Entellektüel" Burjuvazi ve Kaçış Sanatı	N. Behram	29
Federal Almanya'da Başarıdan Başarıya		
Doğru Koşan İki Türkiyeli Sanatçı: Şinasi		
Dikmen ve Muhsin Omurca	A. Ozan	31
Çağrı	A. Alp	32
Partizan Sanat/Sanatçı Üzerine Tartışmaya		
Giriş IV.	M. Çetin	33
Masal: Tanrısal Adalet	A. Nesin	38
Gece Uzadı Durdu	S. Işık	40
Mehmet Çetin'le Açlığın İçinden Söyleşi	H. Bostancı	44
Yaşanan Zamanın Sesi	A. Öztürk	49
Mem û Zîn'de İspiyoncu ve Zındana Bakış	M. Oruçoğlu	50
Bunca Umut Niye	A. H. Özzümrüt	52
Şivan'ın Gül Goncası Sevdası İle Demirci		
Kawa'nın Nevroz Efsanesi	A. Ö. Utku	53
Düşünmenin ve Yazmanın Güncel Sorunları		
ve Önemi	T. Demirer	56
Hesaplaşma Günü	M. Öner	58
Tohum'un Bir Yılı ve Şiir	A. Yar	61
Tutuklu Hüznünden Söz Et Yaşamın	K. Bozoklar	62
Okuyucu Gözüyle, Nihat Behram'ın		
'Gurbet' Romanı Üzerinde Notlar	Y. Çağlar	63
Şiirde Biçim ve İçerik Üzerine	H. Gedik	64
Dur Gitme	H. Nadir D.	65
Bize Gelen Yayınlar	Tohum	66
Okunacak Kitap	Tohum	66
Okuyucu Mektupları	Okuyucu	67
Merhaba	M. Güven	69
Rozek Jena	Hawar	69
Ö Büyük Gün Geldiğinde	M. Özenç	72

SUNU

Bahar sularının gümbür gümbür cotuğu, dağ doruklarının karının eridiği ve bazı yrelerimiz de yaz havasını yaşıyıp soluduğu dönemde yeni bir **TOHUM** ile sizinleyiz.

Kimi yerde yaz havası, kimi yerde kış, kimi yerde her ikisinin yaşandığı bir hayatın içindeyiz. Avrupa'da ise saati saatine uymayan hava atmosferi ile bir yaşam.

Fakat her tarafın ortak bir özelliği var; bahar kokusunun hissedilir oluşu. Bahar ile beraber dünyaya müjdelenen proleterlerin bayramı **1 MAYIS** bu kokunun en anlamlısı. Doğa çiçekleriyle, işçiler **1 MAYIS**'larıyla daha bir anlam kazanıyorlar. O halde, biz de, **MEHRABA 1 MAYIS** diyelim.

İstanbul'un trafiği **1 Nisan**'da bir hayli yoğundu. "**Sinema Günleri**" diye bir festival yaşıanıyordu. İnsanlarımız, "**Sinema Günleri**"nde doyasıya film izlemek için adeta sevinçliydi. Dünyanın en büyük sinema adamları İstanbul'daydı. Ne yazık ki, egemen sınıfların kılıcı ansızın iniverdi "**Sinema Günleri**" üzerine. Egemenler, işlerine gelmeyen filmlere sansür koyuyorlardı. En önemlisi, proleter sinema sanatçısı **Yılmaz Güney**'in benliklerden hala silinememiş olmasıydı. İnsanlarımız **Yılmaz Güney**'i istiyorlardı. **Yılmaz Güney**'e özgürlük diyorlardı. Onsuz "**Sinema Günleri**"nin bir anlam ifade edemeyeceğinin bilincindeydi halkımız.

Kültür emekçileri üzerindeki yasaklara ve baskılara karşı sesler yükseliyor. nl Amerikan Sinema Yönetmeni **Elia Kazan**, Gericisi Sansr protesto ederek basın toplantısı yaptı. Sinema emekçileri Taksim'e kadar yürüyüşe geçerek, sansürü protesto ettiler. Diğer yandan **Yılmaz Güney**'in filmlerinin oynatılması için bir kampanya açıldı. Sorun meclise götürüldü.

Yurtdışında da, dergimiz **TOHUM** ve **Demokrat Sanatçılar Birliği (DSB)** "**Yılmaz Güney'e zgrlk, Kültür Emekçileri zerindeki Baskılara, Yasaklara Son**" adı altında bir kampanya açıldı. Kampanya, bildiri, imza kampanyası, toplantılar ile güçlendirilecek ve **10 Eylül** günü büyük bir gece ile sona erdirilecektir.

Kampanyamız, aynı zamanda, **Fatoş Güney**'in dikeceği **Yılmaz Güney**'in anıt'ı faaliyetini güçlendirecek ve destek verecektir. **1 Nisan Yılmaz Güney**'in doğum günü. "**İyi ki doğdun Yılmaz**" diyerek saygıyla anıyoruz.

Elinizdeki sayı ile birlikte, yeni toplumcu şairlerin önde gelen isimlerinden **Ataol Behramoğlu** sizinle olacak. Her sayıda bir ürünle katılacak olan **A. Behramoğlu** bu sayımızda, Alman oyun yazarı, şair, tiyatro yönetmeni ve Kuramcısı **Bertolt Brecht**'ten dört şiiri okurlarımız için Trkelettirdi.

Dergimiz, **1898**'de Augsburg'da doğan ve **1956** yılında Berlin'de ölen, oyun yazarı, şair ve kuramcı olarak **20.** yüzyıl tiyatrosunda devrim yaratmış, çağdaş politik tiyatronun ve maddeci tiyatro anlayışının önde gelen temsilcilerinden **Bertholt Brecht**'i doğumunun **90.** yılında saygıyla anıyor ve bazı ürünlerini okuyucularımıza sunuyoruz.

Bursa cezaevinde tutuklu bulunan yazarımız ve değerli arkadaşımız **Mehmet etin** ile, dergimiz adına **Halit Bostancı** "**Açlığın İçinden**" adı altında bir söyleşi yaptı. Cezaevi gerçeğinin ve açlık grevi eyleminin yakın tanıklarının pırıl pırıl anlatımıdır bu söyleşi.

Bu sayıda yayınlamayı düşündüğümüz "**Şiir Yarışması**" sonuçlarını **Nazım Hikmet**'in ölüm ayı olan **Haziran** sayısında yayınlayacağız.

Tohum sayı **8**'de Z. Demir adına yayınlanan, "**O Sözler ki**" adlı şiir **Atilla İlhan**'a aittir. Düzeltir, zr dileriz.

Yeni bir **TOHUM**'da buluşmak umuduyla;

Sevgiyle, Dostlukla....

RÜZGAR VE GÜL İKLİMİ

Mehmet Çetin

hayır, görmedik duymadık bilmedik demeyin sakın
yalan olur, hepimizindi sürmanşet ölüm günleri
ve rüzgar

bu rüzgar ölüm dağıtırken ülkenize, kül ve kan
ölürken görmediniz mi kimsesiz gömülürken beni
arayın beni, zindankapı bilmediğiniz yer değil
kanlı cesedini yitirmiş mezar olmasın kalbimiz

yarıgece enselerinde namlularla o götürülenler
sokağınızdan değiller miydi, kentinizden sizin
duymadınız mı onca kan sesini onca ölü ülkeniz
yalan olur bilirsiniz burunlar uzamaz mı sonra
görmedik duymadık bilmedik demeyin sizlerdiniz

bu ülke bir uçtan uca eylülken ölüm ve rüzgar
elbet ki, bu sizin de ölümüzündü, yaşamak değil
akmazsa hükümsüzdür bir ırmak tarihsizdir ömür
sever mi “görmeyen konuşmayan düşünmeyen hayat”

sizdiniz ayıplamak değil benimki sadece sormak
beyni kaldırıma dökülün cihan nasıl öldü o can
şunca yıl bir kelebek niye konmadı saçlarınıza
ayıplamak düşmez bana ki sadece sormalı sizden
bir de siz anlatın dinlerim ve açıklayın nasıl
“tam kurşuna dizilirken kurtarılısın partizan”

...

gelir gün değişir rüzgar ülkem olur gül iklimi
sahipleri tarih yazan gül yürekler iner dağdan

MEM Û ZÎN'DE KADINA VE SEVGİLİYE YAKLAŞIM

Muzaffer Oruçoğlu

Kilimancaro dorukları, Kongo ırmağı ya da fildişi kıyıları kadınına kafası bozulan Afrikalının şu sözlerini sık sık duyar: *Bilgelerimiz der ki, sığır sürüsüne inek önderlik ederse, sürü kendini hendekte bulur*” Afrikalı erkeğin dayağı tatlı serttir. Ay ışığı altında, erkeğinin tokatını suratında bulan kadın, tek topuk üzerinde fır dönek ve acılı bir çığlıkla birlikte kış üstü oturur toprağa. O zaman Afrikalı mağrur erkeğin şu sözü tüm ormanlarda yankılanır: *“Son sözün sende olduğuna emin olduğun sürece, karının sözünü dinle”*

Çağımızda, hemen tüm halklarda, ataerkil ruh, düşüncesini böyle açığa vurur. Komünal geleneklerin, doğayla haşır-neşirliğin, dayanışma eğiliminin, kolektif anlayışın nisbeten daha ileri olduğu Afrida bile bu böyledir. Tabii Kürtlerde de durum farklı değildir. Kadın kaledir, erkek anahtar. Asıl keramet erkektedir. O, Kürt

erkeğinin tütün kokan bıyıklarının gölgesi altında serpilip ballanan bir yemiş gibidir. Gayri gerdanına yol vermiş, genişleyip, semirmiş sınıflar için ise Kürt kadını kötü pisirilmiş bir tırşik ya da corti aşından farksızdır.

Ne gariptir ki Kürt kadını edebiyatta ve savaşta hep ön plana çıkmıştır. Kürt ezgilerinin, lirik ninnilerinin, romansların önemli bir bölümünü onlar yazmıştır. Kürt savaş tarihi, Osmanlı egemenlerine karşı dağlarda kartallar gibi dikilen kadınların yiğitliğine yer verir. Savaşçılıkta ya da yöneticilikte örnek olan Pura Halim’lerden, Qaha Nerkiz’lerden söz eder. Caf aşiretini bir çeğrek ömür Alepçe’deki konağından yöneten Adile Hanım’lara, Şeyh Mahmud’un baldızı Hafzehan’lara saygıyla yer verir. Hakkari’nin Türkler tarafından kesin işgali sırasında burası bir Kürt kadının yönetimi altındaydı.

Kürtlerde yine de kadına ve

aşka en ileri bakış MEM Û ZÎN’ dedir. MEM Û ZÎN hem paganist dönem kürtlerinin anlayışından hem de Mazdek ve batınî anlayıştan önemli ölçüde etkilenmiş bir yapıttır. Kadın ve aşk konusunda bu yapıt söz konusu iki ceyanın damarından kökünden besleniyor. Bilindiği gibi o dönemlerin kürtleri güneşi kadına benzetirlerdi. Parlak ışıklarıyla gözümüzü nura boğmasını, karanlıkları dağıtmasını kadın güzelliğinin gücüne eş tutarlardı. Ayı ise erkeğe, suratında çiçek bozuğu lekeleriyle güler bir erkeğe benzetirlerdi. Yağmurdan sonra dağların ön cephesinde ya da ardında insanlara gülümseyen o güzelim gök kuşağı da Fatma Ana’nın kemerinden başka bir şey değildi.

Batınî bir çizgide yürüyen Ehmedê Xani, her şeyden önce beyle-
rin değil, halkın ozanıdır. Kendi destanını bakıra benzetir ve şöyle der:

*Bu paramıza "Değersizdir" deme
O Şahlar öncüsünün sikkesinden
yoksundur.*

Gerçekten de "Şahlar öncü
sünün sikkesinden yoksun" olan
bu destan, bir halk klamı gibidir.
Ozanın deyimiyle, "kimsenin a-
dına mensup olmayan bir sevgili-
dir./Onun için karabahtlı ve mu-
ratsızdır." Destanın mimarına,
zamanın beyi ve onun yöresinde
kümelenen bir kısım kürt aydını il-
gi göstermemiş, destek vermemiş-
tir. Ozan durumu şöyle dile getirir:

*Biz arkasız insanların sayfaları
Padişahların sikkesiyle kabul
edilmeden*

*Birçok bilginler nezdinde çürüktür
Birçok filozoflarca da makbûldür
Fakat zamanın hükümdarı
Bizi dinlemedi idrak kulağıyla*

Ozan Xani güzel kadını des-
tanında "tacın mücevherine ve
mücevherin tacına" benzetir. Ve
böylesi bir kadını, haslar hasını
tahta oturttarak toplumun başkanı
kılmak ister. Kürt kadının ruh gü-
zelliği kadar cismani güzelliğine de
önem verir. Böyle bir güzelliğin
apsis ve ordinatlarını destanında
titizlikle çizer. Evet bir Hitit ve es-
ki Yunan duyarlığı, minyatür ince-
liğiyle...

Ona göre her şeyden önce gü-
zel kadının "dudakları lâl, şakak-
ları yasemin, yanakları gül" gibi
olmalıdır. Kaşlar, "felek yayının
kemanına", gözler, "haten cey-
lanlarının gözlerine" benzemelidir.
Bakışlar öyle olmalıdır ki,
"delilik vahşetinin sermaye-
si/gözlerin dehşetinde işaret bul-
malıdır". Bel, "kılıç ucu kadar"
ince olmalıdır. Ozan kadının dü-
zen ve tertibine de büyük önem ve-
rir. Öyle ki bu düzen ve tertip şair-
lerin kitabı gibi olmalıdır. Öz ola-
rak, Hz "Süleyman'ın yüzüğün-
deki lâl" bu güzelliğin bir parça-
sına bile değmemelidir. Kürt er-

NEVROZ

A. Hicri İzgören, 21 Mart 86

—“Kûda dıçı pašta wéré”—
Cigerxwin-e

İnce bir iştir sevmek ve biraz hüzün

Gidenler gitti bozuldu düzeni evlerin
Kalakaldık tırnaklarını yiyen bir çocukluktan

Daha el sallarken yeni bir özlemdir başlıyor
Yüreğin mi daralıyor ansızın ter mi basıyor
Kuş mu oluyor sevinç kanatları tutuşan

Al bir hüznü göğsüne yakıştır ağzında bir ısıklıkla
Yeniden bir yağmura ayarla adımlarını
Senin için bir gurbeti gezdirmekti zaten
Hep yolcuydun aşk senin yokuşundu

Aşk dedik yaşamayı güzelleştirdik
Ve sevdik herşey çürürken sevişmeyi öğrendik
Zaman izleri de sildi tezelden cemreler düştü
Bak bir nevrüz daha geldi kapımıza dayandı
Ne zaman olsa kuşlar bir yol buluverir unutma

kekleri yemin ederlerken, tanrıya
ya da kutsal kitaba gerek duy-
maksızın, bu güzellik üzerine,
örneğin "yüzünün güneşiyle
andımı pekiştiririm ki" gibi and-
larla and içebilmelidirler. Kuşku-
suz o dönem, kürt aydınlarının,
İrani motifler ve renklerle bezen-
miş güzellik zevkidir bu. Xani bu
güzellik tasvirini biraz da, destan-
daki aşkı güçlendirmek için zirve-
lere tırmandırır. O da tıpkı, fildi-
şinden kendi yaptığı bir genç kız
heykeline aşık olan antik kıbrıs
kralı KİNYARAS gibi yarattığı
güzele aşık olur. Güzel söz konusu

olduğunda Ozanın cenesi açılır,
betimlemeleri uzadıkça uzar.
Zü'n-NUN EL BISRİ'nin dediği
gibi sevgi, sahibini konuşturur.

Ozan, aşkın gerçekleşmesini,
doğmasını, ruh ve yüz güzellikleri-
nin birbirlerine bağlanması olarak
tanımlar. Ona göre vurulmak,
hem iki gönüldeki sırların, güzel-
liklerin karşılıklı birbirini tanıya-
rak bağlanması, hem de yüz nuru-
nun birbirini sevmesidir. Yüzdeki
nurla gönüldeki sırrın birbirine
bağlanmasını O, "yüz güzelliğinin
aşk kalemiyle gönül tablosuna
yazılışı" olarak formüle eder. Ona

göre, "aşk ateştir, ten Tur dağıdır
"Güzel ise Musa'nın gördüğü o
ateşli ve ışıklı ağaçtır"

Betimlediği güzele duyulan
aşk, pınar suyu gibi berraktır.
"Tanrıyı gösteren aynadır" O
Gençler için de, "ömrünün güneşi
akşama varmış" olanlar için de
(eğer gerçekten aşık iseler) bu
böyledir. Ona göre aşk ne sadece
maddi bir haz, ne de zengin mane-
vi bir varlıktır. Aşk çok yönlü, yü-
celtici bir olgudur.

*Kimisi dünya yaşayışıyla onu
harcar*

*Kimisi de onunla ahiret sarayını
satın alır.*

*Bu iki topluluk da zararlı çıkar
Mahrum kalır görmek zevkinden.*

Ozana göre aşk, "sevgi ilinin
sultanıdır." Tabi buna sevginin en
yoğun ifadesi de diyebiliriz. "Ni-
lüferi nazlı büyüten/büyütüp gü-
neşe müşteri eden" odur. "O da
yıldızların padişahı olan güneş gi-
bidir." Kendisini istese de gizleye-
mez. "Bayrağını açığa vur-
maksızın, perdelenmeyi kabul et-
mez". "Zühre yıldızını bile
raksettiren" bu tatlı büyü, "yarın
önünü kible önü" haline getirir.
İnsanın aşk denilen bu haline doğa
bile aşık olur. "Aşığın mezarına
yağmur yağdıkça/Her damlası on
inci olur"

Gelgelelim ki Xani artık yaşa-
dığı dönemde, eski eşitlikçi döne-
min ve sonrasının aşkını arayıp
bulamaz. Yaygınlaşan tefeciliğin,
çapulun, ticaretin ve çürümekte,
çökmekte olan hırslı feodal çıkar-
cılığın dejenere ettiği aşka bir nevi
ağıt yakar. Aşkın yerini paranın
aldığını yana yakıla bağırır:

*Özellikle bu çağda şu para kesesi
Olmuş hepimizin dostu ve sevgilisi
Yani para ve altın hırsından
-Bunların her biri bize o kadar yar
olmuş ki-
İlmin tamamını bir mangıra satsan*

İÇERDE

M. Ender Öndeş

İçerde

Yaşamak pek kolay değil gülüm

Pek kolay değil

Beton ve demir yığını içinde

Yeni tomurcuklanmış

bir bahar çiçeği gibi olabilmek her zaman

Ve işte bunun için

Sildim gülü, bahçeyi aklımdan

Bir kenara koydum

Maviliklerde

Doyasıya ve sınırsız

haykırmayı

Bir seni unutamadım

Kara gözlerini

Dünyaya yeter gücüm

sevdaya yetmez.

*felsefeyi bir ayakkabı karşılığında
versen*

*Kimse o kadehi ışık öncüsü
yapamaz*

Kimse düzene girmeye yanaşamaz.

Kürt bağımsızlık ve aydınlan-
ma aşkının bu büyük anıtı, dere-
beylerin arasında ezilen kürt
kadınlarının çığlıklarını, acılarını
dinleyerek yapayalnız ama dindik
yaşadı. Derebeyliğin anlayışı,
Pythagore'nin daha bir güçlenmiş
gerici anlayışıydı. Onlara göre,
"düzeni ışığı ve erkeği yaratmış bir
iyi ilkeyle, kaosu karanlıkları ve
kadını yaratmış bir kötü ilkenin"
çatışmasıydı söz konusu olan.
Ozan Xani'nin, "şeytanın kapısı"
olarak görülen, görülmek istenen
bir varlığı güneşe benzetmesi, el-
bette ki hoş karşılanmayacaktır.

Kürt sanat ve edebiyatında

kadının yeri ve rolü, kadına bakış
başlı başına bir inceleme alanıdır.
Ama bir kez daha belirtmeliyiz ki
şu Kürtler, bazı halklar gibi kadın
üzerinde çok güçlü bir sahiplik
duygusuna sahipler. Kartacalı gü-
zel kadın Dido'nun ölümü (efsane-
ye göre) Kartaca ile Roma
arasındaki derin nefreti başlat-
mıştı. Böylesine bir güzel kadın
için bir destan yaratmaya Kürtler
malesef her zaman hazır görünü-
yorlar. Onlar bu güçlü sahiplik
duygusuna yönelen yabancı bir eli,
en şiddetli bir ceza ile, Zeus'un Da-
nalı'lara verdiği ceza tipinde bir
ceza ile cezalandırmaya hazır
görünüyorlar. Evet suçluyu, Ha-
des'e (yeraltına) atmak ve "şu de-
lik fıçıyı suyla doldur bir ömür
boyu!" direktifiyle mahkum et-
mek.

“8 MART” YÜKSEK IRMAK KOTRASI

Huang Hai

İlk bahar geldi, Bohai-ve sarı denizin uzak bölgelerinde balıkçı botları, bir o yana bir bu yana yol alıyorlardı.

Bunlar arasında bir kız tarafından kumanda edilen moturlu biri özellikle dikkati çekiyordu.

Aralarındaki bir kaç tecrübesiz ama teknik yönetimi üstlenen balıkçıyı bir yana bırakacak olursak, diğerleri yani kaptan, makinist, birinci ve ikinci subaylarla, yayıncı ve politik (siyasi) İnstruktör kadınlardan oluşuyordu.

Cangsi adasındaki Canghay kasabasının Lianoning bucağının tanınmış “8 Mart” Kotrasıydı bunlar.

Bütün yaratıcı güçlerini devrimin çıkarları için seferber ediyorlar. On yıldan beri deniz üzerinde ve şimdiye kadar devlete toplam 3700 ton balık devrettiler. Ve 1 Milyon Djin’lik (Bir Djin 500 gr.) yıllık bir rekoru amaçladılar.

ÇİNLİ KIZLAR DAHA YÜKSEK AMAÇLAR PEŞİNDELER

Bu ada üzerinde yaşayan her-

kes, bu sular üzerinde balıkçılığın hep erkekler tarafından yapıldığını, kadınların ise evde ev işleriyle uğraştıklarını bilir. 1958 yılında Başkan Mao ve onun önderliğindeki Parti Merkez Komitesi, Çin Halkı’na şu çağrışı yaptı: “Bütün güçleri seferber ederek; sürekli ilerleme çabalarıyla daha çok, daha hızlı, daha iyi, ve daha ekonomik bir şekilde sosyalizmi inşa edelim.” Ülkenin her yerinde olduğu gibi, Cangji adasında da yeni bir hayat filizleniyordu. Bir balıkçının kızı olan 18 yaşındaki Wen Su-Jin ise başlamak için artık sabıredemiyordu sanki.

Geçmişin bütün acıları uyanmıştı yüreğinde. Ailesinin geçimlerini sağlayabilmek için, bir yerden ötekine oradanda başka bir yere taşınmak zorunda kalışı, ve yine onların açlık ve yoksulluktan dolayı sağlık yönünden zayıf düşüp sefalet içinde ölmeleri, kendisinin ise yurtsuz kalışı.

Başkan Mao ve onun önderliğindeki Komünist Partisiydiler, onu bu sefaletin pancesinden çekip kurtaran. Şimdi o artık ülkesinin efendisi olarak, ayaklanmış,

ve o günden bu yana mutlu bir yaşam sürdürmektedir. O artık, yaşamındaki bu dönüşümün bilinciyle, eski beyliğin kendisine vurduğu zincirleri kırmaya, erkekler gibi denize açılmağa ve devrim için bütün gücünü ortaya koymaya karar vermişti.

O ve üç arkadaşı isteklerini dile getirmek üzere Cangji-Halk Komünü’nün parti komitesine gittiler.

Parti komitesi onların bu istek ve arzularını, özgürce düşünüp ve iş yapabilen yeni Çin’deki kadınların, yüce duygularının bir ifadesi olarak değerlendirip, onayladı.

Kadınların balık avına çıkacakları haberi çevrede duyulunca, her yerde konuşulmaya başlandı. Birisi, “Mümkün değil, kim şimdiye kadar kadınların balık avladıklarını duymuş?” “Bir kadın gücünü göstermek için denize açılıyor. Bunu başarabilir mi hiç? Hayır hayır olur şey değil, bu bir civcivin soya fasulyesini yutmak istemesine benziyor. İyi uğraşmalar” diyordu bir başkası.

“Bize böyle yukardan bakmayın” cevabını veriyordu

Wen Cu-Cen, özellikle de bu konuda. “Başkan Mao’nun partisinin önderliği altında hiç birşeyden korkmuyoruz. Ve erkeklerin giriştiği her işe biz de girişebiliriz. Bunun üzerine Başkan Mao Şunları belirtiyor: “Zaman değişti, bugün kadınlar ve erkekler eşit bir duruma getirildiler. Bir erkeğin başara-bileceği şeyi kadında yapabilir”. Biz kadınlar sakatlar değiliz neden denize açılmayalım?”

Ama devrimci yol sadece bir deniz seferi de değildir.

Seferlerinin ikinci gününde dört kız bir fırtınaya maruz kaldılar. Çok sert bir rüzgar esiyordu, deniz dalgalanıp köpürüyordu ve Bot da yalpalayarak yükselen deniz suları üzerinde sallanıyordu.

Bir süre sonra dördü de Deniz tutması’na yakalandılar ve kaptan kendilerine geminin odalarına inmelerini emretti. Wen Cu-Cen küçük kamarasında yattığı bir sırada, kararlarını aldıklarında kendilerinin halk Komününün-Parti komitesine başvurmalarını, ve parti komitesinin kendilerine seferden önce ve yolda söylediklerini düşündü:

“Rüzgara ve dalgalara karşı savaşın, ve adada kadınlara yeni bir çığır açın”.

O yatağından kalkarak öbür kızlara cesaret verdi: “Deniz tutması o kadar kötü birşey değildir. Her başlangıç zordur. Eğer kızıl ordu, uzun yürüyüşte bütün zorlukları aşabildiyse, bizler neden bir deniz tutması’na galip gelmeyelim?”

Kızlar cesaretlerini toparlayıp tekrar güverteye gittiler. Yüzerek ağları getirip balıkları ayırttılar. Deniz tutması artık onları rahatsız etmiyordu ve böylelikle zamanla deniz hayatına alıştılar.

Kısa bir süre sonra başka bir kız grubu Wen Cu-Cen örneğini rehber edindi kendisine ve balık avı için denize açıldı.

1960 yılında Cang Çi Halk Komünü iki adet 60 beygir gücünde motorlu bot satın aldı. Halk komünü parti komitesi, Wen Cu-Cen’in bu cesaretli girişim ve eylemlerini mükafatlandırmak için, Bota “8 Mart” Birlik Botu ismini verdiler.

İki botta her zaman birlikte işe gidiyorlar, kaptanlığına kadınların isteği üzerine Wen Cu-Cen seçildi.

Wen Cu-Cen hiç bir okul yüzü görmemişti ve Bot seferleriyle ilgili teknik işlerden de hiçbir şey anlamıyordu, fakat pratik çalışmalar esnasında öğreniyordu.

Navigationkartının (Deniz seferlerinin kurallarını belirleyen yasalar) okunmasını öğrenebilmek için yaşlı bir denizciye başvurdu.

Kadın meslektaşlarının dostane yardımları ve deniz yaşamında gittikçe kendi kendine olan güveninin artmasından dolayı Wen Cu-Cen “8 Mart” grubu’nun saygın bir yöneticisi oldu. 1962 yılında toplam 500 tonun üzerinde balık yakalayarak önemli bir başarı sağladılar.

Önceden Yeni Çin’in kadınlarının gerçekten çalışkan oldukları konusunda şüpheli olanlar, hâla bu gerçeği bir türlü anlayamıyorlardı.

Wen Cu-Cen “8 Mart” grubunun kaptanı olmasından bu yana sürekli olarak diğer kadın balıkçıların gelişip öne çıkmaları için uğraş veriyor.

O sürekli, eğer yeni birileri gelirlerse, onlarla birlikte Başkan Mao’nun eserlerini incelemek için biraraya geliyor, ve onlarla kendisinin Mao Zedung’un düşüncelerini balıkçılık sahasında uygulamada edindiği pratik tecrübeleri üzerinde sohbet ediyor.

Onlara, onlardan önceki kadınların denizde rüzgar ve dalgalarla savaştıklarını anlatıyor. Bir aceminin işe yatmayan ellerini

gördüğünde onlara işin nasıl yapılacağını anlatıyordu.

Büyük Proleter Kültür Devrimi sırasında kitleler Wen Cu-Cen’i yeni yönetim grubuna seçtiler, böylelikle o hem Lüda şehrinin hem de Canghai ilçesinin Devrim komitesi başkan yardımcısı oldu. Nisan 1969’da Çin Komünist Partisi IX. toplantısında hazır bulundu ve başkan Mao Zedung tarafından karşılandı.

BİR KAPTAN BÜYÜYOR

“8 Mart” birliği tecrübeler ediniyor ve yeni bir kuşak, yeni kadınların oluşturdukları bir kuşak yetişiyor. 1968 yılı başlarında bir balıkçının kızı olan 18 yaşındaki Cang Sien-Hua balıkçılığa başladı.

Onu bu işe ilkokuldaki öğretmeninin, Wen Cu-Cen ve “8 Mart” Birliği üzerine anlattığı değerli hikayeler teşvik etmişti.

O da kendi kendine büyüyünce Wen Cu-Cen’in yolunda yürümeye karar verdi. İlk gününde, vapurda, yaşlı balıkçı Si Yüe Siu’dan, sınıf mücadelesi üzerine ders alıyordu, bu derslerde yaşlı balıkçı eski toplumun acı yaşamıyla yeni toplumdaki iyi yaşamı karşılaştırıyordu. Wen Cu-Cen ona bir not defteri verdi ve Başkan Mao’nun eserlerini bilinçli bir şekilde incelemesi için ona cesaret verdi. Cang Djien-Hua not defterine şunları yazdı. “Bütün amacım devrim için balık avlamak, rüzgara ve dalgalara karşı mücadelede hiçbir zordan geri çekilmemek, zorluklardan hiçbir şekilde korkmak istemiyorum.” Herkes Sang Djien-Hua’nın taptaze cesareti ve girişim hevesiyle kendini gösterdiğini, ve onun bu özellikleri Çin’li kadınların dikkat çeken özellikleri olduğunu söylüyordu. Bottaki yarım senelik işten sonra, Sang Djien-Hua, Çin Komünist Partisine alındı. Kısa bir süre sonra da “8

KIYMIKLAR SAPLANDI TAZELİĞİME

Ali Devran, Mayıs 86

Bıraktığın yerde değilim anne
Öpüp ağladığın yerde değilim
kıymıklar saplandı tazeliğime
Çalkantılı kıvrımında yılların

Safları terk etti bazı dostlarım
Buruk bir anıdır onlardan kalan
Yanılığarımdan pişman değilim
Yüzme öğrenilmez hiç
çırpınmadan

Eriteyim diye soysuzlukları
Bir ışık umutlu bir ay aradım
Zaman aktı aktı içime doğru
Ufukları dövdü haykırışlarım

Mart'' birliği kaptanlığına getirildi, terfi etti ve Wen Su-Cen'in işini devam ettirdi.

O büyük bir sorumluluk isteyen bir fonksiyonu üzerine alıyordu. "Ben daha hiç uzun deniz seferine çıkmadım, takımı yönetebilir miyim acaba?" diyordu kendi kendine. Ama daha sonra, yılların insanların girişimleri sonucunda yapıldığını, ve dahası en zor yükün insanlar tarafından omuzlanması gerektiğini göz önüne getirdi.

Djen-Hua; KAPTAN OLDUKTAN kısa bir süre sonra, bir gün rüzgarlı havada kontrol evinden ağların toplanmasını yönetiyordu. Bu arada geminin dümeni kendisinin kontrolünden çıktı ve bot yanlış bir pozisyon aldı ve ağlar geminin altına kaydılar. Çok zor bir durumydılar.

Ağların pervaneye dolaşma-

ması için geminin derhal eski haline getirilmesi ve ağların aşağıya doğru çekilmesi gerekiyordu. Gemiye çevirmek için, güvertedeki herkes Can Djien-Hua'yı çağırıyordu. O bütün güçleri birleştirmesine rağmen gemi bir türlü kıvıldamıyordu.

Yaşlı balıkçı Si Yue-Su kancaının nereye takıldığını gördü ve ona dümeni sert bir şekilde gemi bordrasına çevirmesini söyledi.

Böylece Cang Djie-Hua bir türlü uyuyamadı, hemen güverteye çıktı ve gemi demirine asılı lambanın ışığında başkan Mao'nun üç makalesini "halka hizmet etmek", "doktor Bethuneyi anmak" ve "Yu Gung dağları değiştiriyor"u okumaya koyuldu. O gün sürekli, olan olayları düşünüyor ve gözden geçiriyordu, neden sinirlendiğinin de farkına vardı.

Bunda, kendisine dümende yeteri kadar yetenekli olmadığını söyleyen, hiç bir zorluk karşısında geri adım atmayan, Yu Gung'un tutum ve tavrı eksikti. Ve kendisine yoldaş Bethune gibi sabırlı ve ısrarlı bir şekilde teknik bilgisini geliştirmesini öğütledi.

Not defterine o günkü olayları, bu olaylardan çıkarması gereken desleri kaydetti ve başkan Mao'nun eserlerini daha da bilinçli ve dikkatli bir şekilde incelemeğe devam etti.

Balıkçılıkta edinilmesi gereken alışkanlıklar konusunda kendine olan güvenini artırmak için, yaşlı ve tecrübeli balıkçılardan, gerek iş esnasında gereksede işten sonra, kendisine yardımcı olan açıklamaları için ricada bulunuyordu Cang Djien-Hua.

Balık avı esnasında O, denizin önemli kesitlerinde deniz yüzeyini ve diğer balıkçıların davranışlarını dikkatli bir şekilde izliyordu. Ne zaman tecrübeli bir balıkçı dümende olsa dümen odasında dümenin nasıl tutulduğunu rota ile rüzgar yönünün nasıl tespit edildiğine büyük dikkat gösteriyordu. Deniz kartını (haritasını) inceleyerek yolu takip ediyordu.

Çok alçak gönüllü ve çalışkandı, çok hızlı gelişmeler göstermesi sayesinde çok istekli ve kendi alanında, mesleğinde geniş bilgilere sahip bir kaptan oldu. Bir sabah Cang Djien-Hua ve diğerlerinin balık avladıkları sırada, birden bire bir fırtına koptu. Üst üste gelen dalgalar iki Botunda üzerinden aşarak sağa sola atıyordu... CANG DJIEN-HUA hemen ağları toplatıp getirtti. Böyle sağa sola yalpalayan botlarda ağları toplamak oldukça zor ve tehlikeli bir işti.

Kısa ama zorlu bir uğraştan sonra ağların çevresini sarıp topladılar, sonrada güverteye getirdiler ve hemen suratlı bir şekilde TRINHUANGDAO limanının yolunu tuttular. □

ÇIKAR RUHUNDAN O TASMAYI

Asım Gönen, Kırşehir

Kahraman filistin halkına
onlar kendi vatanlarında
tanklar önünde ve panzerler
ölüm saksılarında yani
olar yaşamın çiçeğiydiler

orda inancın çeliğidir yaşam
zalim zindanlar içinde
karşısında ölüm mangasının
bir ölümsüzlük destanıdır haklılığın
ve kudurmuş korkusuna zulmün
yumruğudur hasreti şahlanmış bir sevdanın

yenenler böyle yendiler ölümü
yenenler o özgürlük kavgasında
ortasından geçtiler ölümün
pir sultan darından söküp yüreklerini
yüreklerini ateşten kalıplara döktüler
zorbanın zorbalığına

bir dünya utanmazlığının
umursamazlığını fırlattılar
kan düşmüşse şimdi kızgın kumlara
şimdi idam şafağıysa gökyüzü
gözlerinin seli değildir yüreğim
yüreğim bir dünya kardeşliğinin
filistinli şarkısıdır sessizliği parçalayan

filistin illerinde şimdi
şimdi ölüm ağında gümüş parıltıların
şimdi göğü yırtıyor metal bir gürültü

batan güneşle dağlayıp yalnızlığı
petrolün krallarına
ve ortadoğulu bir uşaklığa
diri diri gömülmüş bir yüreğin mezarından
intikamın yeminini çıkarıyor
ve orda babalarının kemiklerini sürüp numlulara
orda çocuklar kanlı bir mendil gibi düşüyor sokaklara

bıçağın kemiğe dayandığı bugün
bugün ölümsüz bir ölümdür filistin
neresine dokunsan
öfkesi dağlara vurmuş bir şivandır
şatilla kampı olalı önü
arkası tel zaatar
parça parça düşüyor tuşlara yüreğim
ve gözlerini oyuyor zulmun göğünde yalnızlığım
kaynayan bu bulutlar değil bu sivas illerinde
kaynayan bir mahşer kızılığıdır esareti kuşatan
kaynayan bir intikam okyanusudur
zulmun mezarını kazan

çıkarmak ruhundan o tasmayı filistin
rüzgarın özgürlüğü savurduğu
terin o kitabından topla kurtuluşu
bu yüreğe yaraşanı bu kavgaya
topraktan devşir ellerimin çatlağından
bir umudum sensin filistin bir umudum dağlar
yüreği delik deşik geçti şimdi buradan lenin
ve kahroldu zaferi yenik bir bayrakta

Gökkubbenin Yarısını Taşıyan Kadınlar! Güzel Günleri Beklemeyin, Onları Yaratın!

A. Özgen Utku

Çağımızın o narin köleleri, bu 8 Mart'ta da, teknik ve bilimin gelişme seviyesinin tam tersi olarak, hâlâ esaret zincirleriyle sıkıca kenetlidir. Kadın, toplum tarafından cadı görülmeye devam edilmektedir. Şeytanı sevindiren, felakat ve üzüntülerin sahibi, şeytan ve yılan olarak toplumun tüm kötü nimetleri sırtına yüklenmiştir.

Ne yazık ki, Yirminci Asır'ın sonunda, teknik ve bilimin gelişmesinin bu seviyesinde, toplumun kadınlara bakış açısı geçmiş aratmayacak derecede geri ve feodal.

İnsanlık tarihini bir gözden geçirelim. Nereden çıktık, nerelerden geçtik, neredeyiz ve daha nerelerden geçeceğiz? Atamız maymun ne bilebilirdi ki, dönüşüp insan olabileceğini ve bu kadar yol katedebileceğini? Anaerkil dönemin Mito'su tanrıça İsis, ne bilebilirdi ki, özel mülkiyet ortaya çıkacak, hakimiyeti yıkılacak ve esaretin çifte zincirleriyle kenetlenecek ve bir daha belini doğrultmayacak?

Yine bir tarihe bakalım. Herhangi bir imparatorluk, bir başka ülkeye sefer yapabilmek için aylarca yaya ve atlı olarak yol katetmek zorunda idiler değil mi? Kendi ülkesine karşı saldırıdan habersiz olan ülke, ancak nal ve kılıç sesle-

riyle uyanabiliyorlardı. Tehlikeyi bile farketmeden teslim alınıyorlardı veya zor durumda kalıyorlardı. Şehirlerin ve Kral sarayının etrafındaki geçilmez duvarlar, kılıçlar, mihverler, atlar, bıçaklar o dönemin gelişme düzeyiydi.

Geçmiş tarihten hızlı bir biçimde göz kaydırması yapıp günümüz tarihine baktığımızda, olup biten değişimleri görebiliyoruz. Bir karşılaştırma yapıldığında gelişmenin derecesi ölçülebilir.

Bir zamanlar kılıç ve nal sesleriyle ancak uyananlar, dünyanın bilmem hangi ülkesinin bilmem hangi mevzisinde başını kaldıran bir askeri, veya bir kıtadan fırlatılan herhangi bir füzeyi anında görebilselerdi kimbilir nasıl davranırlardı. Bunu görmeleri mümkün değildi, ancak, görebilselerdi, belki de bu şeytanın işidir diyeceklerdi. Eğer bunun icatçısı bir kadın idiyse, o zaman vay haline. Cadı diye ibret-i alem için kilisede yakarlardı.

Tarihte Ay, kutsal bir mitos olarak görülürdü. Ay, yüceydi, kutsaldı ve erişilmesi imkansızdı. Ay tutulmasında kurbanlar kesilir ve Ay'ın tutulmasının sona ermesi için silahlar patlatılır ve saatlerce ağlanırdı. Ama şimdi, Ay artık dünyanın bir parçası haline geldi.

Yıldızlara, gezegenlere çıkma ve hatta oralarda savaşım verme gündeme geldi.

Bilgisayar sayesinde, en uzak bir kıta ile görüşmeler sağlanıyor. Görüntülü telefon ise bu işin cabası. Dünyanın en uzak köşesine iki günde ulaşıyor. Dünyamızın etrafına yerleştirilen binlerce uydu, hiç fark edilmeden bizleri izliyor. Uydular vasıtasıyla, TV görüntüleri sağlanıyor, hava raporları veriliyor, doğal afetler önceden tespit ediliyor ve askeri tesisler rakipler tarafından anında gözleniyor ve tespit ediliyor. İnsanlığın bilgi seviyesinin geliştiği yüksek nokta bu işte. Bu durumun insanlığa yararı tartışılmaz, ancak, mevcut seviye insanlığın yararına işletilmiyor. Bu seviyeyi, emperyalistler, kendi amaç ve çıkarları doğrultusunda ve dünyayı kendi hakimiyetleri altına alma yönünde kullanmaktadırlar.

Belki de biraz kafanızı karıştırdım. "Tüm bunlar neden anlatılıyor", "başlıkla yani kadınlarla ne ilişkisi var" diye sorulabilir. İlişkisi var, acele etmeyin anlayayım.

Demem o ki, bunca değişimin ve teknolojik gelişmenin bu seviyesine rağmen, kadın sorununun neresindeyiz? Çifte zincir altında

İLK SÖZLEŞMESİ SONSUZ SEVDANIN

Nazım Mutlu, Ağustos 87

Kapat radyonun düğmesini
o eski aşklardan açalım istersen
ışkınları budanmış o eski günlerden
Sen:

nasıl tutulduğunu anlat
o ilk yürek esrimesine

Ben:

Kurtuluş vaktini bulayım
o buzul kan göllerinden.

Kapat şimdi o kitabı-zamanı değil-
o tozlu ırmaklardan söz et
hani o çamura banılmış sulardan
Sen:

nasıl kırıldığımızı anlat
bir karanfil örneği umutlarımızdan

Ben:

resmini çizeyim o sulara karışan
karışıkça köklenen ellerimizin.

İstersen vurmayaalım şimdi ayrılıklara
kapat düğmesini radyonun
ve yazıları bulutsu o eski kitabı
gelecek aşklar adına bir çentik daha
atalım istersen bilenmişken yürekler
hem yok muydu ilk sözleşmemizde
bu sevdaya nokta koymak yok diye...

ötesi, “kadın kadındır erkekte er-
kek, o öyle yaratılmış, bu da öyle,
ne yapılmıyorsa?” diyenleriniz bile
olabilir. Ve hatta, erkeklik erkinin
yıkılıp kaybolmasından korkuyor
olabilir ve bu yüzden kadınların
statükosunu bozmamak isteyebi-
lirsiniz.

Evet, bu da nereden çıktı?
Kafamız ağrımazken bu da neyin
nesi? Bu sorunun çıktığı yere gir-
mesi lazım. Ama nasıl?

Köleleşmiş günümüz
kadınının, kendi altın krallık
döneminin olduğu ne yazık ki bili-
nir. Anaerki denilen o dönemde
kadın, bereket kaynağı, cinsel ya-
şamın kaynağı, doğanın en değerli
varlığı ve kolektif hayatın
ışığıydı. Kadının toplumsal üre-
timdeki yerinden ve mülkiyet ve
mülkiyet duygusunun olma-
masının doğal bir evresiydi bu
dönem. Kadın egemen ama, er-
kekleri baskı altına almıyor, onları
ezmiyor, sömürmüyor, cinsel
baskısı yok, ikinci insan olarak
görmüyor, erkekleri fahişeliğe it-
miyor, kedilerini satmak zorunda
bırakmıyor.

İş bölümü, mülkiyet ve mül-
kiye duygusu ne zaman ki ortaya
çıktı, bereketin, sevginin ve cinsel
yaşamın o sevgili kadını, o güzelim
cennetini yitirdi ve çok yönlü köle-
leşmiş oldu. Özel mülkiyet hırsı ve
duygusu, kadının köleleştirilmesi
yanı sıra, iki temel sınıfı ortaya
çıkardı: ezenler ve ezilenler. Diğer
deyimle, köleler ve köle sahipleri.
Ezilenlerle beraber kadın, ezilenle-
rin bir kesimi dışında, bir de kadın
olduğu için erkek baskısına maruz
kaldı. Ve hem köle, hem de kölele-
rin kölesi ünvanına kavuşturuldu.

Kadın, sahiplik, egemenlik ve
ezme duygusunun ana kaynak ol-
duğu ataerki dönemden bu yana
birlerce yıl acılı bir yaşamın
pençesi altında yaşıyor. Düzene,
erkeğe ve çocuğa hizmet eden uy-
sal bir köle durumunu koruya gel-
miştir. Demek ki özel mülkiyet sis-

yaşayanlara toplumun bakışı
nasıl? Bu teknolojik gelişmeye
karşın, neden kadın hala insan
olarak görülüyor? Gökkubbe-
nin yarısını —belki de yarısından
da fazlasını— sırtlarında taşıyan-
lar, neden herşeyin yarısına da sa-
hip değiller?

Bu da nereden çıktı? diyeni-

niz olabilir belki. Kadın sorunuda
ne oluyor? diyeniniz bile. Bu so-
run sınıf sorunudur, ezilenlerin
dışında bir olay değil, onun için
ayrım yapılmamalı diyenleriniz de
olabilir. Bazılarınız, “amma da
kafamızı yordu” diyebilir. Veya,
kadın sorununu gündemlemek Fe-
minizm’dir diyebilirsiniz. Daha da

temi ve erkek egemen ideolojisi bu sorunun temel kaynağını oluşturmaktadır. Bu iki temel ögeye karşı bir başkaldırının zemini meşruluk üzerinde kurulmuştur ve birbirinden ayrılmayacak kadar iç içe geçmişlerdir. Bunlar bir bütünün iki temel yanını oluşturmaktadırlar. Bu sebeple, bu sorun çıktığı yere geri girmeli ve o koşul ortadan kalkmalıdır. Yoksa, bu sorun sorun olmaktan çıkamaz.

Mevcut dünya konjoktüründeki teknolojik gelişme, yaşamın obbjektivitesiyle bir çelişme arz etmektedir. Teknoloji, insan bilincinin, yaşamın ve toplumsal ihtiyacın fersah fersah ilerisinde seyreliyor. Mevcut teknoloji, bu denge sızlığı ortadan kaldırma uğraşı vermiyor. Bundan ziyade, dünyaya hakim olma uğraşı veren emperyalist devletler elinde bir hakimiyet aracı olarak vardır. Bunun da ötesinde teknoloji, bu sorunun kalıcı kılınması yönünde kullanılmaktadır.

Mevcut gelişmeler, kadın sorununda bazı kolaylaştırıcı şartlar yaratmasına rağmen, aile yapısının mevcut durumu, kadının bu kurumda oynadığı rolün değişmemesi, toplumun kadınlara reva gördüğü bakış açılarının değişmemiş olması bu sorunu tüm çıplaklığıyla gündemde tutuyor.

Dünya nüfusunun yarısını kadınlar oluşturuyor. Dünya yükünün yarısından fazlası kadınların sırtında. Baskının, acının, yoksulluğun ve haşmetli kırbacın o kahredici acısı kadının sırtında. Öfke desen onda, kin dersin yine onda. Sevgi, duygusallık yine onda. Mücadelede en önde. Savaşlarda cephede. Fabrikada en düşük ücretli cinsi desen yine o. Koca baskısı onun kaderi! Toplumun cadısı, orospusu, fahişesi ve namusu yine o! Erkekleri eğlendiren, tatmin ettiren de o!

Ya ganimetler ve nimetler? Onuda mı kadınlara verelim yani?

BİR ALMAN ANASININ AĞITI

B. Brecht

Çev: A. Kadir

Bu çizmeleri bendim sana giy diyen, oğlum,
bu hâki gömleği bendim sana giy diyen.
Nerden bilecektim bu kara günleri göreceğimi,
bilseydim, giydirmem, derdim, giydirmem,
asın beni, derdim, daha iyi.

Elini görürdüm hani ben senin, oğlum,
"Hayl Hitler!" diyerek kaldırdığın elini,
Hitler'i selâmladın diye, nerden bilecektim,
kuruyacağını bir gün elinin.

Duyardım, oğlum, söz ettiğini senin,
üstün bir ırktan.
Nasıl varacaktım farkına, nerden bilecektim, nerden,
cellâdıymışsın meğer sen kendinin.

Gigttiğini görürdüm senin, oğlum,
uygun adımla Hitler'in ardından.
Nerden bilecektim, onu izleyenin
artık bir daha geri dönmeyeceğini.

Bana derdin ki, oğlum, derdin ki: Alamanya
gelecek bir gün tanınmaz bir hale.
Nerden bilecektim, oğlum, bu yerin nerden bilecektim,
küller ve kanlı taşlar altında kalacağını böyle.

Hâki gömlek vardı her zaman sırtında senin.
Giyme şu gömleği demedim sana, demedim, oğlum.
Bu günleri göreceğimi bilmiyordum, ne yapayım,
sana o gömleğin kefen olacağını bilmiyordum.

Yoo, haşa! Erkekler tüm ganimetlerin yegane ve resmi sahipleridirler! Erkekler, ailenin kart horozudurlar. Eğlenmek, zevk-i sefa sürmek ve ona layık olmak erkeklere has! Çünkü, güçlü ve kudretli olan o! Kadın ise, güçsüz(!), yardıma

muhtaç(!), zavallı(!), en kötü şeylere müstehak(!), şeytan(!), cadı(!), daha nelere kadir nelere! İçten içe öfke ve kinle dolu olan kadın, öfke ve kinini dışa vurmaz, sessiz kalır ve boyun eğer.

Kadının bu durumu, toplum

tarafından bir ölçüde benimsenir ve doğal görünür olmuştur. Tarih-te, ilk hekimlik ünvanı kadınlara aitti. Hastaları tabii ve doğal ilaçlarla iyileştirirlerdi. Bu durum topluma egemen olan düşünce ta-rafından doğal karşılanmadı. İle-riye yönelik bu buluşun karşısına dikiliverildi. Ölüm ve tedavi al-lahın bir keramati olarak görüldü-ğü için, kadınların bu buluşu sert tepkiyle karşılandı. Bilime yöne-len kadınlar, Hristiyan alemi ta-rafından "Cadı" olarak ilan edil-diler. Kadınların uğraşları, cadılık ve şeytanlık olarak görüldüğü için, onlara verilen ceza da en ağır olacaktı. Bu tip kadınlar, ibret-i alem için kilise tarafından yakılıyor-lardı. Yine İslam alemi, kadını eki-lebilir bir tarla olarak görüyor ve ekme hakkını da erkeğe reva görü-yordu. Dayağı cennetten çıkarmış ve erkeğe emanet ettirmiştir. Bo-şanma hakkını erkeğe vererek er-kek üstünlüğünü ilan ettirmiştir.

Toplumda kadın, çocuk doğuran bir makina, süs ve zevk aracı bir varlık, zavallı ve yardıma muhtaç biri olarak görülüyor. Yüzyıllardır bu böyle süre getiril-miştir. Bunun için, bu kurallara uymayan, uyum göstermeyen ka-dına acaip gözle bakılır. Erkeğin acaipliği ise normal karşılanır ve hatta bazen de taktir edilerek yük-sek bir edayla anlatıla anlatıla biti-rilemez. Dul bir kadına bile kötü bir gözle bakıldığı günümüzde, hovarda erkeği sevenler ve onun yaptığı şeyleri anlatmakla bitire-meyenler çoktur. Erkek çocuğun hovardalığı karşısında sevin-cini ve gururunu gizlemeyen baba, kızının ufak bir falsosunu affet-mez! Erkeğin normal davranış-larını tekrarlayabilen bir kadına aşkolsun! Adı hemencecik, şuh, şıllık, edepsiz ve orospuya çıkar. Erkeğin, şıllığı, edepsizi, orospusu ise takdir-e şayan olarak görülür.

Bu katı durumla birlikte, top-lumun kadınlara reva gördüğü ve

kabullendiği değer yargıları olan-ca gücüyle yaygındır ve kadını aşağı-lama durumundadır. Toplumun çokca ilerisinde olduğunu ve bu sorunu çoktan aştığını söyleyenler bile, bu değer yargılarını ata-madıklarını, bazı olaylar karşısın-da takındıkları tavırlarıyla görebili-riz. Mesela, bir TIR süren kadına raslandığında, o ileri kişi hayretini gizleyememekte ve bu durum ona acaip gelebilmektedir. Hemence-cik kabarak ve yüksek bir erkek-lik edasıyla, "bravo be, erkek gibi valla, helal olsun" diyerek top-lumsal değer yargısını dışa vur-maktadır. Demek ki, bu vatandaş bile, bir kadının TIR sürebileceği-ni ve en zor işleri dahi başarabile-ceğini kabullenememiştir hala. Denizin kahpe kasırgası ve o koca-man dalgaları içinde zorluklara göğüs gererek balık avlayan bir Çin kadınına rastgelse veya kan ter içinde koca bir yapının duvarını yükselten bir kadın duvar usta-sına, veya çeliği kazanında eriten bir kadın proletere rastlasa, veya omuzundaki bazukasıyla düşman siperlerini döven bir kadın Ama-son'a rastgelse, herhalde küçük dilini yutacak ve kendisinden uta-nacaktır.

Kadınlar üzerindeki baskı ve aşağılama olayı, bazen öyle ince bir şeye bürünüyor ki, onu an-la-mak da oldukça güçleşiyor. Bazen ise işin ayrıntısıymış gibi görünebiliyor. Buna örnek olarak isterseniz yaşanmış bir olayı anlatayım size. O zaman işin inceliği de ortaya çıkmış olacak. Erkekli ve kadınlı bir tranvay yol alıyor. Oturanlar gibi, ayakta duran kadın ve erkek-ler de var tabi. Ayaktakiler yaşlı erkekler ve normal yaşta kadın-lardır. Yerinde oturmakta olan bir Osmanlı erkeği ayağa kalkarak, yaşlı erkeğe değil de normal yaşta ki kadına Almanca bir anlatımla yerini vermek istedi. Kadın, hey-betli bir şekilde "Sağol yardıma ihtiyacım yok" diyerek Osmanlı

erkeğinin yardımını reddetti ve onu azarladı. Neye uğradığını an-layamayan osmanlı, gideceği yere varamadan ilk durakta inmek zo-runda kaldı.

Evet, olay bu. Basit bir ayrın-tıymış gibi gözüküyor değil mi? Aslında ayrıntı değil, işin çok ince bir özüdür bu olay. Daha yaşlı ve yardıma muhtaç bir erkek durur-ken oturması için yerini kadına vermesi, onun kafasındaki değer yargısından kaynaklanmaktadır. Aslında bu olay, onun kadına de-ğer vermesinden kaynaklanmıyor. Kadını yardıma muhtaç biri ola-rak gördüğü için bu davranış biçimine giriyor ve onun değerini küçültüyor. Kötü niyetli biri olma-sa bile işin gerçeği budur. Kadını ayakta seyahat edebilecek biri ola-rak görememenin doğal bir sonu-cudur bu olay. Çağdaş kadın ise, haklı olarak tepki duyuyor ve ken-disini ispatlamaya çalışıyor.

Toplumun bu kahredici ha-vası ve değer yargısı her yere yan-sıyor ve her kesimden insanı da et-kiliyor. Bu konuda kendisini aştı gözüyle bakanlar bile, o etkiyi ata-madıklarını bazı kesitlerde dışavurabiliyorlar.

Toplumu meydana getiren tüm kurum ve kuruluşlara bakın, kadına verilen değere bakın ve toplumun adını siz koyun. Mesela Türkiye'de, kadın kaymakam ola-maz. Niye? Kaymakamlık zor iş-miş, at'a binmek zorunluymuş. Kadın bunu başaramazmış. Veya, bir hakim kalkıp "kadının karnın-dan sıpasını, sırtından sopasını ek-sik etmeyeceksin" deyiveriyor. Niye efendim? Ee, dinimiz böyle emrediyormuş! Ve bunu diyen zat ise toplumun en aydın kesiminden görünüyor, ama aslında toplumu-muzun yapısını bize haber veriyor.

Kadınlar ancak savaşlarda hatırlanabiliyor. Kemalistler'e bakın, Hitler'e bakın, savaş anın-da kadınlara ne büyük önem ver-mişler! Kadınlar, evin o boğucu

havasından çıkarak biraz nefes almışlarsa da, savaşın bitiminden hemen sonra yine eve kapatılmışlardır. İş gücünün ihtiyacına göre kadınlara değer verilmiştir.

Kadın kitlesine en büyük değeri hiç kuşkusuz sosyalistler vermiştir. Kadınların kurtuluşunu sağlayacak tüm yolları açmışlardır. Ancak, özel mülkiyet ve mülkiyet tutkusu bu sorunun çözümünü güdükleştirmiştir. İnsanlar, toplumun değer yargılarını bir türlü bir kenara fırlatmasını becerememişlerdir. Bunun için köklü dönüşümler sağlanamamıştır. Yaratılan bunca imkana ve alınan bunca tedbire rağmen, kadınları toplumun yarısına sahip olma derekesine çıkaramamışlardır. SBKP'ye, ÇKP'ye, AEP'e bakın ve diğer parti ve kuruluşlara bakın, kaç parti üyesi kadın var? Kaç Merkez Komitesinde veya çeşitli alanlarda yönetici durumda? Kongrelerinde kaç kadın eli havaya kalkıyor? Edebiyatçı-sanatçı kaç kadın var? Saflarımızın ve sayfalarımızın yarısında neden kadın gücü ve emeği yok? Tüm bu durumun suçlusu kadınlar mıdır? Yoksa! Kim?

Hiç kuşkusuz ki, asıl suçlu ne kadınlardır, ne de erkeklerdir. Asıl suçlu esaret düzenidir ve onun değer yargılarıdır. Ataerkil düşünme biçimi de tüm toplumu etkilediği için ve hakim ideolojiyi temsil ettiği için de aynı derecede suçludur. Açıkçası erkekler de suçlular arasındadır.

Diğer bir suçlu da kadınların kendisidir. Çünkü, tarihte hiç bir hak kendiliğinden alınıp verilmemiştir. Her sınıf ve her kişi kendi hakkını kafa ve bilek zoruyla almasını başarmıştır.

Kadınlar da, üzerlerindeki çifte esareti kaldırmak için, kendilerinden emin, fedakar ve kararlı bir şekilde, toplumsal mücadeleye katılmaz ve kendi davalarına sahip çıkamazlarsa, kurtuluşları müm-

kün olamaz ve kurtuluşlarını da kimse kendilerine hibe edemez. Toplumun ekonomik temelini, tüm kurumlarını, kültürel ve ahlaksal yaşamın tümünü köklü bir biçimde alt üst etme savaşımına en önde katılmazlarsa, mevcut statükolarını koruyorlar demektir. Elbette ki, kadınların toplumsal savaşıma atılmaları kendiliğinden gerçekleşemez. Sınıf bilinçli işçilerin ve kadın savaşçıların çok yönlü çabalarıyla gerçekleşebilir ancak. Kadınlara kendi davalarına sahip olma bilinci verilmezse esaret zinciri kırılmaz.

Kadınlar, bir 8 Mart daha geçti. Bu 8 Mart'ta civil civil ve ne-

şeli değildiniz. Kenetlenmiş bir vaziyette kutlayamadınız bu güzelim bayramınızı. Gök kubbenin yarısını sırtınızda taşıyorsanız güzel günleri beklemeyin, onları kendiniz yaratın. Toplumun değer yargılarına boyun eğmeden, çifte zincire karşı isyan edin! "Erkek ve kadınlar için tam hak eşitliği" ilkesiyle öne atılın! □

KADININ ADI

Şahap Eraslan

Geçtiğimiz günlerde Berlin'e gelen ve 8 Mart Kadınlar Günü toplantılarına katılan Duygu Asena'nın "kurtuluş reçetelerinin" toplumumuzda tartışılıyor olmasının nedenini anlamakta güçlük çekiyorum. Asena'ya yöneltilecek eleştirinin kadınların mücadelesine saygısızlık olmaya çağını düşünüyorum. Bu anlamda, bu yazının amacı, kitap eleştirisinden öte, ülkemizde yaratılmaya çalışılan "yeni kadın" tipi konusunda bir belirleme yapmak. Kaynakça olarak da, Asena'nın Berlin söyleşilerini ve Kadının Adı Yok (1) adlı yapıtını kullanacağım.

Kadının Adı Yok adlı yapıt bir "deneme" olarak okura sunuluyor. Ve Asena söyleşilerinde, "deneme en basit yazınsal türdür" diyor. Her şeyden önce, deneme de roman, öykü ve şiir gibi bir yazınsal türdür. Ama bu kitap bir deneme ve Asena'da bir denemeci değil. Enis Batur, "deneme bir yazın türü olmanın çok ötesinde, imgelem ile dizgeli düşünce arasında, yaşadığımız hayatın arka sokaklarında, kıvrandırıcı soruların

olası karşılıklarına, henüz keşfedemediğimiz duyarlıkların ve bağlantıların eşğine indirir bizi... Denemeci, kendisini kuşatan dünyayı yepyeni bir dil ve üslup alaşışı içinden, farklı bir perspektif arayışında kucaklar" diyor. (2) Kadının Adı Yok'un yeni bir dil ve üslup getirdiği (gazetecilerin son yıllarda ardarda yayımladıkları kitaplar incelendiğinde Asena'nın dil ve üslubunun farlılık göstermediğini görürüz) ve farklı bir perspektif arayışında olduğunu (Avrupa'da kadın güncesi ve roman olarak yazılmış kitaplar örnek gösterilebilir. Bazıları Türkçe'ye de çevrildi. Örneğin: Denizin Tuzu Nerden Geliyor, B. Schwager, Sokak Kadınları, Kathe Milet vs. gibi) kabullenemeyiz. Asena'nın, "ben böyle istedim, oldu" mantığı ve kitabını bir "deneme" olarak sunması, yazınsal ölçülerin hiçlenmesi anlamına gelir.

Asena'nın boşanması ve çocuğunun olmamasının okuru ilgilendirdiğini sanmıyorum. Önsözdeki bilgiler (s.3) kitabın otobiyografik özellikler taşıdığı kanısını uyandırıyor. Bu önsözde

önemli bilgiler de var. Asena, **Ev Kadını**, **Kadınca Örgü** ve **Moda** dergilerinin de yayın yönetmeni. Yıllar önce Doğan Cüceloğlu, "Yapılan ayrıma göre ev kızlarının karşıtı nedir? Yurdu-muzda mağara kızları, dağ kızları, bayır kızları falan mı var?" (4) diye sormuştu. Ülkemizde kadınların özgürlük mücadelesinin sembolü olmuş birinin, kahve sohbeti düzeyinde bir terminoloji kullanması düşündürücü değil mi? Kadınca Örgü ve Moda: ev işi ve elişinin kadına toplumsal görev olarak sunulması, çağımız kadını tarafından haklı olarak reddediliyor. Modanın, insan kişiliğini satın alınabilir bir biçime getirdiğini artık hepimiz biliyoruz. "Tüketici kendine, traş losyonu biçiminde saygınlık, kostüm biçiminde güvence, spor otomobil biçiminde erkeklik, makyaj malzemesi biçiminde güzellik ve cinsel çekicilik, yüzük biçiminde aşk satın alınabilir" (5) Toplumda yeni bir kişilik mücadelesi veren kadının gideceği yeri kestirebiliyorum.

Asena'nın kadın özgürlüğünü savunduğuna inanmak olası

değil: “Araba bir özgürlükmüş meğer (S.111), üstelik her istediğini yapıyorsun, özgürsün (S.139), istersem yemek pişiririm, istemezsem pişirmem... Canım isterse yerim, istemezse yemem... Özgürüm ben özgür (S.153)” Dünyada tüm insanların üzerinde birleşecekleri bir özgürlük tanımı henüz yapılmadı. Özgürlük bir olgunlaşma süreci olarak kabul ediliyor ve bir bağımlılıkla tanımlanıyor sürekli. Asena’nın kitap boyunca sözünü ettiği şey özgürlük değil rahatlaktır. Rahatlıkla, özgürlüğün özdeş tutulmasının kavramsal ve felsefik bir yanılgı olduğunu sanıyorum. Yoksa, özgürlüğün Avrupa’da çok ucuza satıldığını (hurda arabalar kaçta satılıyor?) söyleyebilirim. Ama söyleşilerinde Asena, özgürlük konusunda farklı bir tanım yaparak, “kadının çalışması ve kimseye muhtaç olmaması gerektiğini” belirtti. Kadının “kimseye muhtaç olmamasına” itirazım yok. Günümüzde çalışma özgürlük müdür?” Bir kapitalist sistemde satacak tek bir malı, işgücü olan kişinin, bu malı serbestçe ve eşitlik içinde sattığı kabul edilir... Çalışma özgürlüğü, aç kalmama özgürlüğünden pek az farklıdır: İşverenle (Bu da ne demekse! Kapitalist ülkelerde patron işyerinin sahibidir ama işveren değildir. Çünkü işi, emeği veren işçidir. İşçileri aldatmak için kullanılan bu kavram yananlamıyla patronu bonkör konuma getirir. Söylemek istediğim, her sistemin kendi yararına bir terminoloji yarattığıdır. “Ev kadını”da, erkek toplumunun bir sözcüğüdür. Yananlam aldatmacasına bir örnek daha: Ne demektir “gelişmekte olan ülkeler”? İleri kapitalist ülkeler gelişmelerini tamamladılar ve artık gelişmiyorlar mı? Ş.E.) işçi arasındaki eşit pazarlık gücü, işverenin işçiyi kiralama ve işten atma hakkı ile işçinin işten atılma ya da greve gitme —ücretsiz

olarak— hakkından ibarettir” (6) Kadının iş yaşamına atılması, erkeklerle aynı işyerinde çalışmasını özgürlük sanmak yanılgıdır. Çalışan insanların özgür olmadığı kapitalist ülkelerde özgürlüğü işle sınırlamak, sömürülme özgürlüğünü savunmakla eşanlamıdır. Toplumsal görev dağılımı değiştirilmeli ve kadınlar çalışmalıdır. Çalışmak sadece ileri bir adımdır, özgürlüğe yaklaşımdır olsa olsa. Kapitalist toplumlarda kadınlar mücadele sonucu elde ettikleri kazanımlardan vazgeçebilirler, çünkü kadın ve erkek birlikte “insan” olmayı başaramamıştır bu toplumda. Örneklersem: 68 Öğrenci Hareketi döneminde kadın özgürlüğünü savunmuş kadınların çoğu bugün mutfağına geri dönmüştür. Çünkü onlar, kadın özgürlüğünü soyut bir biçimde ele almış ve sınıflar üstü düşünmüşlerdir. Ülkemiz kadını da geçmişte mutfağına geri dönüşü farklı bir biçimde yaşamıştır. Kurtuluş Savaşı döneminde erkeğin işini de yüklenen kadınlarımız savaş sonrası tekrar “kadınca işlerine” geri dönmüşlerdir. Halbuki 2. Dünya Savaşı döneminde erkeğin işlerini yapan Sovyet kadınları, savaş sonrası işyerine sahip çıkmış ve bu işi sürdürmüştür. Kadının “çalışma hakkı” savunulduğunda bu noktanın önemini vurgulamak isterim.

Kitapta, adsız kadının lise döneminde, yalnızca bir kez “dayanışmasına” tanık oluyoruz (bakire kız arkadaşının çocuk al-dırmasında). Kadın, her yerde, herkesle yarışın adını özgürlük olarak koymuştur. Ne ki, bu, kapitalist toplumda birey olma mücadelesidir. Bazı ayrıntılar değiştirilirse aynı reçete erkekler içinde geçerli olabilir. Birey olma mücadelesi sonunda sınıf değiştirme mücadelesine döner: “Güçlü olmalısınız... O zaman neden onlara **emirler yağdırmasınlar, ne-**

den buyurmasınlar, neden kendilerine hizmet ettirmesinler” (abç. S.217) Sömürü ve baskıya karşı çıkmanın amacı, “ezme ve sömürme hakkını kazanmak olmamalı. Kitaptaki kadının kendini “köylü kadın gibi davranmama” psikozuyla “dayanışma” arasında dolsaysız bağlantı olduğunu sanıyorum: Köy kökenlilerimiz “imece”-’yi bilirler. İnsanlar arasındaki dayanışmanın güzel bir örneğidir imece ve köylülere özgüdür. Kapitalist toplumlarda dayanışma, sendikalar aracılığıyla sürdürülüyor. Ülkemizde hızlı değişen koşullar imeceyi rafa kaldırmamızı gerektirdi. Aynı zamanda sendikal etkinlikler de darbeler yedi. Türkiye’de sağlıklı bir sendikacılıktan söz edemiyoruz. Şimdi “dayanışma” sözcüğünü dağarcığımızdan silelim mi? 80 sonrası toplu olarak kapıldığımız humma, bize bir yığın yanlış yaptırmıyor mu? Feodal değerlere tepki gösterirken, geliştirdiğimiz feodalizm karşıtı davranış biçimleri tümünden doğru mu? Feodalizmin de bir yığın insani değer taşıdığını ve bu değerlerin bir ileri biçime dönüştürülmesi gerekir, diye düşünüyorum.

Sizleri bilemem ama ben, K.D.G’ye takılıyorum. K.D.G. politik biri ve kitapta ölüyor. Yazar, kahramanlarını istediği yerde öldürebilir. Bu, onun özgürlüğü. Ama 80 sonrası yazılan kitaplarda gördüğüm ortak yan, politik tiplerin yaşamın dışına itilmesi ve öldürülmesi. Yazarın geçmişe baktığında eleştirel gözlemler yapması ve nostolojik anımsama. Her şeyden önce, yazarların politik tipleri öldürmelerindeki tavırlarının bir “raslantı” olduğuna inanacak saflığımı yitirdim. Bilinçlenmeye ve geçmişe eleştirel bakmaya gelince: Yeni bilgiler ve gözlemlerle bireyin iç hesaplaşmaya girmesi sonunda bilinçten söz edilebilir. Ne

ki, toplumumuzdaki bilinçlenme dış müdahaleler sonucu gerçekleşiyor. Yani, her askeri darbe sonrası bilinçlenmeleri dış güçler (bi-reyin dışındaki güçler) belirliyor. Bu tür değişimleri bilinçlenmeleri "uyum" olarak nitelendirmek gerekir diye düşünüyorum. Yoksa bir yığın "eski" arkadaşımızın genel müdür olmalarını nasıl açıklarız?

Kitapta iki kez kürtaja ve onun sonuçlarına tanık oluyoruz. Burada bazı noktaları vurgulamak istiyorum. Kürtaji ekonomik koşullar yaratıyor. Örneklersem: Almanya'da yapılan araştırmalar ekonomik koşullarla çocuk doğumu arasında doğru orantı olduğunu gösteriyor. Ekonomik bunalım dönemlerinde çocuk doğumu oranında düşme oluyor. O halde, ekonomik koşullar düzeltilmeden verilen kürtaj kararlarının özgür-cü olduğundan kuşku duyarım. Alman kadınlar, kürtaj özgürlüğü mücadelesi veriyor. Türkiye'de bu hak kadınlarımıza verilmiş durumda (hediye gibi). Ben, Türkiye'deki kürtaj yasasına karşıyım. Nedenine gelince: Ülkemizde kürtaj hakkı sadece çocuk doğumunu denetlemek amacıyla var. Bu yasa kadınları anlıyor olmaktan çok uzak. Ayrıca kürtaj, kadının gövdesine dışarıdan bir müdahale demek ve psikolojik ve biyolojik sarsıntılar yaratıyor. Bu anlamda kadının, kendisine yapılacak bu müdahaleyi kendisinin belirlemesi en doğal hakkı. Ama ülkemiz kadınları, erkeğin izni olmadan çocuk aldırma hakkına sahip değiller. Bu, kadının hiçlenmesi anlamı taşıırken, evlilik dışı ilişkileri "gayri meşru" saymaktır. Anne-lik kadında psikolojik ve biyolojik bir değişim yaratıyor, babalıkta yalnızca psikolojik. Bu bağlamda, kadının çocuk hakkında belirleyici kararları vermesi onun en doğal hakkı. Bu kararlara erkeğin katılımı sadece edilgen olmalı.

İnsanın cinselliği binlerce yıldır süregelen bir sorun. Son yıllara kadar hayvanlar için cinsellik içgüdüsel. Geliştirilen "gen teknolojisi" ve hayvanlar üzerinde yapılan denemelerle artık, maymunların cinsel istekleri çoğaltılabiliyor. İnsan genleri verilen maymunlarda da cinsellik sorun olmaya başladı. İnsanın evrim sürecine ilişkin kuramlar, insanın cinsellikten haz almaya başlamasıyla cinsel gücünün çoğalmasının (sevişme isteğinin artması) aynı dönemlerde başladığını ve insanın bu yönüyle de hayvandan ayrılmaya başladığını diyor. Ve ilk insanların sevişirken, ayrıca bel kaslarını işletmedikleri ve solurken yapılan hareketlerin yeterli olduğu söyleniyor. Süreç içinde insanların diyaframlarının önceki esnekliğini yitirdiği, bel hareketlerin güçlendiği varsayılıyor. Bu süreç içinde kadın ve erkek arasında orgazm dengesizliği de çıkmış olmalı. Kitaba dönersem: Kitapta, kadınların cinselliği yaşamadıkları konusu işleniyor. Ülkemizde erkekler cinselliklerini yaşıyorlar mı? Tüm cinsellik uzmanlarının bireyin cinselliği ikili ya da daha fazla bireyle (toplu sevişme-grup seks) yaşayarak tanıdığını söyledikleri bir çağda kadınlar mı yaşamıyor sadece cinselliği. Hayvanlarla cinsel ilişki oranının en yüksek olduğu bir toplumda, evlilik içi/dışı tecavüz ilişkileri ve "Üç dakika"da (S.73) boşalmalar mı cinselliği yaşamak? Kadınlar üzerindeki cinsel baskıların nedenlerinden biri de erkeğin cinselliği bilmemesi değil mi?

Bu kadar uzun sözden sonra, ağzımdaki baklayı çıkarayım: **Asena, ülkemizde kadın özgürlüğünün değil, kapitalist toplumun kadın tipini yaratmanın mücadelesini veriyor.** Bu süreçte, kadınların erkek şovenizmine karşı verdikleri mücadele, sınıfsallıktan uzak, yalnızca bazı küçük kazanımlardan oluşur.

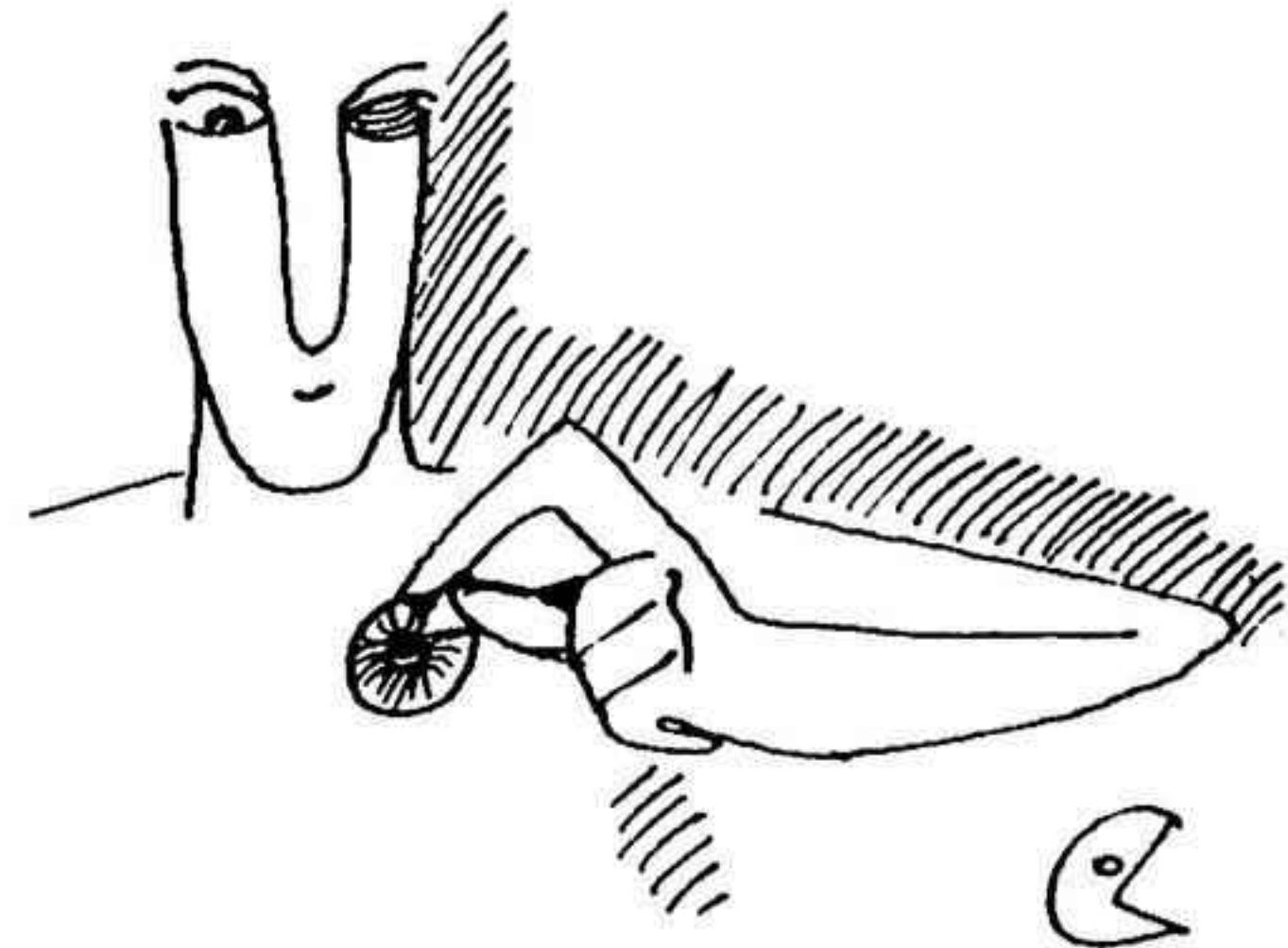
Asena'nın sekiz dergi ve gazetenin yayın yönüne meninin entelektüel düzeyiyle açıklamak, saflıktır. Çünkü ülkemiz aydınları mahkemelerde savunmalar hazırlamaktan düşünmeye bile zaman bulamıyorlar. Asena, kapitalistlerin bir ülkede sermayenin kendisine verdiği misyonu yerine getiriyor.

"Analık hukukunun yıkılışı kadın cinsin büyük tarihsel yenilgisi oldu" demisti F. Engels. Kimimiz pala bıyıklarımız, kimimiz ağdalı bacaklarımızla o yıkıntının büyüyen enkazıyız aslında. Belki onarmak olanaklı: doğum odalarının kapılarından içeri gider, terini sileriz alınlarından ve binlerce yıllık yorgunluklarımızı alırız. Belki, emileceğiz bu kentin ortasında, su yılanı gibi basımız dik ve onurlu. Acılar, ağız dolusu bir gülücük olur belki. Belki, neler olmaz ki!

Berlin, 13 Mart 88

Kaynakça

- 1 Kadınım Adı Yok, Duygu Asena, Afa Yay. İst. 1987
- 2 Yazı Nedir, Roland Barthes, Hil Yay. İst. 1987
- 3 İnsan İnsana, Doğan Cüceloğlu, Altın Kitaplar Yay. İst. 1979
- 4 Kapitalizmde Korku, Dieter Duhm, Kalem Yay. Ank. 1987
- 5 Kadın ve Eşitlik, J. Mitchell, A. Oakley, Kaynak Yay. İst. 1984

BİR MEKTUPTAN

H. Ceylan

"Ve paramparça bir gül ağlıyor
Ve de ölümle savaşıyor"
—Pablo Neruda—

1.

Ve aşkın övdüğüm dilber
Gözyaşın sil elini ver
Vurulurken bin kere
Bin gece vurulurken
Gözbebeğimizle
Yeni güne dem olduk
Zalimlerin eliyle
Rüzgâra savrulduk

3.

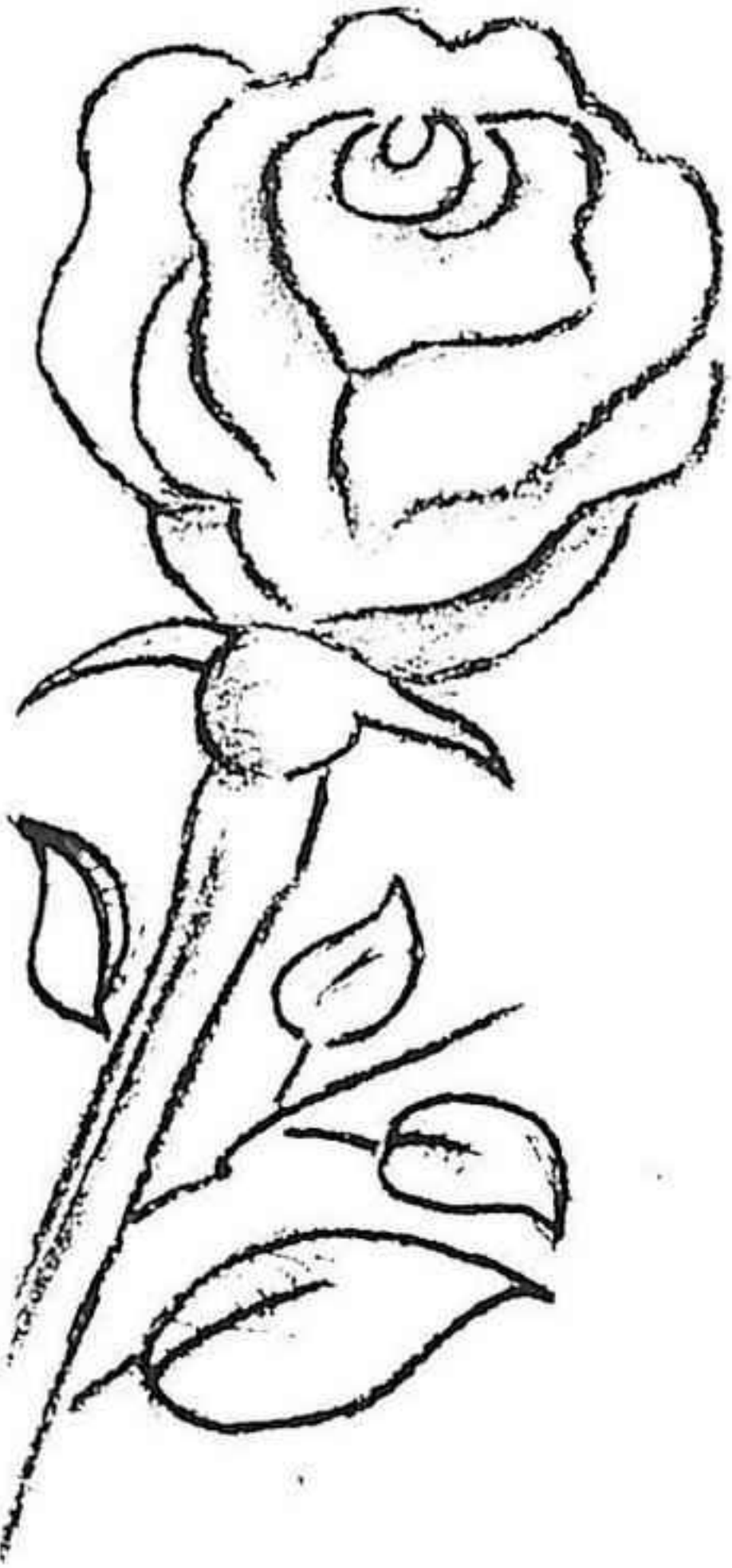
Yıkadılar gücü kan ile
Oysa fayda etmez...
En ince yerini
kıymıla tanıştırmış
Bu güzelim güzel
Bu eşsiz gülü.
Güzelliğin zalimle
Hesaplaşmasıdır o
Dişe diş...

5.

Bir türkü oluyor
Rüzgar gülünü fırtınaya
Dağ gülünü doruğa
Kurşun gücünü namluya
Çağırıyor
Milan materyalist
Kayalar gibi
Kavgacı ateist
Bilimin ustaları gibi

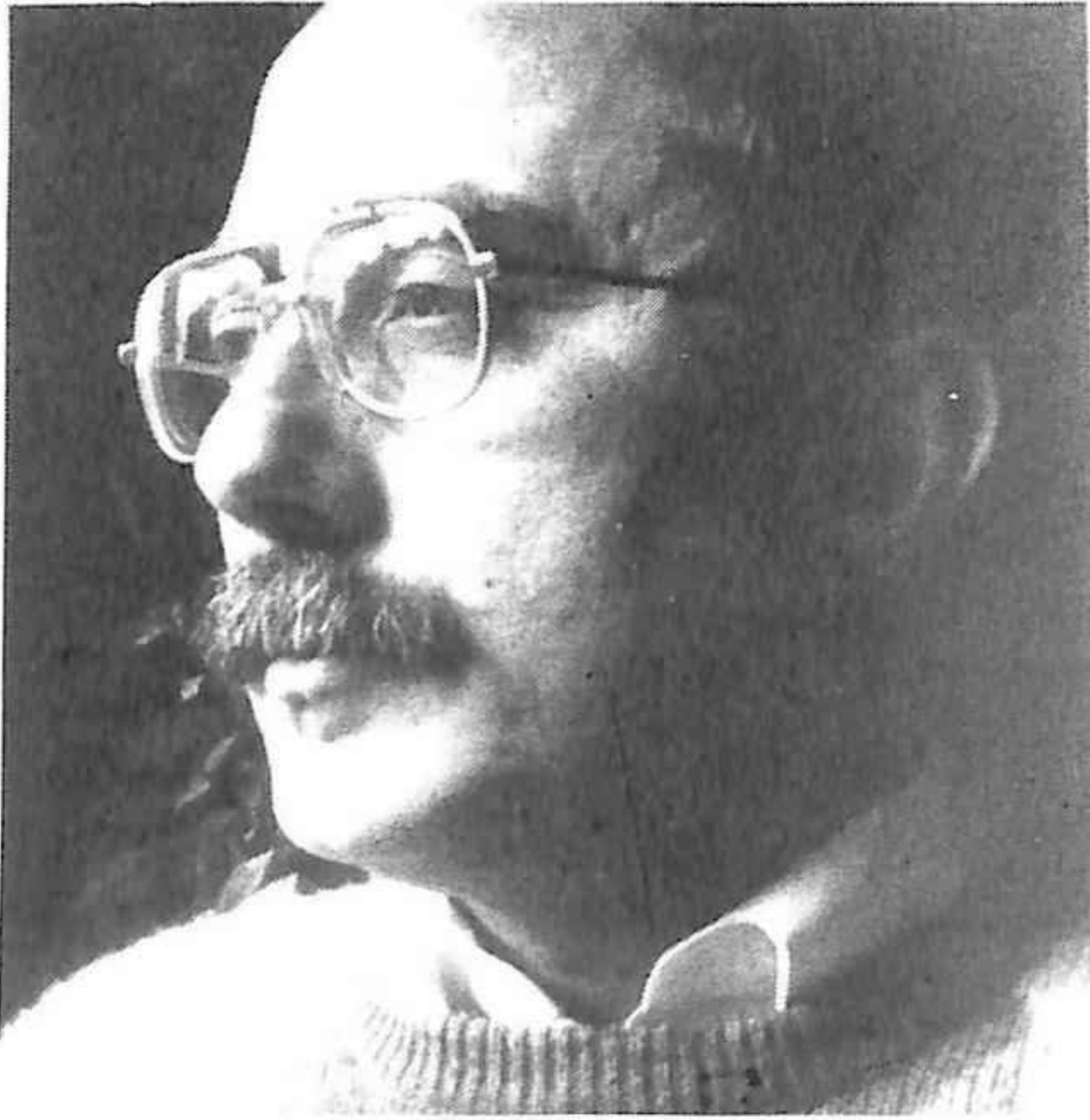
7.

Ve aşkın övdüğüm dilber
Bitmedi o aşk
Bitmedi o cesaret
Umudu terketmedim daha
Umudu terketmedim daha
Bir can düştü
Taşdı aşkımızı güneşe
Gökyüzünü fethediyoruz
Fethediyoruz gökyüzünü yine

DOĞUMUNUN 90. YILINDA BERTOLT BRECHT'TEN DÖRT ŞİİR

Türkçeleştiren: Ataul Behramoğlu

ATAOL BEHRAMOĞLU: 1942'de doğdu. Ankara Üniversitesi'nde Dil ve Edebiyat öğrenimi gördü. 1970'de yayınlanan "Bir Gün Mutlaka" adlı kitabı ve sonraki yapıtlarıyla yeni toplumu şiirin önde gelen bir temsilcisi sayıldı. Kimi yapıtları bestelendi, sahnelendi. "İyi Bir Yurttaş Aranıyor", "Mustafa Suphi Destanı". Tüm yapıtlarına Asya-Afrika Yazarlar Birliği 1981 LOTUS Edebiyat Büyük Ödülü verildi. Şiir üstüne yazılarını bir kitapta topladı: "Yaşayan Bir Şiir". Rusça, İngilizce, Fransızca'dan, Türkçeye çok sayıda edebiyat ürünü çevirdi. Şiirleri, yazıları, toplumsal eylemlerinden ötürü zaman zaman tutuklandı, yargılandı, hapis yattı.

1984'ten bu yana Fransa'da sürgünde yaşamını sürdürmektedir.

ŞARKI

Yasaları ve tüzükleri var
Hapishaneleri, kaleleri.
(Yetimhaneler, düşkün evleri caba.)
Gardiyanları ve yargıçları var
İyice palazlanmış ve gözü kara
Her şeyi yapmaya hazırlar.
Peki, niye tüm bunlar?
Bizi yıldırabileceklerini mi sanıyorlar gerçekten de?

Yok olup gitmelerinden önce
-ki çok sürmeyecek beklemek bunu-
Anlayacaklar ki tüm çabalarının
Haybeye kürek çekmektir sonu.

Basımevleri ve gazeteleri var
Bizi ezmek ve susturmak için
(Politikacıları caba.)
Papazları, profları var
İyice palazlanmış ve gözü kara
Her şeyi yapmaya hazırlar.
Peki, niye tüm bunlar?
Gerçek, onlara korkunç mu geliyor artık böylesine?

Yok olup gitmelerinden önce
-ki çok sürmeyecek beklemek bunu-
Anlayacaklar ki tüm çabalarının
Haybeye kürek çekmektir sonu.

Topları ve banknotları var
Polisleri, askerleri.
Peki, niye tüm bunlar?
Düşmanları böylesine güçlü mü gerçekten de?

Henüz geç olmadığını sanıyorlar
Hâlâ kurtulabileceklerini sanıyorlar yok olmaktan.

Ama gün gelecek
-ki çok sürmeyecek beklemek bunu-
Anlayacaklar ki tüm çabalarının
Haybeye kürek çekmektir sonu.
Varsın "imdat" diye kışlarını yırtınsınlar
İşe yaramayacak ne banknotlar, ne toplar.

DEVİRİMCİYE ÖVGÜ

Bir takım insanlar vardır
Hani, hiç olmasalar daha iyi.
Onunsa, hemen duyulur eksikliği.

Zulmün gücünü arttırdığında git gide
Yitirir çok kişi cesaretini.
Dimdik durur o, daha bir cesaretle.

Yöneltir yığınları kavgaya.
Bir dilim ekmek, bir bardak çay
Ve halk egemenliği adına.

Sorar mülkiyete:
Nerden çıktın?
Sorar her düşünceye:
Kimin yararınasın?

Suskunluğun egemen olduğu yerde
Çınlayan onun sesidir.
Zulüm kol geziyorsa ve yazgıyı suçlamaktaysa insanlar
Adıyla söyler o, suçlu kimdir.

Oturdu mu bir yerde bir masaya
Hoşnutsuzluk da oturur onunla.
Yiyecekler yenilmez olur
Oda, dar gelir insana.

Onu sürgün ettikleri yere
Gider isyan. Ve sürülüp çıkarıldığı yerde
Kalır öfke.

ve ortak bir şey sayesinde.
O ve ben, iki kişiydik; ama bizi birleştiren-
üçüncü bir şey vardı: Ortak dava. Onu biz-
yürütmediydik elbirliğiyle.
Duyardım sık sık, oğulların-
konuşmalarını büyükleriyle;
Nasıl da başka türlüydü konuşmalarımız bizim
ortak davamızdan söz ettiğimizde.
İkimizin ve milyonların ortak davasından.
Bu büyük davaya yakın olarak biz
Nasıl da yakındık birbirimize.
Yakın olarak bu sevgili davaya
Birbirimize nasıl da saygılıydık.

KORO

Vlasova yoldaş, oğlun-
kurşuna dizildi, fakat-
kurşuna dizilmek üzere yürüdüğü duvar
bir duvardı kendisi gibilerin ördüğü
Ve göğsüne doğrultulmuş tüfekler
ve mermiler, bu tüfeklerin namlularındaki
kendisi gibilerin ellerinin ürünüydü.
Şimdi bu insanlar gerçi
Yoktular orda, ama o-
görüyordu onları ellerinin emeklerinde.
Ve zaten ona ateş edenler de
onun gibilerden başkası değillerdi, ve-
sonsuzca bilinçsiz kalamazlardı böyle.
Ve zincirliydi kuşkusuz, yoldaşlarının-
dövdüğü ve yoldaşlarının-
taktığı zincirlerle. Ama yürürken o-
gördü daha bir şık yükseldiğini fabrika bacalarının
daha bir omuz omuza.
Ve henüz şafak sökmediği için
-çünkü hep şafaktan öncedir ölüme gönderilme vakti-
boştu bu fabrikalar, ama o dopdolu gördü onları
emeğin durmaksızın gelişen ordusuyla.
Ve sürdüren gelişmesini şu anda da.

ÜÇÜNCÜ BİR ŞEYE ÖVGÜ

Yakınılır hep, ne de çabuk-
kopuyor oğullar analarından diye. Ama ben-
yitirmedim oğlumu, üçüncü-

ŞAİR AKILDAN KORKMAMALIDIR *

Bertolt Brecht

Anlatım Olarak Şiir

Şiir, anlatım olarak nitelendirildiğinde, böylesine bir nitelemenin tekyanlı olduğu bilinmelidir. Bireyler kendini anlatmaktadır, sınıflar kendini anlatmaktadır; çağlar ve tutkular anlatımlarını bulmaktadırlar; sonuçta *dolaysızca insan* anlatır kendini. Bankerler ya da siyasetçiler birbirlerine kendilerini anlattıklarında, bir şeyin ticaretini yaptıkları, bir şeyi ele aldıkları bilinir; hasta kişi bile ağrısını anlatırken, doktora ya da çevresindekilere bir şeyleri *işaret eder*, yani o da bir şeyleri ele alır. Ama şairler konusunda söylenen şudur: Yalnızca arı anlatımı sundukları; öyle ki, ele alışlarının, uğraşlarının yalnızca *anlatmaktan* oluştuğu, amaçlanırsa olsa olsa kendilerini anlatmak olabileceği. Bu ya da şu şairin başka insanların savaştığı gibi savaştığını kanıtlayan belgelere rasgelindiğindeyse, evet, böyle bir şiirde de, savaşın kendini anlattığı söylenmiştir. Şu ya da bu ozanın başından kötü şeyler geçmişse acısının güzel bir anlatım bulduğu, bundan dolayı da acıları önünde iç yükümlülüğü du-

yabileceği söylenir; bir şeyi ortaya koymuştur acılar, şairi iyi anlatmışlardır. Şair, acılarını dile getirirken işlemiş, değerlendirmiştir onları; ola ki bir parça yumuşatmıştır da. “Acılar geçip gitti ama, şiirler kaldı” denir, cin fikirlice ve eller oğuşturulur. Ama ya acılar geçip gitmemişlerse? Şarkı söyleyen adam için olmasa da, şarkı söyleyemeyenler için kaldıysa acılar ya? Ama başka şiirler de var; örneğin yağmurlu bir günü ya da bir lale tarlasını betimleyen şiirler; kişi bunları okur ya da dinlerse yağmurlu günlerin ya da lale tarlalarını sebep olduğu bir ruh durumuna gider; yani kişi yağmurlu günleri ya da lale tarlalarını bir ruh durumuna girmeden, etkilenmeden izlerse de, şiirler aracılığıyla bu ruh durumlarına girer. Ama böylece kişi daha iyi bir insan olmuştur; tad alma yetisi daha gelişkin, daha incelikli duyumsayan bir insan olmuştur; bu da etkisini ola ki herhangi bir zaman, herhangi bir biçimde gösterecektir. (1927)

Şiir ve Mantık

“İyi de, neyi kanıtlar bu?”

Goethe'nin *İphigenie*'sini okuduğunda bir matamatikçi “İyi de neyi kanıtlar bu?” demişti. Tümce burada yerini bulmamıştı, ama binlerce ve binlerce şiir karşısında tümüyle yerindedir. Böylesine şiirlerin eleştirilmesi istendiğinde kişi ikircimlere düşer; ortada eleştirilebilecek hiçbir şey yoktur, olsa olsa bu şiirlerin yazılmış ve basılmış olması eleştirilebilir. Şu bizim matamatikçinin istemleri, yalnızca onları yerine geçirebilecek bir yapıta yönelttikleri için tümüyle geri çevrilmezler. Matamatikçiye *İphigenie*'nin neyi kanıtladığı söylenebilir; herhangi bir yapının neyi kanıtladığı söyleyemiyorsa bu önemli bir yapıt değildir. Hiçbir anlamı olmadığı için önemli bir yapıt değildir.

En yalın istem, bir şiirin kendi ruh durumunu okura da iletme konumunda olmasıdır. Bu aktarma, belirsiz ve pek bir şey söylemeyen, denebilir ki biçimsel bir edimdir. Bir şiirin aktarma yetisi yere göre, kişiye göre, mesleğe göre, ulusa göre, sınıfa göre sınırlanmış olabilir. İnsanı en çok ‘havaya sokan’ şiirlerin en iyi şiirler olması gerekmez. Halkın söylediği her zaman

halk şarkıları değildir. Halk'ı 'havaya sokmayan' halk şarkıları da vardır. Şu, kafamızda açık olmalı: Aktarma olgusunu şiirin en yüksek biçimlerinde olduğu gibi, en aşağı biçimlerinde de buluruz; ucuz operet şarkısında, doğum günü şiirinde olduğu gibi, sokak şarkısı ve sonede de.

Bir şiirin ruh durumunu birine, dahası sana aktarabiliyor olması, onun hiçbir şey kanıtlamasına yetmez (yani sana onu okuman gerektiğini daha kanıtlayamam). Görünene bakılırsa, bir şey kanıtlamak konusunda şiirlerin işi daha güçtür. Turalım ki, şu bizim matematikçi, *pisagor teoremi*'ni kanıtlayan bir şiirle karşılaştırılmış olsun; bu şiirin bir şey kanıtladığını mı söyleyecekti? Belki de söylerdi: ama biz de belki de karşı çıkardık ona, *Iphigenie*'nin hiçbir şey kanıtlamadığını söylediğinde nasıl karşı çıktıysak öyle. Şiir, şiir olarak boş olsaydı, şiirin bir yüzü, bir gerekçesi olmasaydı, ona karşı çıkardık. Matematikçi bu nedenlerle bir ruh durumuna girmiş de olsaydı, ona belki yine de karşı çıkardık.

Güzellik kavramı olmadan işin içinden çıkamayacağımız ortadadır. Bu kavrama gereksinmek yüz karası değildir, ama yine de kişiyi karasızlığa iter. Çünkü o keredede belirsiz, öylesine çok anlamlı bir kavramdır ki bu —görünene bakılırsa, 'herkeslerce bilindiği gibi' bireysel olan 'ağız tadına, zevklere' bağlı bir kavramdır— tartışılmaz'.

İşlev bilimsel açıdan yola çıkarak, tadı maddi anlamda da alsak, tartışma güçleşir yine de. Ağzımıza bir lokma alır, yüzümü zü buruşturur ve 'çok ekşi' deriz. Bir şiir dizesini de böyle kendi kendinize söyleyebilir ve tıpkı tadı kaçmış, tatsız tuzsuz, uyarıcılığı kalmamış, dahası mide bulandırıcı bir şey karşısında olduğu gibi bir isteksizlik duyabiliriz.

Yine de işlevbilimsel tatta bile 'tat bulmak', 'tadı bulmak' gibi birşey vardır. Bu bir tür öğrenme edimiyle de gerçekleşebilir, yalnızca başka koşullar içine girmemizle de, Tat duyusu —işlevbilimsel olanı da— gelişebilir.

Mimariden bir örnek alabiliriz. İleri mimarlarımız son onyıllarda nesnel denilen bir yapı sanatını yaymaya çalışıyorlar. Kısaca söylenirse *pratik olan*'ı güzel buluyorlar. İşçilerin buna karşı davranışları ilginç: Bu yapı sanatını tümüyle reddediyorlar. Bu cetvelle çizilmiş gibi yapılmış evleri güzel bulmuyorlar; kışla, hapise diyorlar bu evlere; yeni, ama uygun *döşe-dayaya* da *tatsız-tuzsuz* diye sövüyorlar. Tüm nesnel yapı sanatı, ağızlarında tatsız-tutsuz bir tat bırakıyor.

Neden?

Pek çoğu ileri olduğu için, yüzünü severek, isteyerek en ileri, en önemli sınıf olan işçilere çeviren mimarlar, bir işçi için evin ne anlama geldiğini unutuyorlar da ondan. Ev işçi için hiçbir biçimde yalnızca bir barınma yeri, yalnızca tüm yükümlülüklerini olabildiğince pratik olarak yerine getirmesi yönünden önem taşıyan bir fabrika değildir.

(30'lu yıllar)

Şair Akıldan Korkmamalıdır

Şiirlerini okuduğum birkaç kişiyi kişisel olarak tanıyorum. Bunlardan kimisinin şiirlerinde öteki dışavurumlarında gösterdiğinden çok daha az 'akıllılık' göstermesine şaşar dururum. Şiirleri katıksız duygu işi olarak mı alır? Böylesine katıksız duygu işlerinin olabileceğine inanır mı? Böyle bir şeye inanıyorsa da, hiç olmazsa duygularında düşünceler kertesinde yanlış olabileceğini bilmesi gerekirdi. Bu da onu daha dikkatli kılmalıydı.

Kimi ozanlar, özellikle de şiir-

re yeni başlayanlar, kendilerini belli bir ruhsal etkilenme içinde, bir duygulanma durumunda duyumsayınca, akıldan gelenin bu ruh durumunu dağıtacağından ürüyor gibidirler. Bu konuda, bu ürküşün ancak aptalca bir ürküş olduğu söylenebilir. Büyük şairlerin 'işlik raporları'ndan bilindiği gibi, onların ruh durumları hiçbir biçimde yüzeysel, kararsız, kolayına uçup gidivercek ruh durumları değildir ki, kavrayıcı, dahası serinkanlı bir düşünme onlara zarar verebilsin. O bilinen ayağa kalkma, uyarılma durumu hiçbir biçimde soğukkanlılığının tam karşısında yer almaz. Dahası, düşünsel ölçütlere vurmaktaki isteksizliğin, söz konusu ruhsal durumun daha derindeki bir verimsizliğine, kısırlığına 'işaret ettiğini' kabul etmelidir. İşte o zaman, bir şiir yazmayı orada bırakmak gerekir.

Şiirsel bir girişim rastgiden bir girişimse, duygu ve us uyum içinde çalışırlar. Birbirlerine mutluluk içinde, sevinçle seslenirler: Haydi ver kararını!

Halk Dağarına Uygun Edebiyat

Bir edebi yapının halk dağarına uygun olup olmadığı biçimsel bir sorun değildir. Halkça anlaşılacak için alışılmamış anlatım biçimlerinden kaçınmanın, yalnızca alışılmış bakış açılarından bakmanın gerekmesi hiçbir biçimde söz konusu değildir. Alışkanlıklarına —burada okuma alışkanlıklarına— mutlak bir erk tanımak halkın çıkarına uygun değildir. Halk, çıkarları konuştuğunda, gözüpek anlatım biçimlerini anlar, yeni bakış açılarını onaylar, biçimsel zorlukları aşar. Marx, Hegel'den iyi anlar, Hegel'i de Marksçı biçimde eğitildiğinde anlar. Rilke halka özgü, halk dağarına uygun değildir; bunu anlatma için karmaşık, biçimsel açıdan abartılmış şiirlerini okumaya ge-

KALANLAR UNUTMASIN BİZİ

Sedat Yılmazsoy

Ey umudum, sevdam
Kırmızı karanfilim
Ak güvercinim..
Kopkoyu bir zulüm ortamında
ne kadar tez geldi ölüm
 Ey gül kokulum bilirsin
 Zulümle kolkola ölüm
 Ölenler ve geride kalanlar için
 Yepyeni bir türkü olur
 Unutulmaz bir çağrışım
Ey sehpa boyulu zulüm
Açılan kapağa düşen umudum
Ay şavkıyan gecenin gizinde
Gidenlerin onurlu izindeyiz
 Kalanlar unutmasın bizi
 Çünkü
 Karartmadık sol memenin altındaki
 Cevahiri...

rek yoktur; şiirlerinin halk şarkısı tonunda yazılmış olanları da halka özgü, halk dağarına uygun değildir; Lukacs bunu çok iyi örnekleyen bir şiir parçasını çekip gün ışığına çıkarır (*Ve üstüne üzüntü çöktüğünde*); bu, biçimsel olarak anlaşılabilir, Mayakovski'nin şiir parçalarından çok daha kolay anlaşılabilir niteliktedir. Ama içinde halkın 'akıl' diyeceği şeyden yoktur. Sesteki acınan bir düşünüşle canavarlıklardan söz ettiği, acıma suçluya yöneltildiği için biçimci- dir. Orada bir üzüntü, sanki onu herkesler paylaşabilecekmiş gibi anlatılmıştır, oysa bu böyle değildir. Kağıt üzerinde, biçimsel olarak, yalın bir biçim seçimiyle, es-

tetik bir hünerle, halkın böylesi bir şeyi söyleyebileceği, yani böyle dile getireceği ve duyacağı izlenimi uyandırmaktadır. Halk böyle duyup böyle dile getirseydi, çıkarlarına hayınlık etmiş olurdu. Aynı adamın daha 'karmaşık', daha 'ince' daha 'seçkin' şiirlerinde halka karşı aynı düşmanlık, aynı karşı duruş başka biçimlerde saptana-

bilir. Orada aptalca bir sıradanlık- ıktan züppeliğe kaçış vardır. Orada hiçten birşeyler yapılır. İçeriğine bakılırsa hiçtir bu, biçimine bakılırsa bir şeydir. İçeriğine bakılırsa eskidir, biçimine bakılırsa yenidir. Bu şiirler, kimi anlaşılır kimi anlaşılmasız biçimde *halka*

hiçbir şey demezler.

(30'lu yılların sonu)

Saf Sanat

Me-ti dedi ki: Yenilerde ozan Kin-jeh bana tüm bu olup bitenler sırasında doğanın yarattığı ruh durumları, duygular üstüne şiirler yazıp yazamayacağını sordu. Ona bir daha rastladığımda doğanın yarattığı ruh durumları, duygular üstüne şiirler yazıp yazmadığını sordum. "Hayır" diye yanıtladı. "Neden?" diye sordum. Dedi ki: "Düşen yağmur damlalarının gürültüsünü okurun tat alınacak bir yaşantısı kılmayı görev edindim kendime. Bu konuda düşünür, orada burada bir dizenin taslağını yazarken, bu düşen yağmur damlalarının gürültüsünü tüm insanlar için, yani başını sokacak yeri olmayan, onlar uyumaya çalışırken, damlaların, yakalarından içeri düştüğü insanlar için de tat alınacak bir yaşantı kılmanın gerekli olduğunu kavradım. Bu görev ürkütüp sindirdi beni."

"Sanat yalnızca bu günü göz önüne alır" dedim sınavı deneyerek. Böylesine yağmur damlaları sürekli varolacağından, bu türden bir şiir yazmak uzun sürebilirdi. "Evet" dedi üzünçle, "yağmur damlalarının yakalarından içeri düştüğü insanlar artık olmadığı, olmayacağı zaman yazılabilir bu şiir."

(40'lı yıllar)

Nereden Öğrendim?

1

Sanatçılara, yeni bir çağın eş- ğinde, büyük bir öğrenme uğraşı öneriliyor şimdi. Üstelik, sanatlar- ca az ya da çok kösteklenerek büyü- dükten sonra, yalnızca sanatını yeni yeni öğrenmek durumunda olan gençlere değil, ustalara da. Öğretici yanı baskın olarak anılan- lar: Halk sanatı, ulusal klasiklerin

sanatı, bir yandan da çağımızın en ileri toplum düzeninin, SSCB'nin sanatı.

2

Doğaldır ki bu söylenenlerle başka hiçbir yerden öğrenilemeyeceği kastedilmiyor. Burjuvazinin öncelikle gösterilen ilerici nitelikte klasiklerine biz Almanlara anlatıda Grimmshausen, şiirle *pamphlet*'de (aracılığıyla bir kişi ya da kuruma, vb. saldırılan bir yazı türü-ç.n.) Luther gibi başka klasikler duraksamadan eklenebilir. Bunlara öncelikle dile ilişkin nedenlerden, ama daha başka nedenlerden de, yine Alman klasikleri incelendikten sonra daha iyi anlaşılabilir olan, öteki ulusların klasikleri eklenir.

3

Bundan sonrasında, kendim nereden öğrendimse onu sayıp dökeceğim; hiç olmazsa anımsayabildiğimce. Bunları da yalnızca başkalarının yararlanması için değil, kendim, bütüne ilişkin kavrayıcı bir bakışa varabilmek için de yazıya geçireceğim. Nelerin öğrenilmiş olduğu bulunup çıkarılınca, bir kez daha öğrenilir.

4

Orada burada söylenen bir kaç Goethe ve Heine şarkısı bir yana bırakılacak olursa, halk şarkılarını görece geç tanıdım. Ama bu şarkıların da halk şarkılarından salıyıp sayılmaması gerektiğini bilmiyorum, halk bunların yazılışına en küçük bir değiştirmeye de olsa katılmıyordu çünkü. Neredeyse, ilerici burjuvazinin büyük şairleriyle müzikçileri, halkın en değerli varlığını alıp yeni biçimlerde işleyerek, halkın dilini bile zorla elinden almış, yağmalamış gibiydiler. Çocukluğumda söylendiğini duyduklarım, seçkin haydutlar üstüne, uzun şarkılarla değersiz ve kolay parçalardı. Bu arada, silikleş-

miş, yozlaşmış olarak eski ezgiler de duyuluyordu kuşkusuz; üstelik bunların yazılışına da katılmıyordu. Yakınlardaki kağıt fabrikasının kadın işçileri her zaman bir şarkının tüm dizelerini anımsamıyor, doğaçtan geçişler yapıyorlardı; çok şey vardı bunlardan öğrenilecek. İşçilerin şarkılara karşı olan tutumunun da özdeş biçimde öğretici yanı güçlüydü. Şarkılara hiçbir zaman çocuksu biçimde teslim olmuyorlardı. Şarkının tümünü ya da kimi dize-lerini ince bir alayla söylüyorlar; kimi ucuzlukları, tatsızlıkları, abartılmış ve gerçek olmayanı, denebilirse, kendi kargacık-burgacık yazılarıyla beziyorlardı. Homeros söylencelerinin kendileri çocuksu olmayan, ama çocuksuluğun şöyle bir dokunup geçtiği o 'mektep-medrese görmüş' derleyicilerinden öylesine uzak değillerdi.

5

Çocukluğumda sık sık *Denizci Yazgısı*'nı duyardım. Önemsiz, kolay bir parçadır bu; ama çok güzel bir dördlük içerir. Geminin fırtınada batışını anlatan bir bölümün ardından şöyle denir:

*Fırtınalı gece gayrı geride kalır,
yatar gemi, vah yazık, öyle derin-
lerde.*

*Ancak yunuslarla aç köpekba-
lığıdır
yapayalnız kayalıkların çevresin-
de.*

Doğa güçlerinin durgunluğa, sessizliğe dönüşmesinin daha iyi biçimde şiire büründürülmesine olanak yoktur. Burada akla eski halk şarkısı 'kral Çocukları'nın olağanüstü güzellikte bir dördlüğü düşüyor ansızın. Suların kral oğlunu yuttuğu yabancı gecenin betimlenişinden sonra şöyle denir:

*Sabahlardan bir pazar sabahı
Halkın tümü öylesine mutlu*

*öyle değil ama kral kızı
Kızın gözleri kapanıyordu.*

Çok daha seçkin ve değerli bir konu bu; dördlüklerin son ikişer dizesi bir karşılaştırılsın: İlkinin ucuz duyarlılığıyla, ikincisinde, uyanık geçirilen gecenin betimlenmesindeki kavrayıcı alınlıkla gerçekçilik. Ama yine de ilk ikişer dizede karartma, ardından yeniden başlamayla gösterilen büyük bir hüner de görülüyor, ortak bir yan olarak. Yeniden ele almayla daha kötü biçime sokma. *Kotzbach Kıyısındaki Borazancı*'da, gençliğimin hiçbir okuma kitabından eksik olmayan, daha değersiz bir şiirde de incelenebilir:

*Başından ayağına yaralara
belenmiş*

*Borazancı, ölerək erinçle yatırıyor
Katzbach kıyılarında serilivermiş
Yaralardan kızılca kanlar akıyor.*

İlk dize tartım ve içeriğiyle Paul Gerhart'ın *Ey kana Yaraya Belenmiş Baş*'ını anımsatıyor; bu uzak benzeşmeden de, yararlı ve verimli biçimde bir ünler niteliği ediniyor. Yararlı ve verimli biçimde; çünkü bu uzak benzeşme olmasa, ilk dize niteleyici bir tümce olur çıkar; ikinci dize kulağa kesinlikle bir başlangıç gibi gelmez, anısalığından yitirirdi. Yine de ikinci dize, 'ölerek' fiilimsisinin gelişimini 'belenmiş' fiilimsisinden alıyor. Böylece vurgu daha güçlü biçimde, her şeyin bağlı olduğu "erinçle yatırıyor" a kayıyor; herşey "erinç" e bağlı, çünkü yaralı adam, sonradan bu erinci bırakıp yeni borularına katılacaktır. Üçüncü dizedeki "serilivermiş" de, erinç durumunun iyice yerleşmesine yarıyor. Epey gözüpekçe bu; çünkü edilgen bir "serilivermiş" olarak değil de, ilk dizinin fiilimsisinin okunuşuna benzer biçimde "yatıyor serilivermiş" biçiminde okunursa,

borazancı tüm bir köy boyunca uzuyor.

6

Halk şarkısından öğrenmek güçtür. *Halk tonu*'ndaki çağcıl şarkılar, bir tek yapay yalınçlıklarıyla bile, çoğunlukla ürküntü veren örneklerdir. Halk şarkısı karmaşık bir şeyi yalın biçimde söylerken, çağcıl öykünmeciler yalın (ya da yoksul) bir şeyi yalın biçimde söylüyor. Ayrıca halk, biryerlerden kökenlenmiş, benimsenmiş, sevilmiş olmak ardında da değildir. Bir zamanlar giyilerek kiliseye gidilen ya da çalışılan, şimdiyse yalnızca şunu-bunu alaya almak için giyilen üstlüklerin başına gelen söz konusudur burada. Halk şarkılarını toplamak yararlılığını gösteren *Alman Romantik Akımı* pekçok şeyi de berbat etmiştir; şarkılara yapay bir "derinden gelen", bomboş bir "özlemsel" sokularak, olağanüstü olan dümdüz edilerek yapılmıştır bu. Kendi payıma, *Şehit As-*

ker Söylencesi ve Ne Geçti Asker Karısının Eline gibi şiirler için halk şiirinden iyi ders aldığımı söyleyebilirim.

7

Çağdaşlarımıza gelince, Becher'de, halk şarkısından alınma iyi şeyler vardır. (yine de bana kalırsa Becher'in *Yeni Halk Şarkıları*'nın çoğu, eski hak dağından pek etkilenmemiş. Bunlar, halkın söyleyebileceği, yeni ve yeni türden şarkılara varma deneyini oluşturuyorlar.) Ayrıca Lorca'da da vardır halk şiirinden alınma iyi şeyler. Simonov'un da, içinde bir kızın uzaklarda savaşıyor bir Kızıl Ordu askerine, onu bekleyeceğine dair söz verişinin şarkısını *Kafkas Tebeşir Dairesi*'nin bir sahnesi için değiştirdim; bu sahnede ancak bir halk şarkısının öğeleri kullanılabildi.

8

Romalıların iki büyük öğretici şiirini incelemek en az birbirine

bağlı iki nedenden dolayı yararlıdır: Vergilius'un *Georgica*'sıyla Lucretius'un *Evrenin Yapısı*'nı. Alınan nedenler şunlardır: Birincisi, bu yapıtlar, doğanın işlenişinin ve bir dünya anlayışının nasıl dizelerle anlatılabileceğinin örnekleridir. İkincisi de, Voss'la Keibel'in güzel çevirilerinde; dilimiz üstüne olağanüstü açıklamalar getiren, aydınlatıcı çalışmalar buluyoruz. *Hexameter*, Alman dilini en verimli çabalara zorlayan bir ölçü. Dil, "beceriyle kullanılmış" biçimde görünüyor açıkça, bu da öğrenmeyi kolaylaştırıyor. (Dil, Goethe'nin, *İphigeneia*'nin düzyazı taslaklarından; Schiller'in de *Don Carlos*'tan yaptıkları şiirleştirmelerde de "beceriyle kullanılmış" biçimde görünür.) Vergilius gibi, çevirmen de dize yapısını taşra mimarisiyle birlikte öğretmek durumunda; 'eski ozanın tüm şiirsel aygıtı kendisine dönüştürmeyi bildiği düzeyli ve sanatlı kullanım', kısacası, eskilerin büyük sanat anlayışı, büyük içeriklerde gelişiyor.

9

Burjuva klasikleri, eskilerle uğraşmaktan çok şey kazanmışlardı. Yalnızca *Hermann'la Dorothea*, *Reineke Fuchs*, *Achilleis* gibi *kopya*'lar değil, yazın türleri konusundaki bilgilerini de kazandılar bundan. (Şu ya da bu şiirsel düşünceye uygun biçim hangisidir? Balad mı, destan mı, şarkı vb. mi?) Yazın türlerine ilişkin bu bilgi birikimi bugün neredeyse ölmüş gibidir; neyin bir şiirsel düşünce olup neyin olmadığı bile şöyle böyle olsun bilinmemektedir. Şiirlerimiz çoğunlukla yazıların ve sanat sayfalarının az ya da çok güçlük çekilerek gerçekleştirilmiş şiirleştirilmeleriyle, ya da daha düşünceleşmemiş yarım-yamalak durumların birbirine ulanmasıyla oluşuyor.

(50'li yıllar) []

ARKADAN VURULANIN TÜRKÜSÜ

Vedat Türkali

Ağıt istemem
Türküler isterim
İyi günler için
Üstlerine yürümenin sırası
Ağıtlar borsalarda dolaşsın
Karalar tutunsun hayınlar vurguncular
Görsünler neylermiş kahpe kurşun yarası
Kara haber gezsün çarşılarında
Bir gün bitecek annemin gözyaşları
Ben ağıt istemem
Artık hep varım
Yirmibir yaşında olacağım artık hep
Sırtımdaki mermi ile karşılarında

“ENTELLEKTÜEL” BURJUVAZİ VE KAÇIŞ SANATI

Nihat Behram

Kapitalist toplumun özelliklerinden biridir, belli bir yazarlık yeteneğiniz var ise, daha işin başında olduğunuz günlerde reklâm firmaları size iş teklif eder.

Yeteneğinizin ve gelişmenizin ölçüsüne göre ücretiniz yükselir.

Teklif edilen ücret diğer iş alanlarında kazanabileceğinize oranla oldukça yüksektir.

Sorunun çözümünü reklam firmalarının konuya ilişkin duyurularında ararsanız onlar “yetenekli sanatçılara arka çıkmakta, dolgun ücretlerle iş alanları acamakta”dır.

Esas açısından baktığımızda ise kapitalizm sizin gelişmeniz ve yeteneğinizi kendi yasalarına göre kurallamaya başlamıştır.

Özünde insanlığın yarattığı kültür hazinesine karşı barbarlığın temsilcisi olan burjuvazi bir bakarsınız en faşist yönetimlerinde bile perde önünde “sanatın ve sanatçının dostu” kesilir.

Bugün Türkiye’ye baktığımız zaman en yüksek tirajlı iki kültür dergisi “her şart altında sanat ve

sanatçının dostu olduğunu” söyleyen Hürriyet ve Milliyet gazeteleri tarafından finanse edilmektedir. Bu dergilerin hemen her sayısında tam sayfalar halinde şöylesi ilanlarla karşılaşmanız da “şaşırtıcı” değildir: “Sanatı yücelten özgün sanatçılardır, bankacılığı yücelten uzman bankacıdır-Türk Dış Ticaret Bankası”, “İş Bankası kültürümüze yeni boyutlar kazanırayı amaçlıyor” “Sanat ve sanatçının gerçek dostu Akbank”.

Perdenin arkasında halka ve devrimci mücadeleye, yaratıcı insan beynine karşı cellatlığın, katliamın, baskının, sansürün temsilcisi ve tezgahçısı olanlar, perdenin önünde neden bu denli “entellektüel” kesiliyor?

Hergün sayfalarında devrimci düşünceye karşı azgın bir kışkırtıcılığın temsilcisi olan, devrimci sanat ve sanatçılar üstündeki baskı ve sansürü körükleyen burjuva basını nasıl oluyor da öte yandan “sanat ve sanatçılara ülke çapında yayın ve yayılma olanakları” sağlıyor?

Çok açık. Çünkü onlar ilk elde tehlikeli buldukları herşeye (sözelimi Kemalizmin eleştirisi, Kürt kültürü, Nazım Hikmet, Marksist düşünce) sansür temelinde entellektüel çabayı merkezileştirmek, kontrolü altında tutmak, ilk elde belli bir hoşgörü tanısa da gelişimi içinde usul ve uygun adımlarla kendisinin bir parçası kılmayı tasarlıyor.

Burjuvazi toplumsal dinamizmini yitirmiş, kitleyle bağları devrimci bir duyarlanış temelinde değil, burjuvaca duyarlanışlarla kurulmuş, toplum sorunlarından yalıtılmış, salt “güzellik” sınırları içerisinde dolanan bir sanat ortamı için çabalamakta ve kendi yedek gücü saydığı kaçış sanatına her türlü olanağı sağlamaktadır.

Özellikle siyasi mücadelenin darbeler yediği, toplumsal tedirginlik, nefret ve hayata olan umudun sanat kültür ürünlerinde biçimlendiği dönemlerde bu alana özel olarak “titizlenir”.

Kitlelerin devrimci sanata ne kadar gereksinimi varsa, kaçış sa-

natına da burjuvazinin o denli gereksinimi vardır.

O, toplumu uyuşturan, düzenle uyuşan her türlü pespayeliğe maddi manevi arka çıkarken, kendi tehlike çanlarının sesini hissettiğini herşeye amansızca dış biler.

Marx'ın deyimiyle özünde "kapitalist üretim, kafa emeğinin bazı dallarına, sözgelimi şiir ve sanata düşmandır."

Burjuvazinin egemenliği altında *"bilim bir üretici güç haline gelirken, sanat da bir meta olup çıkar. Bu meta da bir tüketim maddesidir, ama belli bir noktada öteki metallerden farklıdır: Sanat eserinin değeri, zengin kolleksiyoncuların ve girişimcilerin vurgun hesapları ve moda değişiklikleri gibi dış etkenler tarafından belirlenir."* (G. Thomson)

O artık çöken bir sınıftır ve kaçış yolunu bütün kaçışların felsefesi olan idealizmde aramaktadır. Onun sanatı artık soylu değerleri değil, pespayeliği, ahlaksızlığı, barbarlığı, sadizmi ve her türlü ruh hastalığını temsil etmektedir. İnsanlık onun bütün kitle iletişim araçlarıyla dünyayı bir kültür çöplüğü haline getirişine tanık oluyor. Dünyanın bu muzaffer sınıfı bugün tarihte bir sınıfın düşebileceği en aşağılık yere düşmüştür. *"Ve onunla birlikte bütün ideologları da bu hazin talihi paylaşıyor, bu ideologlar arasında en ileride olanlar, bütün seleflerinden daha aşağıya düşmüş olanlardır."* (Plehanov)

Onun sınıfsal yapısının var olduğu yer artık "artistik yaratış alanında firenleyici" bir nitelik taşımaktadır. Burjuvazinin insanlığın malı olabilecek herhangi bir değer yaratmasının olanağı kalmamıştır. Ruhu mekanikleşmiş ve hayatla olan "sanatsal" ilişkisi bir bankanın müşterileriyle olan ilişkisine dönüşmüştür.

Sanat eseri basit bir "ticari mal" olmuştur. *"Artık sanatçının*

kapitalist toplumdaki özgürlüğü piyasa özgürlüğüdür." (Thomson)

"Bir sarayın değiş-tokuş değeri belirli sayıda ayakkabı cilasıyla ifade edilebilir. Üstelik Londra'lı cila yapımcıları kendi cila kutularının değiş tokuş değerini saraylarla ifade etmişlerdir." (Marx)

Tekeleci kapitalizm dönemi sanat ve edebiyatın değerini daha da ucuzlatmış, onu bir işporta üretim durumuna indirgemıştır. Buna koşut olarak burjuvazinin yozlaştırıcı vantuzları toplumun her katına yapışmıştır. Ahlakî ve manevi yozlaştırma yaygınlık kazanmıştır.

"Bu kötülüğün zararlı etkileri her yerde, ama özellikle de hala emperyalizmin boyunduruğu altında bulunan ve halk kültürünün geleneksel biçimlerinin sistemli olarak yok edildiği ülkelerde olanca açıklığıyla görülür." (G. Thomson)

Burjuvazinin karşı devrimci özünün doğal bir yansıması olan yozluk temelindeki kültür, devrimci kültürün halk kültürü içindeki kaynaklarını olanca hızıyla kemirmektedir. Halk duyarlılığına hastalık asılamakta, onun toplumsal özünü karşı devrimci yöntemlerle yağmalamaktadır.

Burjuvazi halkın duyarlılığını ve toplumsal dinamizmi bulandıracak akımları son hızla körükliyor. Bu akımları manevi hastalık salgınları haline getiriyor. Sorumsuzluğu, toplumdan kaemayı, kişisel dünyaya gömülme, zengin olma ihtirasını, sadizmi, seks yozlaşmasını, ve her türlü duygu hastalığını toplum katlarında yaygınlaştırıyor. Ve bundan büyük servetler de kazanıyor.

Öte yandan "seçkin aydınlar zümresi" içinde bir "eğlence aracı" olarak sanat, eşsiz güzelliklerinin, bireysel zevk ve acıların, duygu çarpıklıklarının, melankoli ve anlaşılmazlığın peşi sıra koşu-

yor.

Burjuva sanat ve edebiyatın belirleyici özelliği ve eğilimi yozluktur. O, sanat ve edebiyatı toplumsal dinamizmi pasifleştiren bir afyon haline getirmiştir. Ve bu "sanat" halk kitlelerinde tıpkı afyon gibi zararlı bir alışkanlık doğurur.

Burjuva ve burjuvaların kaçış sanatının cöküşünün ve yozluğunun belirgin özellikleri gizemcilik, uzlaşma, pornografi merakı, toplumsal acıları kanıksanmış olma, halkı küçümseme inancısızlığıdır.

Kadrolara ve kitleye yönelik alternatif devrimci kültürün mücadelesi verilmeksizin burjuva kültürünün, kozmopolitizmin etkilerinden sıyrılmak olası değildir. Tam tersi geniş kitleler ve kadrolar çeşitli kılıklarıyla burjuva duvarlanısından etkilenir.

Egemen güçler yolsuzluklarını yaygınlaştırma cabalarının yanı sıra, devrimci duyarlanışın gelişip yaygınlaşmaması, devrimci kültür mücadelesinin yükselmesi için her türlü baskı ve sansür yöntemini uygulamaktadır.

Aydınlara karşı kendisiyle uzlaşmanın kapılarını ise her an acık tutmakta, uzlaşıldığı oranda onlara her türlü "olanak" sağlanmaktadır. Ve hatta eylemsizlik ve ihtilaleci ruhun inkarı temelinde "sol" görüntü altındaki her türden döneğe özgürce yaygınlaşma olanakları sunmaktadır.

Faşizm bir yanı sıra da şovenizmi körüklemekte, her türlü şoven baskı ve sansürü sanat ve kültüre uygulamaktadır. Ulusal değerleri son hızla çarpıtır ve yozlaştırırken soysuz ve zararlı olanı ideolojik planda yaygınlaştırmaktadır. Ezilen ulusların kültürü yoğun bir baskı ve terör altında tutulmaktadır. Onu yozlaştırmanın asimile etmenin en sinsi ve barbar yöntemleri uygulanmaktadır.

Günümüzde burjuvazi bir

baska anlayisi daha körüklüyor. O, yarattigi "sınıflarüstü sanat" dünyasında doğa üstü bir sanat anlayisini da tezgahlıyor. İnsanların düşüncelerini bu dünyadan bilinmez bir başka dünyaya kaçırıyor. İdealizmi feodal dönemin "maneviyatında" değil, bilimin en gelişmiş noktasında şekillendiriyor. İnsan üstü güçler yaratıp, bilinmezlik içinde bunları

dünyaya ithal ediyor. Çocuklar dan başlayarak toplumu temelden yozlaştırmaya çalışıyor.

Burjuvazinin günümüzdeki bir yedek gücü de revizyonizmdir. Revizyonizm temelinden kaynaklanan ve uluslararası capta yaygınlaşan "yeni gericilik" ve onun sanat ve kültürü, palazlandığı her toplumda, halkın değerlerini ve devrimci duyarlığı yozlaştırıp

carpıtmada gedikli burjuvazi ile işbirliği içinde ve kolkoladır.

Proleter devrimci mücadele geliştikçe onun sanat ve edebiyatında kendini geliştirecek, devrimci sanat ve edebiyat geliştikçe devrimci mücadeleyi olumlu doğrultuda etkileyecektir.

Bu ise ilk elde sorunun önemi ni gerçek boyutuyla kavramayı gerektiriyor.

FEDERAL ALMANYA'DA BAŞARIDAN BAŞARIYA DOĞRU KOŞAN İKİ TÜRKİYELİ SANATÇI: ŞİNASI DİKMEN VE MUNSİN OMURCA

Ahmet Ozan, 11 Nisan 1988

Federal Almanya'da yaşamakta olan Türkiye insanının sorunlarını işleyen "Knobi Bonbon" diye adlandırdıkları kabareleri ile kent kent gezen Şinasi Dikmen ve Munsin Omurca, Al

manlar arasında çok ama, biz Türkiyeli'ler arasında az tanınan sanatçılarımız. Biri, aynı zamanda mizah yazarı, diğeri ise, karikatürist olan bu iki Türkiyeli Federal Almanya'nın ilk Türk Kabaresi'ni

oluşturarak kabare dalında oldukça iddialı olan Alman sahnelerine çıkıp başarılı oyunları ile ilgileri üzerlerine çekmekte. Birinci oyunları olan, "Yeni Uyum Sağlamış" adlı yapıtlarında biri

Alman toplumuna uyum sağlamak için tüm öz kişiliğini kaybetmeyi anlayan, diğeri ise öz değerlerini koruyarak karşılıklı anlayış düşüncesiyle Alman toplumu içinde yaşamını sürdüren iki Türkiye'li'nin ağzından yabancıların sorunlarını işleyen Şinasi Dikmen ve Muhsin Omurca, yeni oyunları "Bonn'da Darbe" ile yabancıların politik hakları konusunu işlemektedir.

Birinci oyunlarına oranla ikincisinde çok daha ustalaşan oyunculukları kabelerlerini daha da güzelleştiriyor. Bir Alman Yabancılar Dairesi'nde geçen oyunun konusu içinde sağcı Alman partileri, seyirciyi, militan bir dille, rahatsız etmeksizin eleştirilirken, aynı zamanda gerici, yobaz Türkler de teşhir edilerek Federal Almanya gibi çok uluslu bir toplumda birlikte yaşamının salt karşısındakinden beklemek olmadığı işleniyor. Yobaz derecede hristiyan bir Alman ya da aynı derece de yobaz bir müslüman aslında yaşadığımız sistemin ihtiyaç duyduğu ürünler olarak teşhir ediliyorlar.

Bu güne kadar Almanca olarak basılmış iki kitabı ile yabancıların sorunlarını mizah öyküleri ile dile getiren Şinasi Dikmen ve karikatürleri çeşitli Alman dergi ve gazetelerinde yayınlanan Muhsin Omurca oyunlarını Almanca

olarak oynadıklarından Türkiye'li'lerce Almanlar'ın onları tanıdığı kadar tanınmıyorlar. Önümüzdeki Aralık ayında Türkiye'ye davetli olarak gidip oynayacak olmaları da çok bir değişiklik getirmeyecek. Orada da kabelerlerini Almanca olarak oynayacaklar. Bu konuda da haklılar. Çünkü onlar, kendilerinin de belirttiği gibi Federal Almanya çok uluslu toplumu içinde yaşayan ve bu toplumu işleyen sa-

natçılar.

Mizah öyküleri ve oyunları Türkçe'ye çevrildiğinde aynı etkiyi göstermemekteler. Çünkü Türkiye'deki okur için işledikleri konuların çoğu yabancı. Ancak Federal Almanya'da yaşayan on binlerce Türkiyeli'nin de bu güzel kabelerleri anlayarak, tadına doyararak izlemesi sağlanamaz mı? Bu öneri Şinasi Dikmen ve Muhsin Omurca tarafından düşünülmesi gereken bir konu. Binlerce Türkiyeli'nin Almanca bilmediğini düşünürsek ve de yakın gelecekte de öğrenmeyeceklerini kabul edersek onlara karşı bir haksızlık söz konusu değil mi? Kendilerini işleyen, sorunlarına sahip çıkan ve Almanları vicdanları ile karşı karşıya bırakan bu güzel kaberenin oyunlarını Türkçe olarak da izleyebilmeleri ya da okuyabilmeleri haklı bir istek kanımızca.

Ama Almanca bilip te bu güne kadar bu kabereyi izlememiş olanlara ilk olanağı bulduklarını da izlemelerini öneririz.

ÇAĞRI

Aydın Alp

yılların yorgunluğudur üzerime çöken
sirtüstü uzanmaktan kaçınıyorum
zulüm vurgunu kalbim bakarsın dayanamaz
hemen de soluklanmam gerek

uzun yollar var daha aşılacak
yeni bir saat takıyorum koluma
kışlık elbiselerimi de giyiniyorum

pusulam özlemimdir

sıcaklığını arıyorum
ayrı yollardan aynı güne

PARTİZAN SANAT/SANATÇI ÜZERİNE TARTIŞMA GİRİŞ IV.

Mehmet Çetin

9.

V. İ. Lenin, “Demokratik ve toplumcu kültür öğeleri” der, “her ulusal kültürde, ama yalnızca başlangıç halinde vardır.” Ve bunları bulup ortaya çıkarmak, sanatsal bir değerlikte ve estetik yetkinlikle alımlayıcıya sunmak, bu kavrayıştaki sanatçının yükümlülüğüdür. Bunu en üst düzeyde gerçek kılanlar da yine kuşkusuz ki toplumcu gerçekçi sanatçılardır. Bu yaratımın kendi sistematigine kavuşması, tarihsel ve toplumsal yaşamın değişkenliğince koşullanma evresine tekabül eder. Bu, yeni tarihsel koşullara, yeni toplumsal kuruluşa, sarsıcı bir altüst oluşa ve çağın gereklerine denk düşen bir sanatsal düşümdeşliktir. Bir büyük yürüyüşün, gerek iktidarı ele geçirmek başarısı gösteren, gerekse bu başarıyı elde etme kavgasında olan emekçiler gerçeğinde olsun, şaşmaz bir birliktelikte, bir büyük yürüyüşün türküsüdür bu! Sözleri yazan, müziği yapan, sadece üç-beş sanatçı değil, kitlelerin kendi mücadele tarihi, birikimi ve gerçekliğidir. Bu türkü, kitlelerin dilinde sesine kavuşan o mükemmel ayaklanmanın ve tarihsel yürüyüşün kendisidir.

Bu “yeni yöntemin gelişmesinde” der B. Suçkov, “toplumcu görüş kesin rol oynar, ki bu da bir yazarın, toplumsal ve kültürel bir değişim yürütmekte olan ilerici emekçi kesimlerin görüşünü benimsemesini içine alır. (...) Demek ki, bir yazar, kapitalist ülkelerdeki haliyle, emekçilerin görüş tarzını, ya da toplumcu ülkelerdeki haliyle, yönetici sınıf olan emekçilerin görüş tarzını benimsemedikçe toplumcu gerçekçi olamaz. “Toplumcu gerçekçiliğe, ilkelerine, tarihselliğine dair kimi notlar düştük şimdiye dek, yine de bunların aslında konunun oldukça derin niteliği gereği birer ara başlaktan pek öteye gidemediği, üstelik kimi yanlarıyla da tartışmalı —bu tartışma ısrarla hedefleniyor— karakterini görmezden gelmiyoruz ve Suçkov’dan getirdiğimiz bir çok yaklaşımla sorunun

bu yanına şimdilik bir nokta koyup, yine sorunu toplumcu gerçekçi sanatın gelişmesine, bu süreçteki kimi tartışmalara taşıyalım istiyoruz.

Toplumcu gerçekçi sanatın kuruluş yıllarından itibaren —ve daha sonraki yıllarda sistematigini bulan bu kimi ayrılıkların giderek farklı dünya görüşlerine yaslanan birer sapma olduğunu da hemen not düşelim— süregelen bir tartışmaya kısaca da olsa değinmek bir zorunluluk. Ve tartışmaya, yakın yıllardaki bir örnekten hareketle gidelim diyoruz. J. Berger, sanat dışında başka bir amaç gütmeliklerini açıkça söyleyen sanatçıların eserleri de dahil olmak üzere, sanat eserlerinin ideolojik bakımdan etkili olduğunu kabul eder. Ancak, kısa süreli etkilenme ve kullanabilme amacıyla yapılan eserleri, uzun süre dayanmaları amacıyla yapılan eserlerden ayırtetmek gerektiğini, bu ayrımı Stalin’in bile yapmadığını, bu siyasetini haklı çıkarmak için de, Lenin’in ‘Parti Örgütü ve Parti Edebiyatı’ adlı denemesini kullandığını savunduktan sonra, şöyle bir iddiada bulunur; “Oysa, 1960’da yayınlanan bir mektubunda Krupskaya, Lenin’in bu denemeyi güzel sanat olarak edebiyata uygulaması için yazmadığını söylüyordu. Bundan da anlaşıldığına göre, Lenin, buna benzer bir ayrımı yapmıştır. Bu geleceğin bütün devrimci hükümetleri için önemini sürdüren bir sorundur.”

Bunun, önemini sürdüren bir sorun olduğu kuşkusuz ki doğrudur. Ve Lenin’in kısa süreli ‘prop-ajit’ çalışmasıyla kalıcı sanatsal yaratım arasında bir farklılık olduğu kavrayışına sahip bulunduğu da.... Ancak, bundan ötesi —Krupskaya’nın sözü edilen mektubuna dair bir bilgimiz yoksa da— soyut bir iddia olmaktan öteye gidemiyor. Stalin konusunda dedikleri ise en hafifinden bildik revizyonist yakıştırmaların dışında pek bir şey değil. Lenin’de ‘Partizan yazar-edebiyat’ kavramı, içeriği netlikle belirlenmiş

haliyle apaçıktır. Stalin döneminin, yazın-sanat alanındaki Jdanov uygulama ve düşüncelerinin tartışmalı oluşunu kullanarak, Berger'in şu yaklaşımı tartışma açısından dikkate alınabilir; "propaganda türüne haklı olarak girebilecek nitelikli, kısa süreli eserler ivedili fakat geçici görevlerini, gerek kuruluş, gerekse biçimlerinde açıkça yansıtmak zorundadırlar." demektedir. Ve, "Bu tür eserler 'o günün emirleri' gibi olmalıdır. Aksi durumda ivedili niteliklerini yitirirler (...) kuşatmaya uygun emirler, saldırı sırasında pek az işe yarar."

Şunu öncelikle açıklığa kavuşturmalıyız ki, Caudesell'in de işaret ettiği gibi, "Sanat için sanat yapmanın bir yanılsama oluşunun ve sanatın propaganda için yapılması gerektiğinin Marx'ın öğretisi olduğu zannedilir. Oysa bu, karmaşık bir sorunun burjuvalarca basitleştirilmesinden başka bir şey değildir." Ve burjuvalarca bilinçli olarak yapılan bu basitleştirmeler düzlemi, üzerinde tartışmayı yürüteceğimiz düzlem değildir. Olmamalıdır. Çünkü sorun gerçekten derinlikli, karmaşık ve zengindir. Doğallıkla da, aynı derinlikli bir kavrayış ve tartışma yaklaşımını gereker. İşte, yaklaşık olarak bu konuda N.H. Ran'ın, parti parolalarından yararlanmayı, onları halk arasında yaygınlaştırmak amacıyla tüm parolalarından esinlenmeyi, ama onları gerçek sanatsal düzeye erdirmeye çalışmayı savunduğunu biliyoruz. Ve bu derinlikte yoğunlaşan tartışma, böylece, oldukça eski ama güncel önemini ve değerini koruyan bir tartışmaya da gidip kavuşuyor.

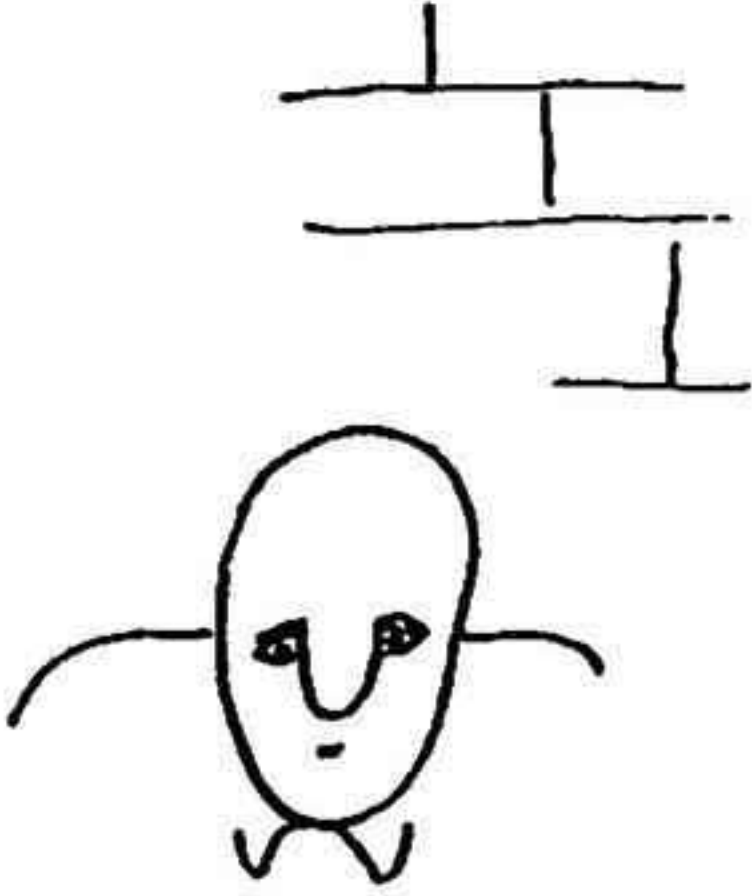
Engels, M. Harknes'a yazdığı mektubunda, "Yazar, kendi görüşünü ne kadar saklarsa sanat eseri için o kadar iyidir" demektedir. Engels'in bu yaklaşımının aynısı, 1885'te M. Kautsky'e yazdığı bir mektubunda da yine bulguluyoruz. Onun, "Eskiler ve Yeniler" adlı romanını değerlendirirken, olumlu kahramanları idealize ettiği için ve bu kahramanlardan biri iyice 'ilkeli bir kişi olup çıktığı' için eleştiren Engels, "Bu kitapta belli ki, açıkça taraf tutmak, kendi inandığımız yönde herkesin önüne kanıtlar sermek gereğini duymuşsunuz" demektedir. Ve yine, "Böyleşi yönsemeli edebiyatın asla karşısında değilim" diyordu. "Ne var ki, yönseme, doğrudan söylemeksizin, durumun, olayın ve eylemin kendisinden çıkmalıdır, demek istiyorum." Ve işte, Engels'in bu kuramsal yaklaşımının altının çizilmesi gerektiğinde de oldukça ısrarlıyız. Çünkü:

Engels'in bu yaklaşımı, toplumcu gerçekçi sanatın kuruluş yıllarından bu güne, önemli saflaşmalara yol açan tartışmanın doğru değerlendirilişine güçlü bir ışık tutmaktadır. Örneğin, 'devrimci romantizm'in yarattığı bir tartışmaya vb... Ve 'idealizasyon' ile 'tipikleştirme' tartışmasının somutuna dek bu böyle!

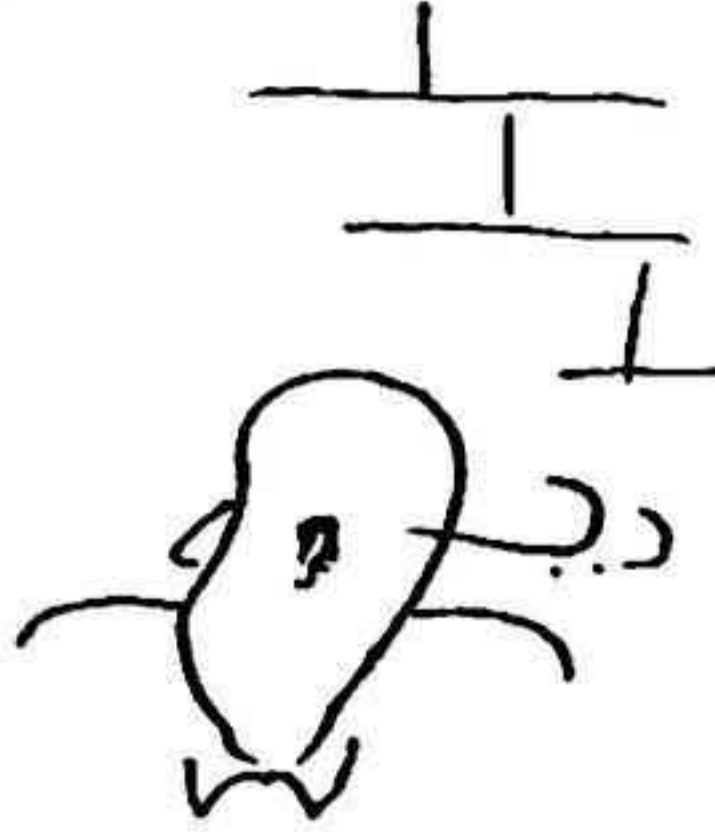
Ve hala, çeşitli biçim ve düzlemlerde bu tartışmanın sürdüğü de bilinir. Bu noktada Engels'in itirazının yönsemeli edebiyata olmadığı da çok açık. Ama bir sanat yapıtının sıradan bir propaganda unsuruna denk düşürülmesine de karşı! Bu açıdan, sanatsal yaratımın kendine özgü yasallıklarına dikkat çekilmektedir. Tarafılık'ın eserde dile gelişi, yazarın-sanatçının görüşlerinin propagandası biçimiyle değildir, olmamalıdır. Yazar, kendi görüşlerini doğrulamak için nesnel gerçekleri kanıt olarak kullanarak değil, sanatsal yaratımını nesnel gerçekliğin kendi düzleminde yola çıkararak, gerçeği olgularda aramayı, ve bunu sanatsal düzlemde ve yetkinlikte ifadelendirmek durumundadır. Eser, bu yasallıkların gereksediğine denk düştüğünce sanatsal bir değer ve kimlik kazanır. Yani, sanatsal yaratıma perspektif tutan, önemli ölçüde sanatçının olayı, gelişimi, çelişki ve gerçekliği algılayışı, kavrayış ve yorumlayışı, bu bağlamda dünya görüşü ve belirlenmiş yöntemi, bütündeki dokuya işlenmiş taraflılığdır. Kuşkusuz ki, sanatsal yaratımının düşünsel içeriği ve ideolojik yönsemesinde sanatçının dünya görüşü ve yaratısının taraflılığı da kimliğini bulur. Ve estetik kuruluş da bundan kesinlikle yalıtılamaz, ve yaratımın sanatsal kimliğinin burda aranacağı da... Çünkü sanatsal yaratım, kaleme alınan devrim stratejisi, politik bir bildirge, ya da örgütlenme çizgisi, kadro politikası vb. değildir. Sanatın, kendine özgü bir içerik belirlenimi ve estetik kuruluş alanı vardır. Yani kendine özgü yaratım yasallıkları... İşte, yazarın devrimci görevinin 'iyi yazmak' olduğu gerçeğinin anlaşıldığı yer de burasıdır. Pospelov'un anlatımıyla; "Bu nedenle, sanatsal genellemedeki ve yaşamın sanatsal yorumlanış ve değerlendirilmesindeki taraflılık, dolaysızca, doğrudan ve dümdüz kavranır bir tarzda olmuyor. Sanattaki taraflılık, bir deyişle, eserin imgeler sistemi'nin bütününde, hatta gösterim ve dile getirme araçlarının bütününde saklı bulunuyor. Bu ise kolayca ve basitçe, soyut kavramlar ve tanımlar diline çevrilip belirlenmiyor. Ancak, gene de taraflılık kendi ifadesini bulmaktadır. Ve okuyucular bunu —her zaman tam bilincine vararak olmasa bile— algılamaktadırlar." Kısacası toplumsal yükümlülük, çelişki ve bağlardan kurtulduklarını sanan 'arı sanat' arayıcılarının utanç verici tarafsızlık'larını, gerçekte ise koyu bir taraflılıklarını, ya da kimi düşünsel taraflılık ile sanatsal yaratımlardaki yönseme farklılıklarını vb. özgül durumları tartışmanın kıyısında tutarsak, politik bir tutumu da içermekle birlikte, taraflılığın aslolarak sanatsal yaratımın kendi gerçeğinde ve bu sanatsal kuruluşun kendi yasallıklarıyla birlik içinde gerçekleşmesi, bu yönsemenin böylece hayat bulması, doğru bulunan, savunulan olmuştur.

S A K L A M B A Ğ *

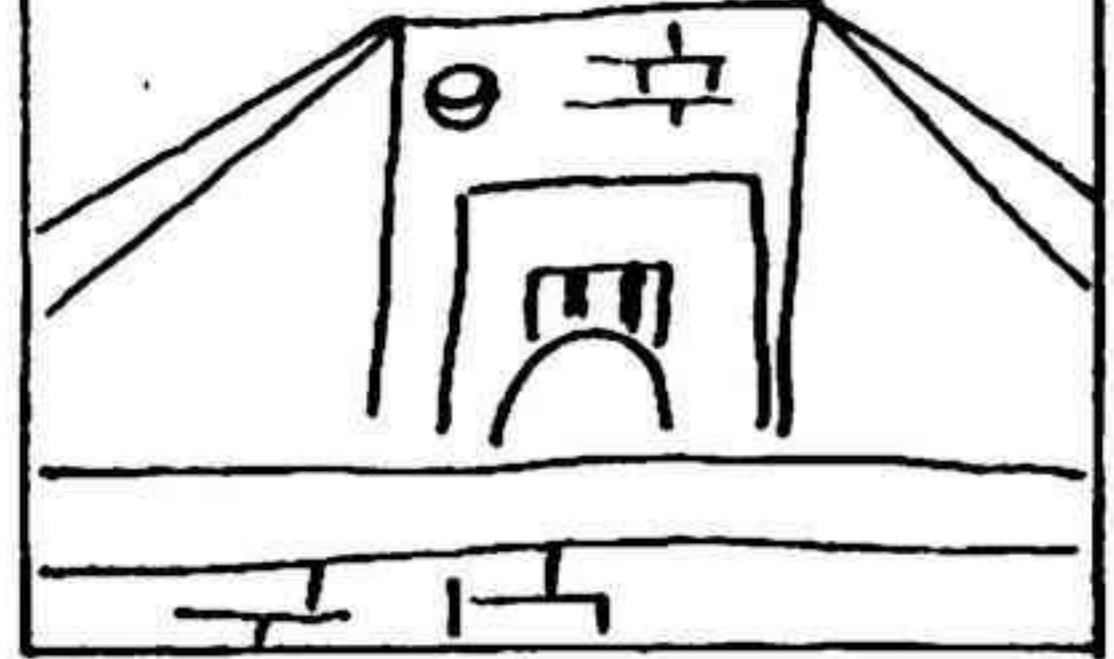
ÖNÜM...

..AR K A M...

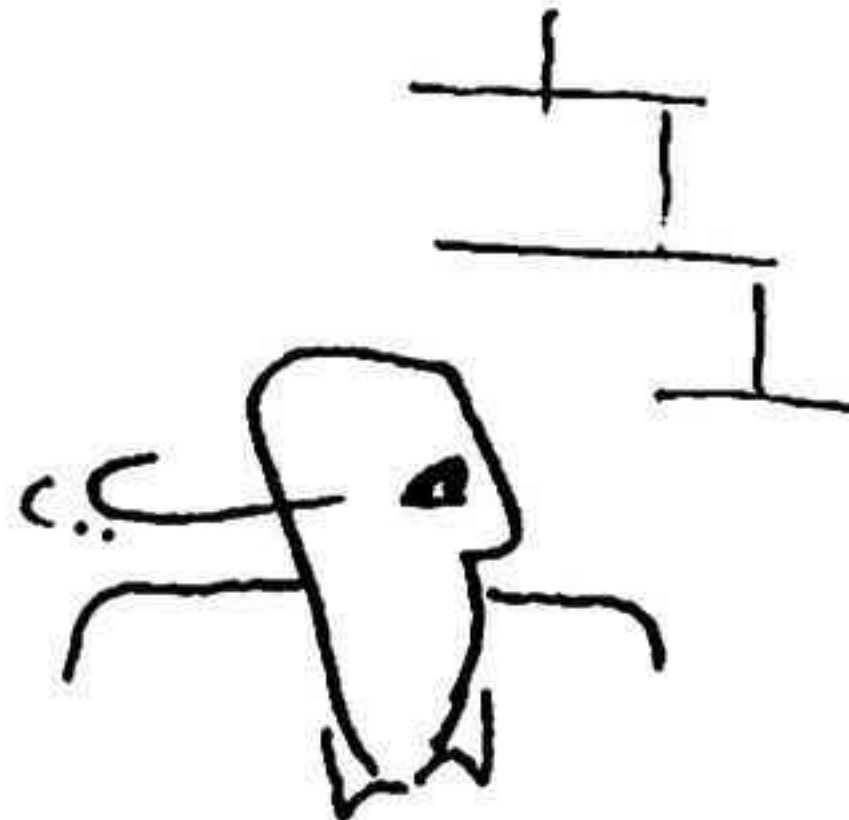
..B E T O N...

..S A Ğ İ M...

..S O L U M...

...H E Y T O P R A K
N E R D E Y S E N Ç İ K

*NEVZAT GELİK, ŞAPAK TÜRKÜSÜ, ALAN YAYINCILIK, 5. BASKI, SAYF 88

Şulda, yetisini ve yaratımını partinin hizmetine sunmuş, halka, devrime, partiye sınırsız bir bağlılık düzleminde, kendi mücadele cephesinde bu kavgayı omuzlayan partizandır. Bu bilinçli yantutarlılığın gereği olarak da, devrimci görevinin 'iyi yazmak' olduğu sorumluluğunu taşıyagelmıştır. Nitekim, "Yazarın, halka ve partiye, sosyalist toplumun kurulmasında yardım etmeyi kendine görev bilmesi gerektiğine inanıyorum. Önemli olan, yazarın, nasıl katkıda bulunabileceğini bilmesidir; önce, yazarın yetenekli olması gerekir, yoksa hiç bir katkısı olmaz, yazına bile" diyen N.H. Ran, derin bir kavrayışla olayın önemini dile getirmiş, ısrarının altını böylelikle çizmiştir. Devrimci görevinin 'iyi yazmak' olduğunu bilen partizan bir sanatçıdır...

Ve bir yazar-sanatçının bu kimliği elde edişte

aranması gerekli koşul olarak, onun yazınsal-sanatsal edimini, devrimci düzlemde yetkinlikle yerine getirmesi; yeterli koşul olarak da, yazınsal-sanatsal yaratımın dokusunda parti ruhunun ifadeleşmesi, yani halka, partiye, devrime bağlı ve onun hizmetinde oluşu koşulu aranmalıdır. Parti ruhundan uzak, partinin tarihsel-toplumsal dünya görüşünün ışığında yoksun bir sanatçı, sanatsal yaratımında belirli ölçülerde bir başarı düzeyini yakalayabilir, ancak bir yanıyla, yani tarihsal-toplumsal yantutuşuyla aksayan bir konumdadır ve bu çağın en ileri sanatçısı düzleminde değildir. Yani partizan sanatçı değildir. Yine, partili olmasına karşın, sanatsal yetiden yoksun, bu anlamda halka, partiye, devrime yararlı olmaktan uzak bir 'sanatçı' da partizan sanatçı künyesini edinemez. Çünkü o, öncelikle sanatçı değildir. İyi bir partili olabilir, ve

bir parti üyesi olarak değişik cephelerde büyük yararlılıklarda da bulunabilir, ancak, partizan sanatçı denemez ona. İşte, birbirlerini karşılıklı olarak etkileyip geliştiren sanatçı-yazarlık ile partililik ilkesi ilişkisinde 'yazarlık'ın önceliği bu bağlamda anlamını kazanmaktadır. Yine de, sınıf mücadelesinin koşullamasıyla ve böylesi özgül durumlarda başat rol olayında geçici yer değiştirmeler olabilirse de, kuramsal açıdan sorunun doğru belirlenişi böyledir.

Bu aşamada 'ikiz'lerin aynı amaca hizmet eden saldırılarına kararlılıkla karşı durulmalıdır. Revizyonist yaklaşım, sanatsal yaşantıyı kendibaşınalık düzlemine taşıyıp, sanatı, militan, devrimci dünyü görüşünden, parti ruhundan uzaklaştırarak, 'mutlak bireysel özgürlük'e yaklaştırmakta, partizan sanatın mükemmel etkisini, sarsıcılığını iğdiş etmek, omuzladığı tarihsel-toplumsal misyonun etkisini zayıflatmak istemektedir. Yine, normatif yaklaşım ise, yaşamın gelişen, değişen karakterine karşı durarak, olaya daha 'soldan yaklaşarak, sanatsal yaratının 'iyi'liğini, bunun devrimci görev olduğu koşulunu önemsemeyerek, partili kimliğini (ve sanatı da dar ölçekli bir parti propaganda-ajitasyon faaliyetiyle) yeterli görerek, dokusu parti ruhundan oluşan, ve bu dünya görüşünün ışığındaki sanatsal yaratımda bireysel yetiyi yadsıyıp boğarak, partizan sanatın gerçek kimliğine kavuşmasına engel olmaya çalışmaktadır. Her iki koldan gelen ve aynı amaca hizmet eden bu saldırılar kuşkusuz ki toplumcu gerçekçi sanatın, çığırını bulan bir çığ gibi gelişip güçlenmesini engelleyemeyeceklerdir, ancak taribatları önemsenmelidir.

Bu durumda, Lenin'in neden "Kahrolsun partizan olmayan yazarlar!" dediğine dair bir açıklama getirilmesinin yararlı olacağı düşüncesindeyiz. Ki, sanatçının partizan konumlanışı için mutlaka parti üyesi olmasına değil (Mayakovski, Gorki örneklerinde yaşandığı gibi) partililik ilkesine bağlı kalmasını, parti ruhuna sahip oluşuna ve yine yazarlık-parti üyeliği ilişkisinde başat rolün yazar oluşa tanınmasına bakılarak, böylelerinin partizan olmayan yazarlar olarak nitelenebileceği, ve Lenin'in bunları hedef aldığı yanılgısına düşülebilir. Ama bu doğru değil! Tam aksine, Lenin'in de partizan yazarlar diye sahip çıktıklarının (örneğin Gorki ile ilişkinin düzeyi ve niteliği yeniden hatırlanabilir burda) bunlar olduğu görülebilir. Ve üstelik 'kahrolsun' dedikleri de Gorki gibi parti dışındakiler değil, bizzat parti içinde gözükenlerdir. Nitekim, Lenin'in o günkü tartışmanın güncelliğinde eleştirdiği, mahkum ettiği yazar tipi; "Parti örgütü içinde yer alıp da, eserlerinde 'burjuva-anarşist bireyciliğin' çizgileri görülen yazarlar"dır. Pospelov'un anlatımıyla sözümüze devam edersek, "İşte, 'partisiz edebiyatçılar'a ve 'edebiyatsal entellektüeller'e karşı

çıkılması, doğrudan doğruya ve yalnızca bu kişilere yöneliktir."

Kuşkusuz ki, gerek tarihsel-toplumsal, gerekse daha özgül koşul farklılığından dolayı (sosyalist/kapitalist/sömürge, yarı-sömürge ülkeler gibi değişik sosyo-ekonomik, siyasal-toplumsal kategori farklılıklarından dolayı) partizan sanatın hayat bulacağı çok değişik ifadelenişler vardır. Bu anlamda, mutlaklaştırılacak bir 'biçim'den söz edilemez. Çok farklı dile gelme, ifadeleşme araçlarından ve yollarından yararlanılarak bu sanat yığınlarına ulaştırılacak, onların bilinç ve estetik beğenilerinde yeniden üretim sürecine devam edecektir. Ancak, kuşkusuzdur ki, toplumcu bir düzenin olduğu ülkelerde bu sanat, sesine kavuşan bir türkü görkeminde gümbür gümbür dile gelecek, iklimine kavuşmuş olması gerçeğiyle de, her an daha gelişip güçlenecektir. Ve ayrıca bu gerçekle birlikte, gerek kapitalist, gerekse emperyalizme bağımlı ülkelerde yaratılabilen demokratik karakterli sanatı sahiplenmeyi, onu beğenmeyi, partizan olmadığı gerekçesiyle onu reddetmemeyi de engellemediği, engellemesi gerektiği dikkate alınmalıdır. Partizan sanat, insanal yaratımın demokratik karakterine her zaman sahip çıkmayı bilmiştir. Kısacası, değişik tarihsel-toplumsal koşullarda ya da farklı sosyo-ekonomik katagorilerde sanat yapan, ve değişen ölçeklerde bu taraflılık'ı gösteren sanatçılar olduğu, bu taraflılık partizan düzeyde olması bile, sanatsal yaratımlarının demokratik karakterine sahip çıkmak gerektiği, diğer bir gerekliliktir. Nitekim, Dobzynsky ile söyleşisinde, kesinlikle parti yazınından yana olduğunu söyleyen N.H. Ran, "ama bu, Fransa'da ya da bir başka yerde komünist olmayan yazarların yapıtlarını beğenmiyorum anlamına, hiçbir şekilde gelmez" derken, sanırız bu gerekliliğe de işaret ediyordu.

Toplumcu gerçekçi sanatın 'partililik' ilkesini, başlangıçta belirttiğimiz kaygılardan dolayı öne çıkarıp, yazı boyunca olaya 'partizan sanat/sanacı' nitelemesiyle yaklaşımımız, kuşkusuz ki yazın-sanat'da 'parti diktası' gibi yakıştırmalara prim verdiğimiz türünden bir düşünceye şans tanımız. Böylesi bir sanatsal faaliyetin, parti faaliyetinin organik bir bileşeni olması ve genelde parti yönlendiriciliği, olaya, 'parti diktası' gibi yakıştırmaları kabullenmez. Ki bu yönde, daha çağın başlangıcında, bu nitelikte sanatın ilk kuruluş yıllarında da çeşitli burjuva-anarşist-revizyonist çevrelerce getirilen ve parti ruhu'nu 'zincir' olarak niteleyen saldırılar vardı, oluyor, olacak. Çok açık bir şekilde, bu çevrelerin 'mutlak bireysel özgürlük' adına savunduğu ve sonuçta burjuvaziye hizmete varan bir tarafsızlık(!) bu. Sonunda burjuvaziye hizmete varan bir 'tarafsızlık' diyoruz, çünkü, toplumcu düşünce ve yantutma karşısında yer alıp —

ki demokratik bir içerik taşıma şansının da uzağında olunca— kültürel üst yapılanmada burjuva sanatının eteklerine tutunmayı, ve böylece de karşı safa tarafgir olma sonucunu getirir. Demektir ki, tüm ‘mutlak bireysel özgürlük’ histerilerine karşın, sınıflı toplum içinde yer alış gerçeğinden temellenerek, sonunda yine bir taraflılık gündeme —kaçınılmaz olarak— gelmekte, ve ne yazık ki bu taraf, proletaryanın genel davası olmamaktadır.

Böyle bir özgürlük olmaz!

“Bizler basın özgürlüğünden yanayız” der Lenin, ancak, “Mutlak anlamda basın özgürlüğü, sanatsal yaratma ve estetik değerlendirme özgürlüğü diye bir şey olamaz. İnsan, hem toplum içinde yaşayacak hem de ondan bağımsız olacak, olmaz böyle şey. Gerçek yaşam koşulları karşısında sanatçının bağımsızlığı ve mutlak yaratı özgürlüğü üzerine ileri sürülen burjuva ve anarşist görüşler iki yüzlülüğün ta kendisidir. Kapitalist düzende gerçek özgürlük olmaz. Para gücüne dayalı bir toplum, sanatçıyı köleleştirir ve yapıtını pazara düşürür.” Ve bu ‘pazara’ düşmenin kendisi de artık, Plehanov’un deyimiyle, savunulan o ‘sanat için sanat’ın, ‘para için sanat’a dönüşmesidir. Kapitalizmin değer yasalarına teslim olmadır. Bu teslim oluştan sonra da artık herhangi bir özgürlükten (burjuvaziye kulluk etme ‘özgürlüğü’ dışında) söz edilemez.

Oysa Caudwell’in deyimiyle ‘zorunluluğun bilinci’ olan özgürlük, yine zorunluluğun kavranması ve dönüştürülmesiyle başlar. Ve toplumcu gerçekçi sanatın özgür oluşu bu diyalektik yasaya göre açıklanır. Toplumcu gerçekçi sanat özgür olacaktır, çünkü —Yine Lenin’in anlatımıyla— “çünkü, ona her zaman güç kazandıran şey, ne dümençilik ne de kaçanç hırsıdır; tersine, sosyalizm düşüncesiyle emekçilere karşı sevgidir”. Bu sevginin ve taraflılığın ifadeleştiği ilkelerden olan ‘partililik’ ilkesi de, işte zorunluluğun kavranıp dönüştürülmeye başladığı bir yerdir ve özgürlüğe gidiştir. Yaşanan mevcut deneylerde bu ne kadar doğru kavrandı ve hayata aktarıldı, bu tartışılabilir ama, ortaya kuramsal yaklaşımdaki doğruluğu hiçbir şey karartmasa gerek. Nitekim, daha önce de aktardığımız Lenin’in şu yaklaşımı her türden burjuva-revizyonist ya da normatif saldırıya karşı, mükemmel bir önemdedir. “Kuşkusuz ki” demektedir Lenin, “bu alanda kişisel yetkinlik ve bireysel eğilimler için, düşünce ve fantazi için, biçim ve içerik için, geniş bir esnekliğin güvencesini sağlamak, kaçınılmaz gerekliliktir.” Ve bu ‘kaçınılmaz gereklilik’, kuruluşun sonraki yıllarında ne kadar doğrulukla sanat pratiğinde ifadeleşti, yine tartışılabilir ancak, kuramsal yaklaşımın doğruluğu, ele alıştaki perspektifin sağlıklılığı tartışma götürmese gerek.

Yinelemeliyiz ki, toplumcu gerçekçi sanatın ilkeleri ve özelde parti ruhu, tekbaşına sanatın, siyasal ya da ideolojik değil, aynı birlik içinde estetik ifadeleştirilidir. Bu, maddesel estetiğin de içeriği olarak gündeme girmektedir. İdeolojik-estetik birliğin gerçekleştiği yer de, bu yöntemle kimliğini edinmiş sanatsal yaratımdır. Bu sanat taraflıdır. Genel proletarya davasının bir parçasıdır ve bundan dolayı da, yani zorunluluğun kavranıp dönüştürülmeye başladığı yerde, özgürdür. Sanatçı bu özgürlük bağlamında, kişisel yetkinlik, bireysel eğilim, düşünce ve fantazi, biçim ve içerik için geniş bir esnekliğin güvencesine sahiptir. Onun sanatındaki partililik ilkesi, parti üyesi olup olmamasından çok, parti ruhuna sahip olması, sanatsal yaratımındaki bu dokudur. Parti ruhu, öz olarak yinelersek, sanatçının sanatsal yaratımında ve ediminde, halkına, proletaryanın genel davasına ve partiye bağlılığın, taraflılığın içeren, bunda ifadeleşen konumlanışdır. Parti ile ilişkisinin ve taraflılığın yetkinliğini de aslolarak burda aramak gerekmektedir.

Lenin, “partinin çalışmasındaki edebiyat kesimi, öteki kesimleriyle mekanik bir yolla özdeşleştirilemez” diyordu. Altı önemle çizilmesi gereken bir yaklaşımdır bu. Hem revizyonist, hem de sekte dogmatik saldırılara karşı güçlü bir etkiye sahiptir. Nitekim, “Bundan şu sonuç çıkar” diyen A. Ziss, “Sanatta her türlü yönlendirme doğru kabul edilemez, ama bunun kadar önemli bir nokta da, parti duygusunun yapıtın sanatsal dokusunda kendini göstermesi gerektiğidir” diye bir yorumu getiriyordu. Lenin’in bu önemli değerlendirmesine. Ve kısacası, burjuvazinin her alanda olduğu üzere insanı aşağılayan, güdükleştiren standartlaştırmasına karşı çıkarken, toplumsal ilişkiler ağında özgürlüğünü toplumsal bilinçle buluşturmayan, bireysel yetkinlik, yaratı ve katılımcılığı yadsıyan, sağlıksız, normatif görüşlere de karşı çıkmak gerekmektedir. Genellikle asıl tahribat sağ revizyonistler tarafından gerçekleştirilmiş ve mücadelenin yönü daha çok bunlara çevrilmişse de, bu birlik içinde sekte dogmatik saldırı ve tahribatı da iyi görmek gerekmektedir. Partizan sanat/sanatçının konumlanışının doğru kavranması böyle mümkün olacaktır. Nitekim, N.H. Ran’ın benzer bir vesileyle söylediği gibi; “üniforma savaşta yararlı ve gerekli olabilir ama sanatta değil!”

DEVAM EDECEK

MASAL

TANRISAL ADALET

Aziz Nesin

Var varanın, kır kıranın, ali kıran, başkesenin, sözü geçmez boş kesenin, güvenmez sözüne kimse kimsenin, çoktur sayısı darılanın küsenin, dolu olup yağanın, boran olup esenin, uzatmayalım sözü her neyse, ne onun ne benim ne senin, esenin besenin kösenin, kasanın masanın asanın kesenin, garip oğlan örneği göbeğini kendi kesenin, sözümüz burdan dışarı, benzesin benzemesin, şişip şişip götün göbeğin ensenin, işte öyle bir yerde bir zamanlar...

Durun durun, ay aman, o zaman ne zaman, o yer hangi yer? Bunu söylemeye mangal kadar yürek ister. O yürek ne sende var hemşire, ne bende var birader... En iyisi biz ödleler, masal dinler masal söyler ve korku dağları bekler, fare deliğinde yiğitler ve kurtarmak için paçasını yazar da şöyle geneller: Ne zaman ve o zaman, hangi yer o yer? Her zaman ve her yer...

Her zaman ve her yerde olduğu ve her insanın başına geldiği gibi, bir zamanlar bir yerde bir insan öldü. İnsanların ölmelerinde

hiçbir olağanüstülük yoktur; çünkü her insan doğar, yaşar ve ölür. Ne var ki, kimisi yaşar ölür, kimisi yaşadığını sanarak ölür, kimisi de yaşamadan ölür. Her nasıl olursa olsun, her insanın ölmesi zorunlu olduğuna göre, bir zamanlar bir yerdeki insanın ölmesi de olağan sayılmalıydı. Ama bu insan, herhangi birimiz gibi bir insan olmayıp —aman ne ayıp— olağanüstülerin üstünde olağanüstü bir insan olduğundan onun ölümü de elbet olağan değil, olağanüstülerin üstünde olağanüstü bir olaydı. Bu insan doğup büyüüp yaşayıp öldüğü ülkenin en zengin üçünden biriydi. Salt ülkesinin değil, dünyanın da en zengin kırklarından biriydi. Zenginlik, kimileri için bir değerlilik sayılmayabilir. Ama bu ölen söz konusu insan öyle bildiğimiz zenginlerden değildi, çok üstün nitelikleri vardı. Örneğin, ülkesinde her yıl en yüksek vergiyi o verirdi. İyiliksever ve son kertede yardımseverdi. Ülkesinin yedi ayrı kentinde yoksul öğrenciler için büyük yurtlar kurmuştu. Hastalanan işçiler için hastaneler, ve-

remli işçiler için sanatoryumlar yaptırmıştı. Yaptırdığı okulların sayısı pek çoktu. Yetenekli ve zeki ve çalışkan, ama yoksul öğrencilere burs verirdi. Tarihsel ve eski yapıtların onarılması için paralar vermiş, iyilik kurumlarına çok büyük bağışlarda bulunmuştu.

Ölen işte böyle bir insandı. Böyle bir insanın ölümü, senin benim, şunun bunun, falanın filanın ölümlerimiz gibi sıradan herhangi bir ölüm olmayıp “yeri doldurulmaz büyük bir kayıp” denilen olağanüstü bir ölümdü. Öyle olağanüstü bir ölümdü ki, o ülkenin en çok satışlı gazetelerinde, ölümünün ilanları tam boy iki sayfaya bile sığışamamış, üçüncü bir sayfanın yarısına dek yerini de kaplamıştı. Ölen kişinin sahibi olduğu holding, banka ve şirketleri ve fabrikaları ve ortağı olduğu kuruluşlar, işler, ve şirketler ve oralarda çalışanlar ve işgörenler ve daha nice şirketler, firmalar ve nice nice kişiler, ayrı ayrı ve boy boy, kalın kara çerçeveli ilanlar vererek, bu insanın ölümünden duydukları büyük acıyı sonsuz üzücü en yürek

paralayıcı sözcüklerle dile getirmişler ve onun nasıl bir eşsiz iyilikçi ve yardımsever olduğunu bu ilanlarla anlatmışlardı. Ölen kişinin bir kuşak öncesinden başlayarak —çünkü iki kuşak öncekiler anılmaya değmezdi— süren bütün yakın, çok yakın, az yakın akrabalarının adları sıralanmış olduğundan, ilanlar da zorunlu olarak büyük oluyordu. Akraba adlarının çokluğu da, ölen kişinin önemini gösteriyordu. Akrabalardan işe yarayanların ve yarayacak olanların hiç birini darıltmamak için, gelinlerin, damatların, daha yeni doğmuş yiğenlerin bile adları ilanlara konulmuşken, yine de pek çokları adları unutuldu diye darılmışlardı. Çünkü böyle bir insanın ölüm ilanında adının geçmesi o kişi için bir onur ve iş piyasasında da bir krediydi. Ölüm ilanlarında adları geçmeyenler, adı geçenlerin çoğundan daha yakın akraba olduklarının tartışmasını yapmaya başlamışlardı.

Böyle bir insanın ölümünün ilanlarla duyurulmasıyla yetinilmemiş, gazeteler ilk sayfalarında bol fotoğraflı yazılarıyla da haberi kamuoya duyurmuşlardı. Bundan başka, o ülkenin radyo ve TV istasyonları da acı haberi, o kişinin özgeçmişini, yurduna yaptığı büyük hizmetleri, iyilik ve yardımlarını anlatarak halka iletmek yoluyla kamu görevini yerine getirmişti.

Bu önemli kişiye yapıldığı gibi, kendi ölümlerinin de böyle gazete, radyo, TV duyurularıyla ve görkemli bir patırdıyla duyurulacağını bilseler, o önemli kişinin pek çok yurttaşı da ölmeye razı ve hatta kendilerini öldürmeye hazırdılar. Öyle bir cenaze töreni yapıldı ki, yer yerinden ve gök kökünden oynadı denilse az. Yaşayan ya da yaşadığını sanan pek çok insan, böyle bir ölümü kıskanmıştı.

Ölüm ilanlarında, çiçek

gönderilmemesi, çiçeğe verilecek paranın falanca iyilik kurumuna bağışlanması rica edilmişken ve pek çokları da bu ricayı yerine getirmişken, yine de öyle çok çelenk gönderen olmuştu ki, çelenkler arabalarla, kamyonlarla taşınmış ve taze mezarın üstünde çelenklerden bir tepe olmuştu. Altta kalıp da çelenk kordelalarındaki şirket ve firma adlarının yazıları okunmayanlar şansızlıklarına üzülürlerken, tepede kalan çelenklerin kordelalarındaki yaldızlı harflerle iş yeri adları okunanlar çelenge verilen paranın boşa gitmediğini görüp sevinmişlerdi. Cenaze töreni öyle kalabalık, öyle kalabalıktı ki, kentin gidiş gelişi tam yedi saat tıkanmıştı. Bu iyiliksever insan, ne çok seviliyordu. Sanki bütün kent halkı, onu son yolculuğuna uğurlamak için mezarlık yoluna dökülmüştü. Mezarı başında çok acıklı ve ağlatıcı ve gözyaşı döktürücü söylevler çekilmişti.

Her şey olup bitmiş, evli evine, evi olmayan sıçan deliğine çekilip gitmiş, o iyi insanın ölüsü de toprağın altında kalakalmıştı. Karıncalara, kırkayaklara, akrepere, solucanlara, yılanlara, çıyanlara, köstebeklere, sıçanlara, farelere, karafatmalara, tesbih böceklerine, danaburnulara, bokböceklerine ve tüm börtüböceğe bırakılan o iyiliksever insanın çürüyecek olan kalıbıydı. Ölümsüz ruhuysa, kalıbının cenderesinden fırlayıp özgürlüğüne kavuşmuştu. Ruhu da, tıpkı kalıbının görüntüsündeydi.

O iyiliksever insanın öldüğü gün, kendi ülkesinde on ikibin altıyüzdört ve bütün dünyada da bir milyondan çok insan ölmüştü. Bunca ölünün ruhu, cesetlerinin cenderesinden ve yerçekiminden kurtulmuş olarak özgürce uçuyorlardı. Üstlerinde hiçbir giysi yoktu. Kadın olsun erkek olsun, çıplaklar kampında olduğundan daha çıplak, anadandoğma, yani

daltaşak ve dalyaparak dolanıp duruyorlardı. Bulundukları öteki dünya, merkezi ısıtma yöntemiyle ısıtıldığından ve ısı sürekli ayarlandığından ruhların soğukalma, nezle olma, hastalanma olasılığı yoktu. Hangi dilden konuşurlarsa konuşsunlar, sanki hepsi de anadilleriyle konuşuyormuş gibi birbirlerini anlıyorlardı. Öyle mutluydular ki, niçin bunca zaman dünyanın kahrını çekip de ölmediklerine şaşılar.

Ruhların hepsi de nasıl olsa cennete gideceklerine inanıyordu. Nasıl ki, daha ölmemiş ve dünyada yaşamakta olan bütün alçaklar, bütün namussuzlar, bütün hainler, bütün muhbirler, bütün hırsızlar, bütün kaçakçılar, bütün sömürücüler, bütün zorbalar, bütün halka kan kusturanlar, özetle bütün suçlular bile cennete gideceklerini umuyorlarsa, o gün pis kalıplardan kurtulmuş olan bir milyondan çok ruh da cennete girecekleri umudu içindeydi ve hiçbir cehenneme atılacağı kuşkusuna kapılmıyordu.

Ruhlar, daltaşak ve dalyaparak olarak özgürce dolanırlar ve uçuşurlarken, bulutları sarsan, yıldızları titreten ve ruhların tüylelerini diken diken eden bir ses şöyle gürledi:

“Yarın sabah, büyük mahkeme kurulacaktır. Hangi ruhların kaç sayılı tanrısal mahkemede yargılanacakları giriş kapılarına asılı dizelgelerde yazılıdır. Ruhlar, yüce divan önünde, dünyadaki yaşamlarının hesabını verip yargılanarak Tanrısal adalet yerine getirilecek ve her ruh ya cennetteki yerini alacak ya da cehenneme atılacaktır. Yarınki duruşma zamanına dek ruhlar isterlerse cenneti, isterlerse cehennemi gezebilirler. Gerek cennetteki, gerekse cehennemdeki haberalma (informasyon) bürolarında, ruhlara istedikleri gerekli bilgi verilecektir. Şu anda cennetin ve cehennemin kapıları

açılmış bulunuyor.”

Bulutları sarsan, yıldızları titreten ve ruhların tüylerini diken diken eden gür ses, daha son seslemi söylerken bütün ruhlar cennetin kapısına koşuştular. Cennetin kapısında bir itiş kakış, öyle bir hırgür başladı ki, dünyada olanları bile bastırdı. İyi ki kalıplarından kurtulmuşlardı da ezip çiğnenen olmuyordu. Ruhlar sel gibi akarak cennete doluştular.

Cehennemin kapısından giren tek ruh olmamıştı. Çünkü hepsi de, iyi insan olduklarına ve cennete gireceklerine inanıyorlardı. Önemli olan, cennetteki en iyi yerleri şimdiden kapmak ve kapatmaktı.

Bir zamanlar bir yerde ölen o iyiliksever ve yardımsever insanın ruhu da itişip kakışarak cennetin kapısına dalmış ve görünümünün güzelliği karşısında apışıp kalmıştı. Bütün tasarıların, bütün imgelerin üstünde bir güzellikti bu.

İki yanda tozpembe, soluk mor, açık yeşilimsi, akpak, camgöbeği mavisi, sarımtırak renklerde bulutlar vardı ve bulutların üstünde renk renk yıldızlardan harflerle “Danışma” diye yazılıydı ve her bulutun ortasında açılmış bir-boşlukta dünya güzeli bir kız gülümsemekteydi ve bu kızlar anadan doğma çıplak sereserpe yayılmışlardı. Afallayan iyi insanın ruhu, yayılan ağızından akan salyalarını eliyle silerek danışma bulutlarının arasında dolaştı durdu. Her danışma bulutunda bir melek vardı. Bu meleklerden hangisine gidip danışması gerektiğini bir türlü kestiremiyordu. Çünkü hepsi de birbirinden güzeldi. Sonunda bir altın sarısı saçlı meleğe sokulup utana sıkıla kendini tanıtıyordu ki, altın sarısı saçlı melek civelek civelek bir gülüşle,

—Biz sizi tanıyoruz... dedi.

İyi insanın ruhunun ağzı kulaklarında dek yayıldı sevinçten. Demek adı sanı ve ünü buralara

GECE UZADI DURDU

*S. Işık, İstanbul
15 Eylül 87*

Hep duygusallık ve acı konuşuldu o gece
Yalın ayaklar yıldız altında yürürken
Dayalı silah kolunda kelepçeyken
Görülmedi ay ışığında sıkıca kapalıydı perdeler
Kelepçede ydi eller
Yalın ayaklar yıldız altında yürürken...

Uzun bir düdük sesi boğuldu silah sesiyle
Biri bir perde araladı
Bin sevdıyla beraber
Bin yürek yandı...
Yapraklarını döktü eylül
Gece uzadı durdu
Duygusallık değildi konuşulan
geceler boyunca eylül ayında

dek yayılmıştı. Melek,

—Size cenneti gezdirmek için rehberlik edecek bir melek ister misiniz?

Evet, rica ederim... dedi iyi insanın ruhu.

—Nasıl bir parça olsun? diye sordu Melek.

İyi insanın ruhu ne diyeceğini bilemedi. Melek, önüne büyük bir albüm koyup,

—Bakın, burdan beğendiğinizi seçin! dedi.

Ruh, albümü karıştırdı. İyi ki şu anda ruhtu, yoksa toprağın altında çürümekte olan kalıbı olsaydı, albümdeki cıvılcıplak cennet güzellerinin renkli fotoğraflarını görünce çarpılırdı. Her resmin yanında, o kızın vücut ölçüleri, yaşı yazılıydı. Rehber melekler

16-25 yaş arasındaydı. Rehber melekler içlerinden biri seçilmeyecek kertede hepsi de birbirinden güzel olduğundan iyi insanın ruhu, fotoğraflarından birini göstermesiyle, fotoğrafını gösterdiği melek hemen yanında belirdi:

—Sizin rehberinizim, emrinizdeyim..

Rehber meklele iyi insanın ruhu arada uçarak, arada yürüyerek dolaşmaya başladılar. Rehber,

—Özel olarak görmek istediğiniz birşey var mı? diye sordu.

İyi insanın ruhu.

—Cennetin en iyi, en güzel yerlerini görmek istiyorum, dedi, yarın büyük yargılamadan sonra cennete gelince önceden beğendiğim yeri almak isterim.

Melek,

—Cennette nasıl bir yer alacağınız, yarınki yüce divanda, işlediğiniz sevaplara göre belli olur... dedi.

İyi insanın ruhu, yurdunda pek çok sevap işleyen insan olduğunu, alçak gönüllülük gösterisi altında anlattı. O zaman rehber melek,

—Öyleyse birkaç parsel alabilirsiniz.. dedi.

—Nasıl, burda da mı arazi parsellere ayrılmış?

• Melek,

—Tabii, dedi, ama işledikleri sevaba göre pekçok parsel alanlar da var.

—Her parsel ne kadar?

• Beşyüz metrekare.

—Küçük.

• Sevabınız çoksa, yüz, hatta bin, hatta daha çok parsel alabilirsiniz.

• Ayrıca ayrı ayrı yerlerde parseller alabilir miyim?

—İşlediğiniz sevaba göre, elbet...

İyi insanın ruhu sevindi buna.

—Öyleyse gezip görelim... dedi.

Kuş seslerinin yaprak hışırtılarına karıştığı bir doğa müziğini dinleyerek sonsuz bir ormanın serin gölgesi yolunda yürüyorlardı.

İyi insanın ruhu,

—Ormanları severim ama, dedi, cennetteki evimin deniz kıyısında olmasını isterim.

Rehber Melek,

—Burası dünyaya benzemez, dedi, burda siz her neyi görmek isterseniz onu görürsünüz. Şimdi orman olarak gördüğünüz bu yeri, deniz kıyısı olarak görmek isterseniz öyle görürsünüz.

İyi ruh şöyle bir baktı yanına yöresine. Ormanın içinde, çayır-larda pınar yanlarında üçerbeşer çıplak —evet hepsi çıplak— güzel kızlar gülüp oynayıp dans edip şarkı söylüyorlardı.

—Burasını deniz kıyısı olarak görürsem ya bu kızlar ne olacak?

—Orda da başka melekler bulunur... dedi.

İyi ruh içinden bir deniz kıyısı geçirdi. Yanındaki rehberle birlikte kendini, yumuşacık dalgaların kumsalı öpüp yaladığı bir çimenlikte buldu. Meleklerin kimisi denizde oynuyor, kimisi kahkahalar atıyor, kimisi kıyıda şarkılar mırıldanak güneşleniyordu.

Evinin bir göl kıyısında olmasını yeğlediğini daha düşünürken, görmekte olduğu görünüm birden değişiverdi. Şimdi, yeğini bir rüzgarda gümüş derisi titreşen bir gölün uzun kamışları arasından batan güneşin kızılığını seyre-diyorlardı. Her yanda su perileri oynuyorlardı.

•Cennette hem yazlığım, hem kışlığım olabilir mi?

• Bu sizin işlediğiniz sevabın çokluğuna bağlı... Öyle çok sevap işleyenler var ki, onların sayısız köşkleri, yalıları, konakları, evleri var.

İyi ruh, kendisinden çok sevap işlemiş bir insan olabileceğini düşünemiyordu. Bir kışlığı olmasını daha düşünürken kendini bir dağ doruğunda buldu. Rehberle birlikte çıplak ayaklarının altında ezilen kar çiçekleri çitirdiyordu ve hiç de üşümüyorlardı. Öbek öbek melekler birbirlerine kar topu atıyor, kimisi de kardan adam yapıyordu.

—Ben nasıl parseller istiyorum, biliyor musunuz? dedi.

Rehber,

—Nasıl? diye sordu.

Bir ev ve arsa komisyoncusuna anlatır gibi, iyi ruh rehber meleğe anlattı:

—Her zaman, yani çok zaman oturacağım evin arsasının manzarası güzel olmalı. Deniz görmeli. Bahcesi de büyük... Önü açık... Sonra çarşıya pazara yakın olsun, taşıta da... Öbür evlerimin arsalarına gelince... Bir çiftliğim olsun istiyorum...

Gönlünden bütün gecenleri

söyledi. Melek,

—Bunlar, yarınki yargılanmanızdan sonra belli olacak... dedi.

İyi ruh, herşeyin gönlünden geçirdiği gibi görünmesine pek şaşırtığı için rehber.

—Ben seni de gönlümden geçtiği gibi mi görüyorum? diye sordu.

Rehber,

—Elbette, dedi, isterseniz beni esmer ve kara saçlı, isterseniz ak tenli ve kumral saçlı, isterseniz tombul ya da uzun boylu görebilirsiniz.

Cennetin en hoşuna giden yanı buydu işte. Rehberin, iki limon ucu gibi kendisine çevrilmiş memelerinin uçlarına baktı, içi gitti. Daha, bu denli güzel şey niçin iki tanecik olsun diye düşünmey, kalmadı, bir de baktı ki, rehber, sık üzümlü bir iri salkım gibi saçından ayağına dek hep meme olmuş. Melek bir meme salkımı biçimindeydi. Bu denli çok memeden daha çirkin birşey olamazdı. Gönlünden geçirip kızı eski, biçiminde gördü ve o zaman işte, gözü, kızın apış arasına gitti. Ah işte orası! o doyumsuz güzelliği tanımlamak cennette bile öndene-time uğradı. İyi ruh, rehberin o en güzel yerini düşünürken, rehber salt o yerinde bir salkım biçimine dönüştü. Meleğin her yeri, ağzı, burnu, kulakları, her yeri apış arasına dönmüştü. İyi ruh, bu korkunç çirkinliği görünce, Tanrının işini bildiğini, insanın neyin ve neresinin çift, neyin ve neresinin tek yaratılmasının uygun olduğunu ancak O'nun bildiğini düşündü. Rehber, yine o güzel melek oldu. İyi ruh kendi önüne bakıp, ya rehber de onu önündeki organından bir salkım olarak görürse diye düşündü. Yirmi yıl önce olsaydı neyse ne, ama hele şimdi... Kötü şeyleri kafasında atmak için başını birkaç kez salladı.

Rehber melek ile iyi ruh ertesi

sabah, yargılama zamanına dek cenneti gezip dolaştılar. Asılmış dizelgelerden birinde, 1 numaralı tanrısai yönetim mahkemesinde yargılanacağını görmüştü. İstenilen saatte 1 numaralı Tanrısai yönetim mahkemesinin kapısına gitti. Duruşma saat dokuzda başlayacakken, saat on olmuş, çağırılmamıştı. Yaşadığı dünyada olduğu gibi, öteki dünyada da işlerin ciddiye alınmamasına can sıkıldı. Başka ruhlarda, aldıkları sıra numarasına göre kuyruğa girmişlerdi. Mübaşirin adını haykırdığını duydu. Mahkeme salonuna büyük bir güvenle, hatta kasılarak girdi. Mahkeme salonu, dünyada hiçbir yerde olmayacak kerte de görkemli bir yerdi. Kubbe si bulutlardan, duvarları, yağmur perdesindendi. Kürsüde başyargıcın yeri boş, bu boş yerin sağ ve solunda yargıçlar ve en sağda da savcı vardı. Salonun sağ yanında kanatlı melekler, sol yanında üç sivri uçlu sopalarıyla şeytanlar ve ortalarda da zebaniler vardı. Başyargıcın yerinin arkasına asılı levhada şu yazı okunuyordu:

“Adalet ananın emeli, insanın ameli, babanın temelidir.”

Yargıçlar kürsüsünün sağında, çok uzun boylu, ve uzun saçları göğüslerini örten orta yaşa yakın ama çok güzel, gözleri bir ipek örtüyle bağlı, elinde terazi tutan birkadın ayakta duruyordu. İyi ruh bu kadını tanıdı. Dünyada da bu kadın adaleti simgeliyordu.

İyi ruhun yanına, ordaki bütün insanlar gibi çıplak bir adam gelip,

—Ben sizin avukatınızım... dedi.

—Daha önce hiç konuşmadık ki, sizinle anlaşmamız da yok... dedi iyi ruh.

—Burda avukatlar atanır, hiç merak etmeyin, bütün dosyalarınızı inceledim... dedi avukat.

Sonra sağda ve solda duran iki kalın defteri göstererek,

—İşte bakın, bunda sevaplarınız yazılı, bu soldaki de günah defteriniz...

Sevap defteri dörtbeş parmak kalınlığındaydı, ama günah defteri sevap defterinin en az üç kalınlığında üst üste konulmuş sekiz on defter vardı. İyi ruh buna pek şaştı. Nasıl olur, onun ne gibi bir günahı vardı ki... Olsa olsa bunlar başkalarının günah defterleriydi.

Önce iyi ruhun kimliği, yani kimin nesi ve neyin nesi olduğu saptandı. Daha sonra adının sonundaki son hecenin “id” mi, yoksa “it” mi olduğundan kuşku uyandığından bunun bağlı olduğu nüfus dairesine sorulmasına karar verildi.

“Adalet, ananın emeli, insanın ameli ve babanın temeli” yazılı levhanın önündeki boş bulunan başyargıcın yerinden, tok, kalın ve sert bir ses gürledi ki, o sesin verdiği dehşetten yürekler tirtir titredi. Kendi görünmeyen başyargıcın gürleyen korkunç sese konuştu:

—Sanığın önce sevap defteri açılsın ve yaptığı sevaplar bir bir okunsun ve her sevap ayrı ayrı tartılarak sevabının derecesine göre kendisine cennet armağanları ihsan edilsin...

Kanatlı sevap melekleri uçarak, o kalın sevap defterinin kapağını, sonra da yapraklarını bir bir açtılar. İyi ruhun avukatı, sevap defterinde yazılı bütün iyilikleri okumaya başladı. İyi ruh, yaptığı en küçük, hatta iyilik bile denilmeyecek iyiliklerin bile sevap defterine yazılmış olmasına şaşır şaşır kaldı. Yaptığı her iyilik okundukça, gözleri bağlı adalet meleği, arkasında asılı dizelgeye bakıp o iyiliğin ağırlığını terazinin kefesine ve öbür kefesine de terazi dengeye gelene dek cennet armağanını koyuyordu.

Avukat, sevap meleklerinin defterden okuduklarına göre konuşuyordu:

—İyiliksever ve yardımsever müvekkilim, ülkesinin yedi ayrı ilinde öğrenci yurdu kurmuştur.

Bu büyük iyilikti. Adalet meleği, terazinin kefesine ağırlıkları koyup koyup duruyordu. Sonunda adalet meleği,

—Yirmidörtbuçuk kilo, on sekiz gram ve dört miligram iyilik... diye seslendi.

İyilik milimi milimine ölçülüyor ve hiçbir haksızlığa yer verilmeyle, Tanrısai adalet yerine getiriliyordu.

—Müvekkilim onaltı ilkokul, dokuz lise yaptırmıştır.

Adalet meleği tartıyordu:

—Yedi kilo, dört yüz on beş gram, iki miligram.

İyi ruhun iyilikleri sayılmakla bitecek gibi değidi.

—Kimsesizler için dört hastane.

Otuz kilo yediyüz onüç gram

—Yoksullara beş aşevi... İki genel kitaplık... Üç sanatevi... Bir müze...

—Yüz kilo...

—Beş kilo... On kilo... Artık terazi çekmiyor, baskül gerekli...

İyi ruhun iyilikleri baskülde tartılmaya başlanmıştı.

—İki ton, beş yüz otuz kilo, elli gram, üç miligram iyilik...

—Üç buçuk ton, iki yüz kilo, sekiz onda bir miligram...

Sevap defterinin okunması bitmişti. Avukatı, iyi ruhun kulağına,

—İstersen, dedi, işlediğin bunca sevapla sen bütün cenneti bile alabilirsin.

O sırada söz verilen savcı günah defterinin açılmasını istedi. Günah yazan melekler günah defterlerini açıp yazılan günahları okumaya başladılar. Savcı okunan bu günahlara göre iddiada bulundu:

—Sanık, o denli büyük günahlar işlemiştir ki, bu günahlarından kurtulabilmek ve dünyada yaptığı gibi cennette de güzel

görünümlü çok iyi parseller kapa-
tabilmek için sevaplar da işlemek
zorunda kalmıştır. Evet yoksullar
ve işçiler için hastaneler yapmak
iyiliğini göstermiştir. Ancak, para
kazanmak için kaç işçiyi verem-
den, besinsizlikten, kötü beslen-
meden ve iş kazalarından ve ağır
çalıştırmaktan ve daha başka ne-
denlerden öldürdüğü günah defte-
rinde yazılıdır. Önce işçileri öldür-
müş, hastalanmalarına neden ol-
muş, sonra da hastalananlar için
hastaneler yaptırmıştır. Yaptırdığı
öğrenci yurtlarına gelince... İşyer-
lerinde çalıştırdığı işgörenlerin,
işçilerin, memurların kaçının
cocuğunun, onların haklarını ye-
diği ve onları sömürdüğü için,
okula gidemediklerinin, öğrenim
görmediklerinin günah defterin-
den saptanması gerekir.

Savcı çok ağır suçlamalarda
bulundu. İyi ruhun bütün yaptığı
iyiliklerin, yardımların arkasında
kötülükleri, soygunları, üçka-
ğıtecilikleri, sömürüleri, dalaveri-
leri, hem de günah defterinden tek
tek sayıp döktü. Nasıl yaptığı iyi-
likler bütün ayrıntıyla sevap defte-
rinde yazılıysa, yaptığı kötülükler
de hicbiri unutulmadan en ince ay-
rıntılara dek günah defterinde
yazılıydı. Kaç insan, onun yüzün-
den hırsız, ıpsız, alçak, kötü ol-
muştu, kaç kadın ve kız onun yü-
zünden kötü yola düşmek, kendini
satmak zorunda kalmıştı, bun-
ların hepsi günah defterinde
yazılıydı.

Gözleri bağlı adalet meleği,
günahları da terazisinde tartmaya
başladıysa da, günahların ağır-
lığından kantarın topuzu koptu-
ğundan büyük bir bakülde tartıya
başlandı.

...Yüz kızın kötü yola düşme-
sine neden olmasının günahı, iki-
yüzton, dokuzyüz kilo, dörtyüz
gram, kırkiki onda üç miligram...

Yeterli besin alamamaları yü-
zünden hastalanıp ölen işçiler ne-
deniyle... ton... kilo... gram... mi-

ligram... milimili gram günah...

Günahları dağlar gibi yığıldı.
Günahlarından sevapları
çıkarıldı. Bu çıkarma işleminde
yanlışık olmasın diye hem sağla-
ması yapıldı, hem de elektronik
hesap makinesi kullanıldı.

Başıyargıcın sesi gürledi:

·Büyük günahları yüzünden
sonsuz cehennem dibine atılacaktır.

Zebaniler gelip,

·Hadi yüklen günahlarınızı!
dediler.

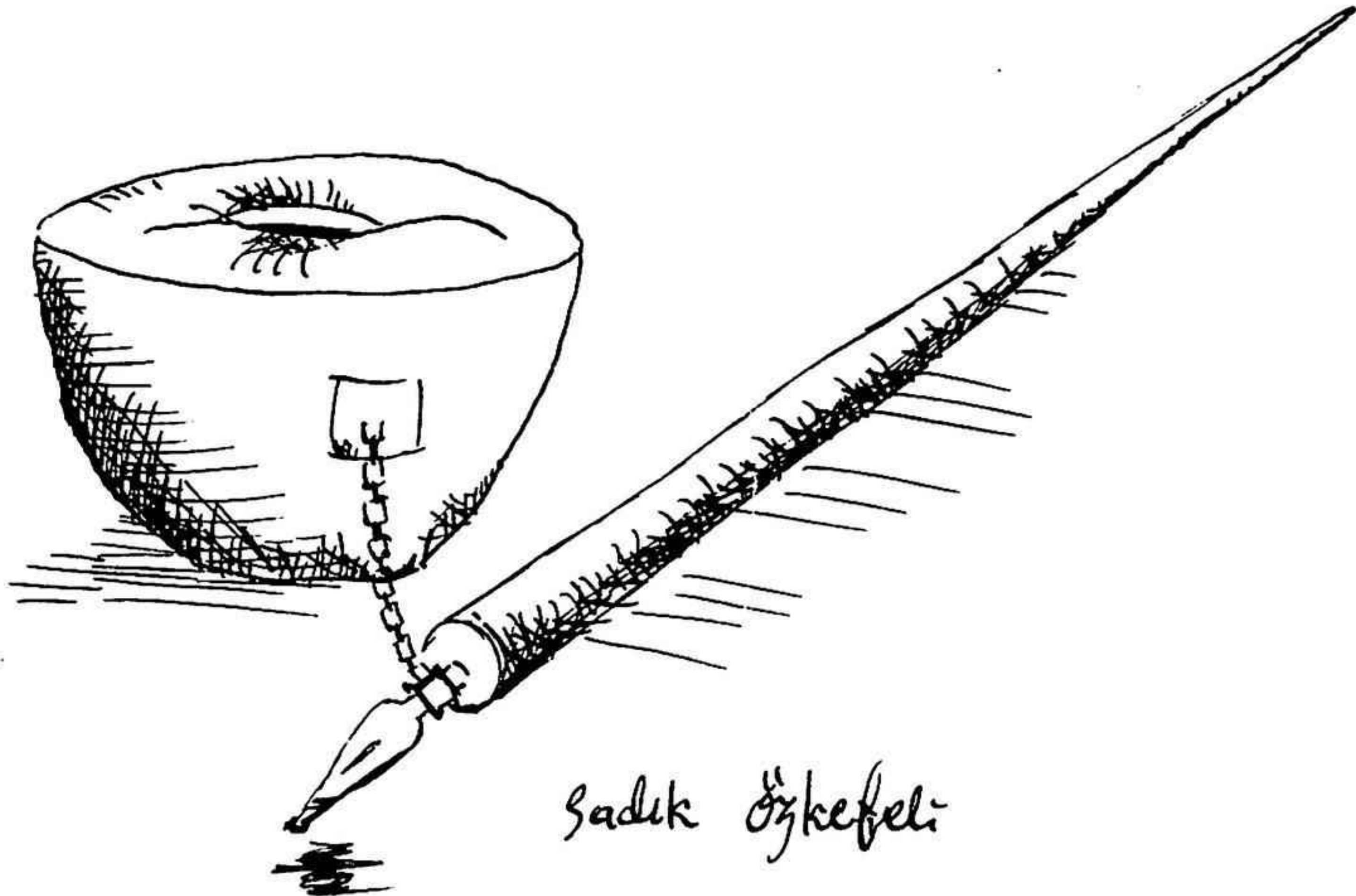
İyi ruhun sırtına günahları
yüklenince, ağırlığın altında ezilip
yamyası oldu ve üçüncü boyutu-
nu yitirip iki boyutlu bir düzlem
oldu. Karikatüre benzeyen bir in-
san düzlemini zebaniler cehenne-
min dibine attılar.

Gelelim kıssadan hisseye.
Sevgili okurlarım, ben size birma-
sal anlattım. Bildiğiniz gibi, hepsi
değil ama, masalların pekçoğu,
çocukları da, büyükleri de uyut-
mak içindir ve bu yüzden pekçok
ülkede devlet adamları, hükümet
adamları, siyaset adamları, ileri
gelenler, büyük adam sayılanlar,

halkı uyutmak için masal anlatır-
lar ya da anlattıkları şeyler ma-
saldır. İşte benim anlattığım bu
masal da, uyutucu masallardan bi-
ridir. Öteki dünyanın olup olma-
dığını, ne gördüğüm, ne de gören-
den duyduğum için, bilmiyorum.
Belki siz öteki dünyaya inanıyor-
sunuzdur. Benim başkalarının
inançına saygım vardır. Ben inan-
masam bile, siz öteki dünyaya
inaniyorsanız, şunu bilmelisiniz
ki, öteki dünyanın da bu dünya-
dan hiçbir ayrımı yoktur. Bu dün-
yada en iyi, en geniş, en güzel par-
sellere sahip olanlar, öteki dünya-
da da, güzel manzaralı parsellere
sahip olacaklardır. Çünkü, iyilik
yapmak hakkına salt onlar sahip-
tir. Zavallı yoksullar, iyilik bile ya-
pamazlar ki, cennette bir yer kapa-
bilsinler. Bunlar, iyilik yapmak
hakkını bile yoksullara bırakma-
mışlardır. Kötülük yapmak da,
iyilik yapmak da ancak onların
hakkıdır.

Masal burda bitti.

Gökten düşmüş üç elma. Ne
bana, ne sana, koçanı kaldı Ha-
san'a.

MEHMET ÇETİN'LE AÇLIĞIN İÇİNDEN SÖYLEŞİ

*H. Bostancı,
Temmuz-Ağustos 87*

HB: Nicedir sözettiğimiz söyleşiye ancak bugün başlayabiliyoruz. Ve işte, yeni bir açlık direnişinin üçüncü günündeyiz. Birçok 'açlık'tan geldik bu güne. Tek tek bunlar üzerine konuşacak değiliz. Bu söyleşi de şimdiki 'açlık'ın ne güncesi ne de tarihçesi olmayacak zaten. Belki kimi kesitler verebiliriz. Örneğin, yeni bir direniş sıcaklığının zindanları sarmaya başladığı günlerdeyiz. Sağmacılar. Malatya, biz... derken, onuru ısrarla ayakta tutmanın, insanca yaşamının ve gasbedilen kimi hakları geri almanın kavgası cezaevlerinde yeniden yükseltiliyor. Sorunlarımız aynı, ve doğallıkla çözüm için atılan adımlar da aynı..

Bu bağlamda, neden 'açlık', diye sormayacağım ama, bir sanatçı gözüyle bu 'açlık'ın anlamlılığı nedir, söze burdan başlasak, diyorum.

MÇ: Açlığın anlamlılığı...

Ateşi ve kılıcı yetkinlikle kulanmış insanlık. Buna açlık'ı da eklemek gerek, diye düşünüyorum. Tarihin kanlı sayfalarının üstü kazındığında, bir tercih sonucu

olarak değil ama, başka türlü başkaldırı yolları kalmadığında, insanların kendilerini açlık'la ortaya koyduklarını görürüz. İspanya.. İrlanda... köylülerinin tarlalarındaki kitlesel açlıkları ve ölümleri ve direniş... Çarlık Otokrasisi zindanlarında açlığın başkaldırısı, Karagool hapishanesi kadın-

larının direnişi ve İrlanda zindanları, ve ölüm... Bu gibi tarihsel kesitlerde açlık kendini direniş olarak ifadelemiş.

İnsanlık, kendi bedeniyle giriştiği bu sarsıcı eylemi daha çok zindanlarda kullanmış. Bedenin suyu çekilen bir söğüt dalı gibi kuruması, diş etlerinin geri çekilmesi

ve gözbebeklerinin yuvalarını terketmesiyle başlayan, ve sonunda bir tercih olarak adım adım ölümle sonuçlanan dehşetli bir serüven bu. Hayır, insanlık zamanla buna “korkunç bir şey” demekten de uzaklaşır olmuş. Çünkü bunu koşullayan daha korkunç ve daha katlanılmaz şeyler var. Açlık direnişinin kaçınılmaz olarak kullanıldığı ve hatta gencecik arkadaşların kendilerini ölümle ortaya koydukları sarsıcı günlerden geldik bu güne. Ve devam ediyoruz! “Ya Kalküta’da barışı sağlarım, ya da alev alev yanarım kardeş kavgasının içerisinde” diyen Gandhi, “barış” çağrısıyla açlık grevindeydi. Sands’lar da “Tiocfaidh ar cá” diye... Biz de, “beden eriten çılgılık öderken ölüm kalım günlerine”, bu direnişimizle bir şeyleri anlatabilmenin, yerli yerine oturtmanın çılgınlarıyız.

Sanatçı gözüyle neler demek gerekir, çok emin değilim. Daha çok eylem sıcaklığındaki bir insan olarak konuşuyorum. Savunduğum sanat, “partizan” sanat ise, konumlanışım da elbet ki gereğince olacak. Yaşadıklarımız bir başkaldırıdır ve buna denk düşen sanatın tavırsal karakteristiği de budur. Yazılacak... Sahibi olduğumuz hayatın şiiri, öyküsü, romanı da yazılacak ve...

HB: Tamam, bunu anlıyorum ve tanıyıyorum. Ki ‘açlık’ birçok çalışmada yaslandığın bir izlek. Daha kapsamlı bir çalışmadan da haberdarım. İnsanlık tarihindeki açlık direnişlerini kesitler halinde veren “Açlığın İçinden Gül” dosyandan söz ediyorum. Niye “Açlığın İçinden Gül”?

MÇ: Bak şimdi, cennette zaten gülemezmişiz, arafatta da gülünmez, ve cehennemde hiç!.. Bu yüzden ben de “Açlığın İçinden Gül” diyorum. İşin şakası bir yana, “Açlığın İçinden Gül”ün gerçekliği ifade ettiğini düşünüyorum. Sevgili ozanımızın dediği gi-

bi, “Mesele esir düşmekte değil/ Teslim olmamakta bütün mesele”. İşte, özellikle zindanlardaki direnişlerin en yetkin şiirsel ifadelendirilişi bu. Gül’meyi böylesi bir direnme olarak anlıyorum. Ve bana dehşetli bir olay gibi geliyor. Ki, adım adım bilinçli bir tercihle ölüm gidiyorsun ve yetmez gibi gül’üyorsun... Dosyadaki bir şiirde şunları diyorum: “açlığa yazılı alevgüleriz/temmuzda ağustos-ta/sıcak günleriz/gülünce/inan olsun bir başka güleriz”. Sözüünü ettiğim gülmek bu.

Çalışmalarında tınaklığını ifade ettiğin ‘açlık’ izleğine yaslanmam, hayatı sahiplenip savunma tavrının bir gereği. Yaşadığımız bu, yaşanan ve kuşatıldığımız bu. Yoksamak niye? Nesnel gerçekliği sanatsal düzlemde yeniden üretirken, her cephede hakkını vererek yapabiliyor muyuz bu işi? Hayır, en azından ben yapabildiğimi düşünmüyorum. Yapabildiklerime kanmak istemiyorum. Nitekim, “Açlığın İçinden Gül” dosyam da alçak gönüllü bir çalışma. Yaşanmışın yazın sanat cephesindeki örgütlenişinde çok gerilerdeyiz henüz. Bunun temel nedenini...

Mustafa D: Durun biraz. Bu açlık’la onca ağır şey kaldırılmaz (!) Herhalde küçük sevinçlerden de söz edebiliriz bugün. Senin de bizimle birlikte basından öğrendiğin gibi, geçen yıl Yeni Türkü Şiir Yayınlarınca düzenlenen barış konulu şiir yarışmasında şiirin “ilgiye değer” bulunmuş, ve başarılı ilgiye değer bulunan yirmi ozanın şiirleri Eylül ayında “Barış Seçkisi” olarak yayınlanacakmış. Yine —ve her halde senin için çok daha anlamlısı— bugün Pir’imizin de onuncu yaşgünü. Açlıkta, bütün ve acılaştıran su ile de olsa kutluyoruz.. Direnişin ilk günlerinde böyle küçük sevinçler tatmanın özel bir anlamı olmalı.

MÇ: Haklısın. İyi de, arkadaş söyleşilerinde hep yaptığımız bir-

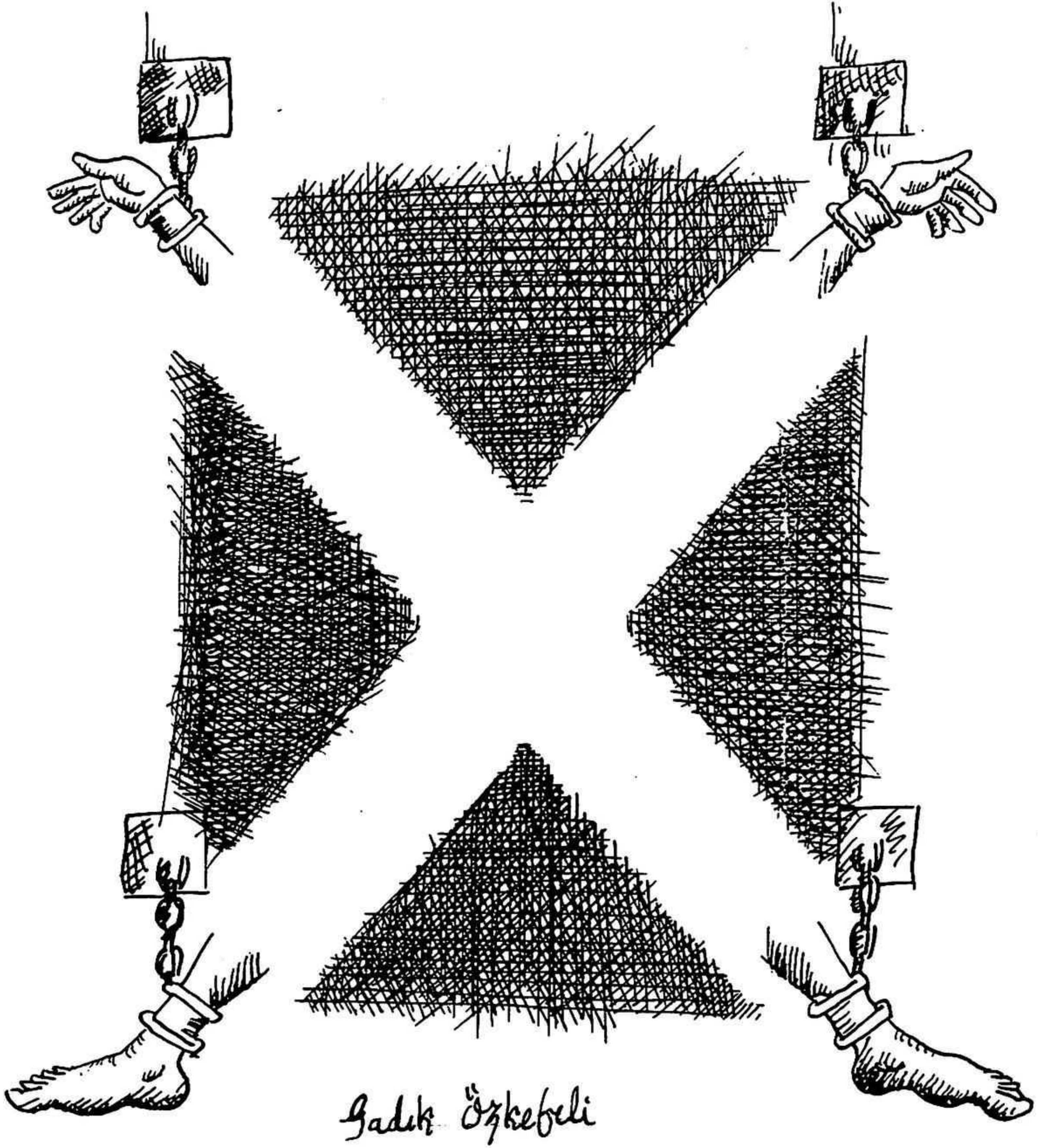
şey değil mi bu zaten? Şimdi ise daha farklı bir çabadayız. Yine de bir şiirimin ilgiye değer bulunması, ama daha da önemlisi Pir’imin bugün onuncu yaşgününe yine direniş sıcaklığı içinde kutlamamız, onun o eşsiz gülüşünü savunuyor olmamız, kuşkusuz ki çok değişik duyguların kesiştiği, ama mutlaka ki direncimi de motive eden bir anlamlılık. Bu küçük küçük şeyleri hayatın içindeki yerleri kadar önemsiyor ve sahipleniyorum. Çalışmalarında da bu tem ve izleklere yaslanabilmeyi özellikle istiyorum. Yenilmemek biraz da bu küçük küçük şeyleri, içerde direnmenin anlamlılığında deltalamaktan geçiyor. Ama şimdi söyleşimizin mecrasına aksak daha iyi olur gibime geliyor.

2 Ağustos

HB: Araya yoğun günler girince söyleşiye bir türlü devam edemedik. Açlık direnişimiz 13. gününü buldu ve diğer kimi cezaevlerinde de destek/hak alma açlık’ları başladı. Bir de ölüm orucu... Kısacası, açlık yangını sardı ülkenin zindanlarını. Şu an en az bin civarında arkadaşımız bunu yaşıyor. Ve dışarda ailelerimiz... anneler, diğer sevgili yakınlarımız, en güç koşullarda olduğu gibi bugün de omuz başımızdalar. İki gün önce Adalet Bakanlığı’nın önünde oturma grevi düzenlediler ve bakanla görüştüler. Bakan ailelerimize cezaevlerindeki yaşayanların ‘yakalarını bırakmalarını’ söyledi ve bizim içerde durmadan şişmanladığımızı iddia etti vb.

Güncele ilişkin bu kısa saptamalardan hareketle sormak istediğim; bunca yaşanan, yazın-sanat cephesinde kendini ne ölçüde nesnellikle ifade edebilecek? Özel olarak da bu çağrının sahibi olanların olayı bu düzlemde sahiplenişlerini —daha çok cezaevindekiler gerçeğinde— nasıl buluyorsun?

MÇ: Şunu apacık söylemek

Gadik Özkebeli

gerekiyor ki, 12 Eylül'den sonra yazar-sanatçılarımızın önemli bir kısmı dil tutulmasına uğradı. Yaşanan dehşeti yoksayarak, yine de toplumcu-gerçekçi(!) sanat yaptıklarını iddia ettiler. Bir kısmı egemen sınıfların ışıklandığı kulvarlarda savrularak bizim adımıza yine bize küfretmeyi amaç edindiler. Bir kısım demokrat sanatçı ise payına düşeni yüreklice sahiplenmeyi bildi. İşte bunlar bu dönemde nispeten en iyi ürünler veren sanatçılar oldular. Fakat şizofrenik parçalanmalar, nevrotik inlemeler ve pişmanlık hum-

masının şiddetle hakim kılınmak istendiği yazın-sanat cephesinde, yaşanana denk düşen direniş mevzileri oluşturulamadı. İnkâr ve kaçışın temel dürtü olduğu bu alanda küçük küçük direniş odaklarını geçilmez barikatlara dönüştüren motivasyon yine cezaevlerinden geldi. Ve...

—İşte daha çok bunu sorgulayalım. Yaşadığından ve tanıklığından sözetsen bize.

MÇ: Elbette. Yukarıda verdiğim birkaç kaba çizgiden sonra daha çok içerdeki oluşumları sorgulamak istiyordum. Çünkü yenilgi-

ler tanıdık, ve direnişler... tükenmeler tanıdık. Ve yıllardır bize yüreklerini ödeyen anneler, sevgililer, o dünya güzellerini... İşkencelerle kuşatıldık, ve akran ölümleriyle... Yıkılmadık, geldik bu güne. Kuşkusuz yazınsal-sanatsal-siyasal ve benzeri pek çok alanda sonuçlar oluşturmak zorundadır bu yaşanmışlık. Ve kendini yeniden üreterek... Burdan uzun boylu sorgulayacak durumda değiliz olayı. Ancak, cezaevindeki yazın-sanat olayının gerçekliğini şöyle iddiasız bir gözden geçirmede bulunayım istiyorum. İçerde oluşu-

mun yedinci yılına giriyorum ve yakınlarda sevk edileceğimiz söylenen 'hücre tipi'ni de katarsak bulunduğum yedinci cezaevi olacak. Doğal olarak önemsenebilir bir yaşamışlığım-tanıklığım var.

Yoğun işkence-sorgu sürecinden çıkıp da cezaevlerine gelen binlerce insan, saf alışının gereği olarak bir yandan cezaevlerinde de yaşanan işkence ve yaptırımlara tavır almaya çalışırken, diğer yandan da yeniden üretimin telaşına düştü. Çünkü yaralar tazeydi ve kanıyordu. İçtenlik, bu yaralara kendini yeniden üreterek sargı olmayı gerektiriyordu. Bu anlamda telaş mükemmel bir değerlilikteydi. Ne ki koşullar güç, olanaklar sınırlı, baskı ve yaptırımlar şiddetli, daha da önemlisi, bakış açıları sığdı. Ve bunların koşullamasıyla da direnme mevzileri genişlemek yerine daralmaya başladı. Ve sonunda gelip can alıcı bir noktada; neredeyse ancak fiili saldırılara karşı koyma, konumlanışının gereği olarak ayakta durma kaygısı ve telaşında somutlaştı.

Bu yanlıştı demiyorum, aksine elzemdi ve mevzilerin genişletilmesinde temel dayanak noktasıydı. Ancak, yetersizdi. Bu yetersizliğin üzerine gitmenin perspektifi edinilemedi, sonuç alıcı yaklaşımlar bilince taşınmadı. Ve doğal olarak da 'okul' diye değerlendirilmesi gereken bu mekanda pek çok insan 'değirmen taşı'nın insafına kaldı... Burdaki sıcak bağlantı noktamız şu: Toplumsal bireyin yetkinleşmesi, direnme ve yeniden üretim gerçekliğinin yaşamın her cephesine dağıtılabilmesi.

Yazın-sanat alanında olayın ifadelenişi ana hatlarıyla şöyle ele alınabilir sanıyorum: O yoğun yaşamışlıktan gelen, artı olarak işkence-ölüm-ihanet direnme'ye fazlasıyla tanık olan birey, içine düştüğü özgül koşulların yoğun duygusal atmosferinde, yaşamı savunmayı ve direnişi çeşitli

yeniden-üretim araçlarına dağıttı. Hevesle birçok alana yöneldi. Örneğin, şiirde o sıralar mükemmel bir sağanak yaşandı. Neredeyse herkesin saklısında bir şiir defteri ve karalamaları vardı. Güzel-di.. Bu en kötü koşullarda dahi bulduklarını ilgiyle okuyor, öğrenmeye çalışıyorlardı. Öğrenmek yakışıyordu bize, ve hayatı böyle savunmak... Ancak, yukarıda sözettiğim koşullamanın etkisiyle bu çok uzun sürmedi. Bir diğer olumsuz etken, ortak yaşayış ve davranış çizgisi oluşturmaya çalışanların bu ırmaklanışı sonuç alıcı bir yerde deltalayacak yeterlilikte olmamalarıydı. Yapılamadı... Çünkü bunu yapacak düzeyden yoksunluk söz konusuydu. Böylece, yine kolay olan tercih edildi; çabaların önünü açmak yerine, bunlar küçümsendi, yok-sandı. Böyle bir kuşatılmışlıkta uğraşı verenler kimi kez yazdıklarını çizdiklerini saklamak durumunda bile kaldılar. İstek duyan kimileri de vazgeçtiler. Kısacası, içerdekileri oldukça dar bir alana —salt fiili direniş düzlemine— sıkıştırmak isteyen oldukça yasaklı baskı ve yaptırımlar karşısında, direnme mevzilerini toplumsal birey yaşamının diğer cephelerine yayamayan bu eksik kavrayışla buluşan yeni bir dönüm noktasına gelindi. İnsanlar bu kadar çok şeye birden nasıl kafa tutacaklardı? Tuttular, ve doğrusu bu başlı başına ayrı bir sorgulamanın konusu. Ancak konumuzla doğrudan bağlantısı olan gerçeklik şudur ki, soruna ilişkin geneldeki tavır yanlışlığının ötesinde, bu duruma bireysel karşı koyuşlar fazla yaşanmadı. Bunca olumsuz etmenin yanı sıra salt duygulanım ya da 'iman' gücüyle yazın-sanat faaliyetinin sürdürülemeyeceği açıktır. Bu alanda kafa tutmaya devam edebilmek için, gerekirse örgütsel politikalarla (politikasızlıkla) hesaplaşmak, sorunsala dair sağlıklı

bakış açısı kazanmak, bireysel yeti ve mutlaka ama mutlaka kuramsal donanım, gelişmiş ve her an gelişmekte olan bir estetik beğeni gerekiyordu. Çünkü öncülük, sanatta partizan konumlanış, yaşanmışlığı fotoğraflamakla doyurulamayacaktı. Bunun böyle olduğunun az çok anlaşılması da, söz konusu dönüm noktalarında yeterince bilinçli ve sağlıklı olduğuna pek inanmadığım kopuşları getirdi.

—Toparlarsak?

MÇ:Toparlamaya çalışayım. Bu, oldukça uzun ve değişik yaklaşımlarla zenginleştirilmesi gereken bir sorun. Ancak durumumuz gereği eksik bırakarak devam edeyim. Yaşanan süreçte, bu alanda kafa tutmayı sürdürenler ne yaptılar? Doğal olarak devam ettiler. Hem de pek çok şeye; koşulların güçlüğüne, bilgi ve deneyim yetersizliklerine, desteksizliklerine, Latife'leşmelere karşı zorlu bir mücadele vererek. Bu direniş ve güzellik biraz da bize özgü. Başarıya yakın bir yerdeyiz. Buna şaşmamak gerekiyor. Ve işte bu noktadan sonra cezaevlerinde giderek mecrasını bulan yazın-sanat alanındaki ırmaklanış deltasına kavuşmaya başladı. Türkü sesine kavuşuyor. Kimi arkadaşlar güzel haberler verdiler bize. Çığırını bulan bu çığı herkes önemle gözlesin derim.

9 Ağustos

HB: Açlığın 18. günündeyiz. Ve henüz biten bir 'açık görüş' tufanının da akşamındayız. Analar ve demokratik kamuoyu ve hatta Avrupa'daki ilgili çevreler... Söylenecek pek çok şey var, ne ki baştan da belirttiğimiz gibi süregelen açlık'ın ne güncesi, ne de tarihçesi bu söyleşimiz. Belki usulca bir yürek aralaması...

Kaldığımız yere dönecek olursak; sorunsalı genel hatlarıyla sorgulamaya çalıştık, ne ki senin özelinden pek söz etmedik. Biraz

da bundan konuşsak. Diyelim ki parçalanmışlıktan... Yine, cezaevine düşmeden hayli öncelere uzanan yazın-sanat ilgi ve uğraşından, oluşturduğunuz sonuçlardan... Bir de, dergilerde hayli geniş şiir ve düzyazı yayınlatmana karşın, tanık olduğum kadarıyla yayına hazır "Rüzgar/Ve Gül İklimi", "Gül Tarafıyız Çağın" gibi şiir dosyalarını neden artık kitaplaştırmadığınızdan... Haziran'dan itibaren TOHUM'da yayınlanmaya başlanan "Partizan Sanat/Sanatçı..." konulu araştırma ve yaklaşımlarından... Sözedeceğimiz çok şey var, ancak...

MÇ: Ve ancak kısa kesitler verip geçeceğiz, değil mi? O halde bazı şeyleri belki başka bir söyleşi gününe bıraksak daha iyi olacak. Diyelim ki 'parçalanmışlık' olgusunu ve...

Evet, yazmaya içerde başlamadım. 70'li yılların başlarında amatörce tiyatro yaptım ve oyun yazma denemelerinde bulundum. İlk şiirlerimi de o yıllarda yazdım. Bunlar, politik bir tavır alışı özeli-
limdeki ilk yazınsal ifadeni-
liydi. Anlayacağın, şiirle okul at-
mosferinde değil, yeni yeni kazan-
maya çalıştığım Marksist dünya
görüşünün düşünsel yapımı biçim-
lendirdiği koşullarda uğraştım. Bu
uzun sürmedi. 1974'lerden itiba-
ren daha farklı görev ve sorumlu-
lukları sahiplendik. Yazma olayı
yine sürdü. Ancak daha farklı
düzlemde ve... Sorunu kavrayış
düzeyimdeki eksikliklere karşın,
bu konudaki kimi yanlışları
80'lere doğru kısmen aşabildim.
Ve yazın olayı —yine farklı düz-
lemde dile gelmekle birlikte—
gerçeğimde daha bir anlamlılık ka-
zanmaya başladı.

Cezaevinde ilk şiirlerimi dört aylık bir sorgu-işkence sürecinden çıkıp soluk alır gibi olduğum an yazdım. Fakat bu kısa sürdü. Sor-
gulanma gerekçesiyle değişik
dönemlerde defalarca cezaevin-

den alındım ve ... Cezaevindeki ilk üç yılını hep böyle geçti. Doğal olarak bu sürede şiir ve düzyazıları işkence-sorgudan fırsat(!) bul-
dukça birikim mantığıyla yazdım. Bunlar, yoğun emek ürünü olma-
yan, yaşanmışlığın zengin tem ve izleklerine yaslanma kolaycılığını seçen, estetik kuruluştan yoksun, daha çok duyguların hükümlerine
olduğu, yaşamı ve değerlerimi sa-
vunma işlevli çalışmalardı. Kısaca-
cası, içerde yazmaya başlamak be-
nim için zor olmadı, ne de şa-
şırtıcı... Aksine, gerçeğimde de ölüm kalım günlerini yaşarken an-
latılmaz bir telaşla ve her fırsatta yazdım, yazdım... Hem de bunun bir alışkanlığa yol açacağını ve olumsuz etkilerini düşünmeye fırsat bırakmadan. Zamanla aşıldı bunlar. Birikimim, daha olgun çalışmaların akışını kolaylaştıran yatak olabildi ancak. Fazlası de-
ğil. Niçin yazdığımı ve ne yaz-
dığımı, kimi eksikliklerine kar-
şın, ayırmıyordum. Çünkü uzun yıllardır mücadele sığağında-
ydım, ve bu zindanda da sürüyordu. So-
run 'NASIL'a verilecek yanıtta odaklaşıyordu. Artık kuramsal donanımı sağlamaya, estetik kaygıyı taşımaya, dil-söylem ara-
yışını sürdürmeye ısrarla özen gösteriyordum. Ve bu çaba o gün-
den bu güne —içerik adına popü-
lizme, biçim adına elitizme ve for-
malizme ödün vermeme ısrarıyla— sürüp geldi. Henüz öğreniyorum. Çalışmalarımın do-
nanım ve kavrayışımın gerisinde olduğu bilinciyle öğrenmeyi sür-
dürüyor, öğrendiklerimi tartışma-
ya çalışıyorum. İşte, sözünü etti-
ğin "Partizan Sanat/Sanatçı..." konulu çalışmamla öğrendikleri-
mi sesli olarak tartışmayı, cephe-
den tavrı savunan sanat çevremi-
zin kuramsal temellenişine küçük bir adım olarak katkıda bulun-
mayı hedefliyorum.

Biliyorsun, ülkemizde üzerin-
de pek konuşulamayan bir sorun

bu. Suskunluk kimilerinin işine geldi. Böylece kendilerini toplumcu-gerçekçi sanatçı olarak kabul ettirmeye, kurgusal, yapay duyarlılıklarını içtenlik olarak, diz çöküp isyan(!) edişlerini de döğüş-
mek olarak lanse etmeye çalıştılar. Toplumcu gerçekçiliğin temel ilke-
lerinden olan partililik ilkesi, par-
tizanlığı sürekli yoksayan bu küçük-burjuva/revizyonist çevre-
ler dışında, devrimci saflarda da partililik ilkesine yaklaşımda, tam da revizyonistlerin dayattıkları içerikle buluşan sığ-sekter-
normatif yaklaşımların etkisinin güçlü olduğunu söylemeliyim. Bu yanlışların aşılmasında herkesin, özellikle ilgililerin payına düşeni sahiplenmedikleri inancındayım. On yılı aşkındır ki, düşündüğüm ve kendim de doğru dürüst bir şeyler yapamadığım, ancak şimdilerde yüksek ses düşüncelerimi açıklayabildiğim bir sorun bu. At-
tığım, çok küçük bir adım. Ancak sevincim o ki, ilgi gördü, tartışıl-
ıyor, ben yeni şeyler öğreneceğim ve bu çalışma bir kitap oylumunda okura, daha geniş okura kavuşa-
cak ve daha üst düzeyde tartışma-
lara yardımcı olacak. Umudum
bu

Hangi hayatın şiirine, hangi dilin sözlüğüne denk düştüğümü-
zü ve çılgınlığımızın hangi iklimin çağrıcısı olduğunu iyi bilmeliyiz, diye düşünüyorum. Çağın sanatı salt içerikle kurulmuyor. Estetik arayış ve kuruluşları yazınsal faa-
liyetimizin nabızı yapmak zorun-
dayız. Bu alanda öncülük, örgüt-
sel bildirgeler ve görevlendirmelerle değil, devrimci dünya görüşü-
müzün kazandırdığı perspektif, bilince çıkarılmış bir yan tu-
tarlılık, yazınsal yaratım somu-
tunda ideolojik estetik bütünselli-
ği ve sonuçtaki estetik dengeyi sağ-
layabilme ve tarihsel ilerleyişe denk düşen yeni çıgırlar açmakla mümkündür vb. Sanatımızın iş-
levsel boyutluluğunu hakkını vere-

rek anlamak ve ürünlerimize hayat kazandırmak zorundayız, diye düşünüyorum.

HB: Biraz da senin somut ürünlerinden --örneğin, yayına hazır şiir dosyalarından-- söz etsek...

MÇ: Değınmiştım, yazabileceğimin gerisinde şeyler yazıyorum henüz. Yayınlatma noktasında kendimce ilkeli davranmaya çalıştım. Son birkaç yıldır bu çalışmalarımı dergilerde yayınlıyorum. Kitaplaştırmaya gelince... Doğrusu bu konuda söylemek istediğim birçok şey var. Yayıncılığa damgasını vuran tecimsel kaygılar, çevrecilik ufaksızlığı vb. yığınla yanlış... İçerde biriken yığınla güzellik... Bu alanda da yayından dağıtıma dek yeni araçlar oluşturmak gerektiğini düşünüyorum. Verili olan bizim tercihimiz olamaz ve eşik aşındıracak değiliz. Kendi özelimde, uzun zamandır yayına hazırladığım çalışmalarımı kitaplaştırma şansını bulmadım değil. Fakat dediğim gibi, anlayışım gereğince ilkeli davranmaya çalıştım. Şimdi ise daha iyi olanaklar oluşuyor gibi. "Rüzgar / Ve Gül İklimi" adlı dosyamın yakınlarda kitaplaşacağını umuyorum.* Ve sonra diğerleri...

HB: Sözüümüz bitmedi. Ancak, söyleşinin bugünkü bölümünü artık bitirsek iyi olur. Ve bu di renişimiz sürdükçe --ve elbet ki gücümüz elverdıkçe-- bu söyleşimize sanırım devam edeceğiz. Konuşmaya değır daha çok şey var. Ben senin "Rüzgar/ Ve Gül İklimi" dosyandan iki dizıyla bölümü noktalamak istiyorum.

*'gelir gün değışir rüzgar ülkem
olur gül iklimi
sahipleri tarih yazan gül yürekler
iner dağdan'' □*

* M. Çetin'in bu kitabı Ocak 1988'de Belge Yayınları tarafından yayınlandı.

YAŞANAN ZAMANIN SESİ

Asım Öztürk, 4 Haziran 85

Fırtınalar yok yüreklerde
O kentin altını üstüne getiren
Denizlerin kudurması
Çatıların uçması yok;
Sıcaklardan ölgün dudaklarıyla
Süklüm süklüm sarkan
Yeşil palmyeler,
Akdenizin özgür sevincine düşerler;
Çıplak düşüncenin uzanan sesi
Kansız eziklikler içinde,
Belliki şok etkisi.

Derin bir kanaldan geçiyor günler
Acının söz artığı,
Bunalımın yılgın çatlakları duvarlarda
Çökecek artık bu kent
Bunca sağır ve dilsiz varken,
Gecelerden yüreğı yıkan sesler başlamıyor
Gün doğumuyla,
Çılgın esintiye verilen umutlar
Arabacıların düdük sesleri,
Başkaldırının sabahında;
Bu kent ölümler evinde
İçilen alevden bir işçi
Yakılan zayıf bir ölü
Konuşulan anlamsız beklentiler,
Hani fırtına nerede
Yazları korkutan gökgürültüleri
Kara bulutlar,
Kentin yalçın sokaklarını dolduran
Halkın sesi;
Açlığın
İşsizliğin fırtınası
Hani nerede zaman
Yaşanan acıların gecesi.

MEM Ü ZİN'DE

İspiyoncu ve Zindana Bakış

Muzaffer Oruçoğlu

Kürt klasik şiirinin ulu emarı Fhmede Xani'yi okuyan herkes, eski Kürt beylerinin Sasani debde besini andıran ihtişamlı hayatıyla karşılarsa önce, Kürt kölelerinin ve serflerinin alınteri, sofrada binbir cesit ve renkte yemeğe döndürür. Sofra gökkubbenin ihtişamıdır. Çörekler güneş ve ay gibi gülümser. Ozan, kapakları mücevher kutusu gibi parlayan sa bahları burclara, tepsi ve fağfur kâseleri ise "bol ışıklı parlak birer yıldız" a benzetir. Sofrada tüten kebab ve büryan, göğün göz alıcı oğlak ve koc burçlarını andırır. Sofrayı seyreden en inatçı istahsızlığın istaha dönüşmemesi artık mucizedir.

*Turunçlar, narenciyeler,
nar ve limonlar
Cennet ağaçlarının dallarında
yetişmiş
Faniz, nebat, kad ve şeker
Gülsuyu, zübad, misk ve anber
Kimisi mideyi al eylerdi
Kimi de dimağı tazelerdi*

Eski Mısır'lılar insanların güneş tanrısı Rea'nın göz yaşlarından türediğini iddia ederlerdi. Aslında bu iddia, acıdan türeme ve acı çekme anlatımında Kürt halkı için daha uygundur. İyi döğüşen ve iyi oynayan bu koca yumruklu halkın hancer, davul ve zurnadan

gayri pek bir şeyi yoktu. Ya Kürt beylerinin sırca saraylarında çalınan enstrümanların çeşnisine ne demeli. "Gaddar olan yedi feleğin inadına" nağmelenen, "dini ve imanı talan eden" kemanlara, ney'lere, ud'lara, tanburlara, ceng'lere, dümbelek'lere, kuren na'lara, Nakûr ve Santur'lara.

Hepsi altın ipekli ve sırmalı li baslar içinde, misk, zübad ve ud kokan memeleri ve kısrak yelesini andıran saçlarıyla yüzlerce nedime ve hizmetçi hizmettedir. Bu, akıl almaz bir sefaletin üzerinde yükselen zenginliğin ve israfın göstergesidir. Servet sermaye haline gelmedikçe, para pazarda orospoluğa çıkmadıkça Kürt beyinin zenginliği kendisini böylesi bir ihtişamla sunmak zorundaydı. Zaptedilmez bir kudrete sahipti çünkü o.

*Develer sıra sıra, inciler
kantarlarlaydı
Yakutlar yüklerle, altınlar
çuvallarlaydı.*

Kürt beyinin bahçesi karşısında Ozan'ın dili tutulur adeta. Çeşmeleri cennetin kevser'ine "kusursuz, çok ışıklı bir meşale gibi" kıpırdayan her gülü ise "Tur ateşi"ne benzetir. Ardıcları aşktan çatlatır, her selvinin ucunu Sidre makamına, yani peygamberin Mirac'ta Allahla konuştuğu yere kadar yükseltir. Ve kısacası bahçeyi su özlü ve güzel kıtayıla betimler:

*Zeydin Beyin öyle bir bahçesi vardı ki,
İmren bağı onun müjdesine verilirdi.*

Kürt beyinin ava çıkışı hem görkemli, hem de vahşicedir. Ava çıkmadan önce büyük bir tehdit savurur halka:

*Sabah oldu mu Botan halkı
Alsın silahlarını, gürz ve kılıçlarını
Hep birlikte bizimle gelsinler ava
Avda hazır olmayan kimse olursa
O zincirde ve prangada ölecektir.*

Artık herkes ava çıkmak zorundadır. Şahinleri, kartalları, tazıları beraberinde götüren bey ve avanesi, tüm köylülerle birlikte doğanın tüm yabani yaratıklarına saldırmak zorundadır. "Yırtıcı kuşları kılıçlarıyla yırtmak", "kuşları oklarla düşürmek", "bastonlarını ceylanların gerdanlarına atmak", "alacalı kaplanları kana boyamak" zorundaydılar.

Beyin bitip tükenmez serveti, şaşaalı yaşamı ve zaman zaman güler yüzlülüğü, sahte cömertliği karşısında köylüler elpençe divan durur, bazan ateşli bir hayranlık ve bağlılık duygusuyla secdeye varır. Ozan Xani dahi yer yer ışıltılı methiyeler yapmaktan kendisini alıkoyamaz. Bu durum, zulüm ihtisamı ve gülümsemesi ka

risında ezilenin duyduğu saskınlık ve bu saskınlıktan kaynaklanan körce bir hayranlıktır. Ama, buna rağmen Kürt halkının büyük ozan beylerin asıl karakterinin ve onların ruhunun derinliklerinde vatan gerçeği çok iyi kavramıştır. Ozan'a göre, "bey kısmı değirme ne benzer çok dönüşlü ve dolam bachelıdır" "iceleri ve dislarıyla ate se benzerler"

Beyler yılanların şahının soyundandır

Zehir sahibi ve mühür sahibidirler mühürleri bastıkları zaman bil ki zehirdir

Sevgi gösterdikleri zaman da bil ki hışındır

Ozan Kürt beyleri için, "mehhabet edince güneşe benzerler/kahredince de dünyayı yakalar" diyor. Zulmün merhameti görülmemiş, ilginç ve cazip dolavısıyla da sevimli gelir ezilen sınıflara. İp altındaki bir adama cellatın "seni bağışlıyorum" de mesinin parlaklığını, hararetini ve carıcılığını varın siz düşünün.

Ozan Nani, subaşları, yeni beylerin silahlı güçlerini, kahyalarını, kapıcılarını, beylerin zulüm aletleri olarak görür. Tıpkı bizim, devleti bir sınıfın diğer sınıflar üzerinde baskı aracı olarak gördüğümüz gibi. Bakın Ozan, beyi nasıl konuşturuyor:

*Zalim olan bu avane zümresi
Subaşlar, kahyalar, kapıcılar
Biz zalimlerin değirmenini
döndürüyorlar
Zulüm tahılını öğütüyorlar*

Tabi böyle konuşan Kürt Beyi zulüm aracı olan bu "avane zümresi"nin üzerinde titrer, kendi malı gibi onları korur ve sever. Halk için bir kobra yılanından da daha tehlikeli olan kendi ispiyoncusu kendisine İskandinav destanlarının bilge ve erdemi Vanir

Yılanı gibi görünür. Bey, Ozanın "tazi köpeği" dediği ispiyoncuyla sever "Öğütleri, yanlış sözleri, aldatmacaları ve yalanları/kılıcın halkası, kını ve torbası haline getiren" ispiyoncuyla kendi "arap atlarına değişmez". Beyler için ispiyoncunun ölüsü bile değerlidir. Öldüğünde, birbirine kavusmak isteyen iki güzelliğin arasında engel ağacı olarak yükselen ispiyoncu öbür dünyada bile beyler için ise yaravacaktır. Beyin kız kardeşinin anlayışını da nasıl açığa vuruyor:

Sakin bizim bulunduğumuz mezarlıktan

Bekiri mahrum etmeyin, buna dikkat edin,

Biz, o köpekle korunmuşuzdur

Biz, yüksek yere varacağımız zaman

O da eşikte köpeğimiz olacaktır.

Kürt Beyi, baskı ve zulmü karşısında halk her zaman el pence divan durup, mistik ve mütevekkil bir ruhla boyun eğmez. Uzun dönemli boyun eğişin yarattığı birikmiş kını, hisma ve saldırıya dönüştürür. Bu önüne geçilmez korkuncu bir güttür. Beyin emri

altındaki Taedin, beye karşı saldırıyı söyle dile getirir:

*Taneler gibi kelleleri öğütelim.
Botanı raksa ve halaya kaldıralım
Şeker gülüşlü dilberler seyretmeye gelsinler.*

Belki bazı beyler, halkın cehennem ateşine yem olurlar. Ama her başkaldırı da eninde sonunda beylerin kılıcı ve zindanı ile noktalanır. Ozan beylerin zindanında "dar delik" der. "Mezar gibi dar ve karanlıktır/Ejderha ağzı gibi iğrençtir/Nekir ve Munker gibi korkunçtur". Ozan, böyle bir zindan karşısında öylesine isyan ediyor ki, "felek" lakabıyla andığı tanrıyı bile bey gibi mağrur ve zindancı olarak görüyor:

Yükselmeyi kendisi için açıkça istiyor

Alçalmayı da bizler için gizliden istiyor

Görmüyor musunuz, her gün güneşi

Toprağız mağarasına atıveriyor

Beyin kızkardeşine aşık olan Memo adlı halk kahramanı, sırf

bu yüzden bey tarafından zindana atılır. Bu sevdalı bir halkın zindana atılmasıdır. “*dar delik*”ten dağlara ulaşan çığlık umutla yük-lüdür:

*Yüz sene de beni hapsedsen
Hiç kavuşmaktan umudunu
keser miyim ben*

Ozan’a göre halk kahramanı çukurun zemininde değil, rasathanenin zemininde oturmuştu. Çukur kendisi için dürbün olmuştu. Nefsi temizlenmiş, kalbi parlamıştı. “*Narlar kalbine görünmeye*”, “*sırlar önünde çözölmeye*” başlamıştı. Bu değişme, güzelleşme doruğuna ulaşmış, “*hatta kırk günü bile dolmadan/kalbindeki zan, inanca dönüşmüştü*”. Zindanın halk kahramanı üzerindeki dönüştürücü gücünü, yaratıcılığını hiç bir destan böylesine derin ve çarpıcı bir tarzda işlememiştir. İnancılı, sevdalı insan için zindan, cennete dönüşür. Ozan işte, bu görüşü işliyor destanının bir bölümünde. Bu sadece zındanda düşmeyen ama zındandakinin inancına ve sevdasına vurgun olan için de geçerlidir. Zin’i şöyle konuşturur Ozan:

*Salon bize mihnet evi olmuş
Zindan da bize cennet bahçesi
olmuş*

Zındanı zındanlığına pişman etmek, döğüşen, inancılı halka özgüdür. Bu halkın ruhunu iyi kavrayan, inancını ve amacını paylaşan bir ozan ancak iyi kavrayabilir zındanını ve zindana düşenin büyük değişimini. Engelleri aşan bir ruh kendisini de aşar. Doğu klasizminin bağınaz, mistik soluğunu değil de, Ömer Hayyam’ın biraz ney ve şarap kokan özgür düşüncesini kalemine yediren Ehmede Xani’nin bu gerçeği kavradığını, hem de iyi kavradığını görüyoruz. [1]

BUNCA UMUT NİYE?

A. Hülya Özzümrüt, Ocak 86

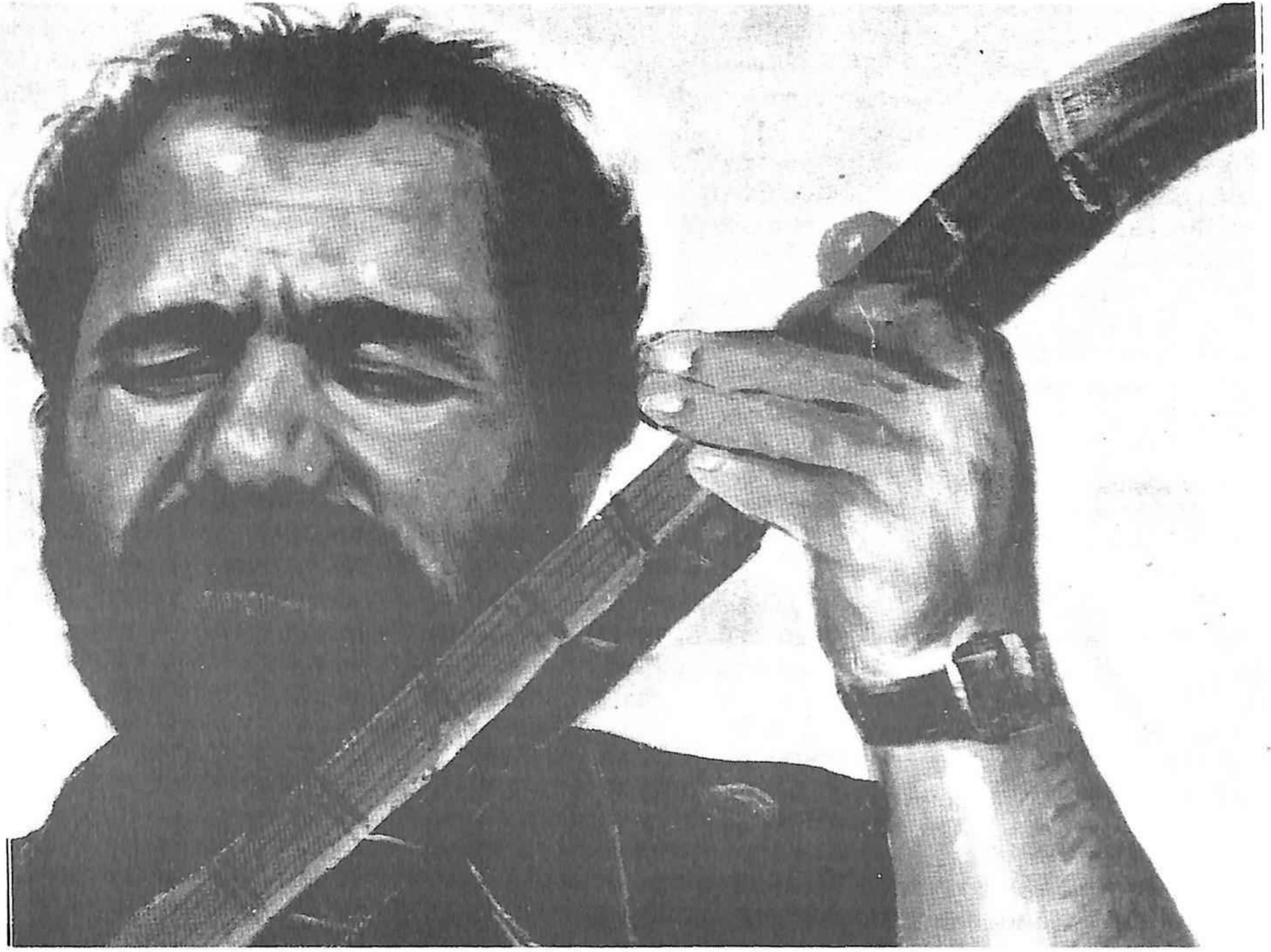
Her sabah
yeni bir yürek bulmalısın
göğsünde eskinin güzelliklerini bilmemiş seherlere
eskinin ağırlıklarını salmış gecelere...
Umut her hücrede gönöl gönöl acıya usul usul....
çırpınmalı sayısız güvercin
gövdenin çizgilerinde
çizgisiz kanat çırpmalı
her yer
ufku
her ânı gündüzün
ufku hiçbir yer....
Gövdene söğüp saymalısın
çok gövdelere sığar denli
akmalı umut canevinde....

Bunca umut niye?
bunu öylesine bilmelisin ki
savundukça
her çırpınan kanat külleri kıvılcımlar sanıp sarmamalı
geceye elveda
gökkubbede umut var yalnızca...

Bunca umut niye
ve hâlâ nasıl?

Bunca umut
bunca gözyaşı pınarının nehridir
bunca umut ondandır
ve deniz hasretle beklemektedir nehri
ve nehirler mutlaka denizlere akmakta
ve son umudu

Umut diye taşımaya değil yalnız
umudun çocuklarını doğurmaya varsın
bunca umut bundandır
bunca umudun direnci burdadır.

ŞİVAN'IN GÜL GONCASI SEVDASI İLE DEMİRCİ KAWA'NIN NEVROZ EFSANESİ!

A. Özgen Utku

Şivan'ı dinledim, hem de bir kaç kez. Bilmem nereden başlamalı, nasıl anlatmalı bu dinletiyi. Tarihin derinliklerine daldım bir an. Babai'ler, Bedrettin'ler, Kör-oğlu'lar, Dadaloğlu'lar, Pir Sultan'lar ve daha niceleri geldi aklıma. Hepsi de zamanın birer küheylanı. Davalarına sıril sıkılam sevdalı. Sevdaları vurur dağlara dağlara. Zamanın insan düşman-

larına karşı bir isyan, bir çığlık oldular.. Dağların dorukları, isyan ve seveda üsleri haline geldi. Dağlar, sevdalıların birer tapınakları oldular adeta.

Şivan'ın gül goncası sevdası da, benzer eski sevdalara. Sevdalanmış, bir bakmışsınız çıkmış Ararat Dağı'na, nakış nakış türkü işliyor. Bir bakarsınız inmiş Haran Ovası'na bir güzelim halay

çekiyor. Bir bakarsın, inmiş Fırat'ın yamacına garip garip kendini arıyor, benliğini bulmaya çalışıyor. Fırat'ın sessiz sessiz akışına hayran kalıyor Şivan. Kendisinin bu garipliğini anlatmaya çalışıyor Fırat'a. Ama Fırat, anlamıyor Şivan'ı. Belki de Kürt değildi Fırat. Kürt olsaydı anlardı Şivan'ın sevdasını. Fırat, dolana dolana yol alırken, Şivan da salma

salına içli bir türkü mırıldandı. Ve sevdasını saldı Fırat'a.

Şivan'ın gül goncası sevdasını dinlerken, akla Demirci Kawa'yı getirmemek mümkün değildir. Demirci Kawa'da kızgın demiri örsele çekici arasında yoğururken hep türkü mırıldanırdı. O da, örse, çekici'e ve o kor kızgın demire sevdalıydı. Ama, sevdası zincirli, sevdası zalım Dehak'ın elinde tutsak ve de zalimin midesine inecek bir çocuk beyni misali.

Dehak zalım, Dehak insafsız, Dehak kan emici ve de, insan beyni yiyicisi. Dehak'ın, çok vahşi hayvanları ve yılanları varmış. Bunlar da tıpkı kendisi gibi acımasız ve kan emici. Zalım Dehak, her gün iki gencin beyinlerini yer ve vahşi hayvanlarına yedirirmiş. Emir salmış dört bir yana, boyun eğdirmiş o mazlum halka ve teslim almış sonunda. Halk kendi eliyle, kendi gençlerinin beyinlerini sunar olmuş. Lakin, bu pek iyi bir iş olarak görünmemiş halka. Zalımın zulmü bu işi zorla yaptırmış onlara. Dehak'ın ufak bir boşluğunu bulunca aksatıvermişler bu işi. Bunu farkedenden Dehak, halkı kaleye toplatma emri çıkarmış. Halk günlerce işkenceye çekilmiş, kimileri öldürülmüş, kimileri de sakat bırakılmış. Çocuklarını koruyanlar boğazlanmış, öldürülmüş. Neticede, hazırlanmış çocuk beyinlerinin getirilmesini yeniden emreylemiş.

Bu işe bir süre daha devam eden halk, bir çıkar yol bulmaya ve bu yönlü kafa yormaya çalışmış. Bu halktır bulur elbet bir yolunu. Onun elinden kurtulamaz hiç bir şey. Çocuk beyni yerine kuzu ve oğlak beynini Dehak'a götürmenin yolu olarak benimsenmiş.

Zalım Dehak ise, halkın bir kurnazlık yapabileceğini düşünerek, askerleri vasıtasıyla çocuk sayısını denetlemeye koyuldu. Halk ise, kurtardıkları çocuklarını dağa kaçırıp orada askeri eğitim

yaptırıyorlardı.

Zamanın birinde, Dehak'a getirilen beyinlerin içinde çıkan bir kuzu kılı işi arapsaçına çevirmişti. Halkın kendisine üç kağıt yaptığını anlamıştı artık. Zalımlığı on kat arttı, iştahı on kat daha kabardı. Beyin getirme işinin görevini kendi askerlerine devretti ve böylece genç beyinleri iştahla yemeye devam etti.

Zalım Dehak'ın o güçlü kalesinin pek yakın bir mesafesinde Demirci Kawa denilen biri oturuyordu. Gözlerinde umut ışığı ve bileklerinde güçlü bir kurtuluş umudu filizleniyordu. Bu güçlü adam da çaresiz, tam yedi çocuğunun o körpeçik beynini istemeye istemeye Dehak'a sunmuştu. Çocuklarının acısı bir kor gibi yüreğini sarmıştı. Akıtılan bunca kana tahammülü kalmamıştı artık. Kimseciklere görünmeden hem demirini ateşte dövüyor, hem de türküler mırıldanıyordu. İşin tuhafı, bir de Kral için savaş malzemesi yapmakla meşguldü. Sıra son çocuğunun beynini Dehak'a sunmaya gelmişti artık. Birden yüreği kozaladı Kawa'nın. Örsele çekici arasında örselediği demiri bir kenara fırlatarak şahlandı Kawa. Her gün demir döven o koca adam artık bir kartaldı. Yüreğine gömdüğü acısını türkülerıyla dile getirdi ve sesi her tarafta yankılandı. Deposunda, Kral için yapmış olduğu savaş malzemesini halka dağıttı. İsyan için, sevdasını dağlara taşıttı, ve binlerce sevda bileşerek yıkılmaz bir duvar oluşturdu.

Dağlar, zalım Dehak'ın zulmüne son verilmesi gerektiğinin naralarıyla çınladı. Beyinler bu bilinçle donatıldı. Kükredi Demirci, gürledi halk söz sırası bizde diye. Ansızın geçilmez gibi görünen ve yıkılması mümkün gibi görünmeyen Kral sarayı, o kudret ve o inanılmaz güç tarafından zaptedildi. Önde Demirci Kawa olmak üzere tüm halk kaleyi kuşattı.

Zalım Dehak'ın askerleri kılıçtan geçirildi. Zulmün kara nidarının kökü kazıldı ve Zalım Dehak öldürülerek taht-ı revanına son verildi.

Kale ateşe verilmişti. İsyanı halk, yüksek bir sevinçle yakılan kale önünde günlerce türkü söyledi, halaylar çekti. Artık o halk için yeni bir gün (Nevroz) başlamıştı. 21 Mart 1234 Hicretten evvel, Yani M.Ö.612 tarihi, Kürt Halkı'nın zalım Dehak'tan kurtuluşu günü olarak kutlanabilir.

Şivan'ı dinlerken, bu efsane insanı rahat bırakmaz. Böylesi bir isyanı geleneğin şakırdayan sesidir Şivan. Onda, insan, Demirci'nin naralarını duyar. O'nun, inatçılığını ve korkusuzluğunu hissederek bedeninde. Yokedilmişliğin, baskının, acının, sevdanın ve isyanın naraları sazın her telinde ve türkünün her mısrasında.

Şivan öyle içli ve öyle içten okuyor ki, sevda türkülerini, doğa bile dile gelip inliyor. Duyguları öyle candan ki, doğayı ve insan denilen o incecik duygu sahibi yarattığı dile getirmemesi ve inletmemesi mümkün değildir. O, Kürtçe türkü söylerken, onun dilinden anlayamayan birileri onun söylemi karşısında dile geliyor ve iniliyorsa, keramet o işin özündedir demektir. Elbette, Şivan o güzelim türkülerini okurken kılı kıpırdamayan ve hatta karşı çıkabilen duygusuz ve işin özünü anlayamayanlar da az sayılmaz tabi.

Yine de, Şivan'ın sevdası bir kor gibi dağıyor insanın yüreğini. Nevroz'da söylerken, sanki Ararat'ta söylüyormuş gibi hissediyor insan. Sanki, koyunlar, kuzular sarmış etrafını. Şivan'ın sevdasını anlamışçasına meler, oynayırlar. Binbir inatla eritmek bilmeyen ve eritmemek için ayak direten Aratat'ın, Munzur Dağları'nın karları eriyiverir Şivan'ın içli türkülerini karşısında.

Şivan'ın gül goncası sevdası, bazen, öyle içinden çıkılmaz bir

hale dönüşür ki, çaresiz bir bekle-yişi andırır. Ortalığa sessizlik du-manı çökmüştür sanki. Sevdası bir daha Ararat Dağı'na çıkamazmış gibi bir hal alır. Bazen, sessizlikten öte bir hal de alır sevdası. İçinde koca bir kin tohumu gibi saklı olan bir boyun eğiše dönüşür sanki. Sevdanın bu hali yanıltır Dehak'ları tabi. Artık sevdasını uçuramazmış, sevdasına uçamazmış gibi görünür. Dehak'lar sevinç içinde hapsederler Şivan'ın sevdasını.

Lakin, bu sevda yok olmaya karşı baş kaldırının sevdasıdır. Bu sevda, bitip tükenmek bilmeyen zehir yeşili gibi bir ağıt'a benzer. Hapsedilmiş sanılan bu sevda, ağıtlanır çıkar dağlara ve yankılanır sevdaları hapsolmuş insanların kulaklarında. Doğurucu bir gücü vardır bu sevdanın. Dehak'lara inatla daha bir doğurganlanır bu sevda. Bu sevdanın doğurması için her yola başvurlar. Ama, bu sevda içten içe iniler ve düşmana inat doğurur ve yine doğuracak.

Şivan'ın gül goncası sevdasının içten içe inlemesini, kulaklarına pamuk tıkayanlar duymaz, gözlerine katır gözlüğü takanlar görmez. Ya da, duymak ve de, görmek istemez. Bu sevda yine de onları hoş görür, bağırklarına basar. Ellerini, yalnızlığın o boğdurucu havasında koynuna koyar ve bir taş gibi susar durur. Kulaklarıyla işitmek ve gözleriyle görmek istemeyenlere karşı, yüreğini ve içinin o kahredici fırtınasını konuşturur. O'nun bir taş gibi susması, fırtına öncesi sessizliğe benzer. Bir bakmışsın ki, taş gibi kesilen o sevda şahlanmış, bir yanı Ağrı'ya, bir yanı Munzur'a tırmanmış ve Harran'ı, Dicle'yi, Fırat'ı bir kasırga gibi sarmış.

Şivan, almış olduğu bu güle, dinleyiciyi adeta büyüler ve etki alanına çeker. Söylediği sevda ve kavgaya türkülleri öyle içten ve öyle samimi ki, bu etkinin olmaması

mümkün değildir. Dinleyicilerin coşkusu öyle kabarır ki, o güzelim sevdaya olan özlemle salondan taşar ve o bereketli toprağa kosar. Dinleyiciler coşsun da Şivan salona sığar olsun. bu hic olur mu? Bu coşku, Şivan'ın gül goncası sevdasını alevlendirir. Salona sığamaz olur. Bir coşar, bir coşar ki, seyircisiyle beraber biner ucan halıya ve sevdası karşısında karları eriyen Ağrı Dağı'na konar. Ne güzel olur Ağrı'nın doruklarında o güzelim bereketli ve doğurgan toprağı doyusya seyretmek değil mi? İşte o coşku, yüreğinin fırtınasını alevlendirir. Özlemi ve hasreti icli türkülerinde yankılanır.

Şivan, dinleyicisiyle bir bütünlük arzeder. Cane Cane, Der sim Delori lori, Nezal Nezal, Le Dodman, Agiri, vd. o coşkulu havanın kenetlenen bir sevdası olurlar ve "Kine em?" ile, zalimlere kargılar yağdırarak uyarlar Kürdistan'a.

İşte, Nevroz'da son kez dinlediğim Şivan ve çıkardığım sonuç bu. Yılların vermiş olduğu acının, baskının, yokolmuşluğun ve de, sevdanın, özlemin, umudun ve kavganın doğal bir dile getirilişidir bu durum. Her şeyiyle tutsak edilmiş bir ulusun doğal bir dışa vurumudur Şivan'ın yaptığı. Kimilerinin hoşuna gitmeyebiliyor Şivan'ın yaptıkları şeyler. Hep kendi ana dilinden söylüyor olması rahatsızlık yaratabilir belki de. Kürtçe bilmeyenleri sıkıyor olabilir de. Kürtçe bilmemesinden

dolayı biraz sıkılana çok şeyler söylemeyebiliriz tabi. Ancak, "nedir hep Kürtçe söyleyip milliyetçilik yapıyorsun?" diyenlere de söylenecek çok şey var diyorum. Çokça yakınanlar bu işin özünü kavrayamıyor ve haklılığını anlayamıyorlar. Ama, başka bir dinletiyeye gidip hep Türkçe parça dinleyenler, "yahu neden hiç Kürtçe söylenmedi?" diyemiyorlar. Orada da ezen ulus şovenizmi yapıldı dense, haklı olmazlar mı? Demek ki, sorun bir anlayış ve varolan bir olayı kabul edip etmeme sorunudur. Şivan'da ezilen ulus milliyetçiliği hiç kuşkusuz ki vardır. Mevcut durumdan dolayı da normaldir. Diline ve kültürüne kilit vurulmuş bir ulusun çocuğu olarak, düşmana inatla, kendi dilinden ağıtlar söylemesi ve bu dille de bir işler yapılır ve sevdalar göğe uçurulur diyerek birşeyler yapması yadırganacak birşey değildir. Aksine, takdir edilmesi gereken bir iştir.

Şivan'ın bir sözüyle bitirelim isterseniz. "Unutmamak gerekir ki, ulusal kurtuluş bir kültür direnmesidir aynı zamanda. Sömürgecilerin gücü, bin yılların kahredici baskılarına göğüs geren kültürel dirence yetmeyecektir. Ve biz, sazımızla-sözümüzle her zaman bu direnmenin içinde ve yanında olacağız...."

Şivan'a başarılar dilerken, kökü derinliklerde olan ve bir ulusun direnç kaynağı olan NEVROZ'a selam diyoruz. □

DÜŞÜNMENİN VE YAZMANIN GÜNCEL SORUNLARI VE ÖNEMİ

Temel Demirer
Paris, 17 Aralık 86

I.

Tarih yaratılarak yaşıyor. Yaratılarak yaşananda yazılıyor...

Yaratılarak yaşananın yazılması, tarih açısından, büyük bir önem arz ediyor... Hiç bir şeyin boşa tüten dumanlar gibi, kaybolup gitmemesi, unutulmaması/unutturulmaması için yazılması gerekiyor...

Çok şeyin sağlıklı gelişimi için, tüm yönleri ile bilinip tartışılabilir/kavranabilmesinin önemi, şekillendirilebilir bir tarih için, vazgeçilmez bir gereksinim olup çıkıyor.

Bu işin bir yönü...

II.

Diğer yönüne gelince: o da birikim ve gelenek sorunudur. Birikim ve gelenek sorunu bence, tarihsel/siyasal bir kültür mirasının, yerelden evrensele kendini kavramları ve tarihi ile 'tanzimi'dir... **Yani geçmişini bugüne bağlayıp, geleceğine yöneltebilen bir bileşkenin bilinç üstüne çıkartılıp, yığınlara sunulabilecek düzeyde olgunlaştırılarak sistematize edilebilmesidir.**

Kanım odur ki, birikimsizlik ve geleneksizlik, kökleri yüzeyseliğimize dayanan ve aklilik yerine nakliliği benimsemek durumunda kalmış çapsizliğimizin önemli bir göstergesi ve verisidir...

Bireylerin bireysellikleri düzeyine erişebilirliğinin bir hayli tartışmalı olduğu ülkemiz tarihinde, kişilik denen bir kavramın köklü bir aydınlanmanın sağlam burçlarına oturduğunu varsaymak, oldukça abes ile istigal etmek olacaktır...

Buna kanıt, her düzeyde tartışmalı olan aydınlanma mirasının eylemi ve söylemidir...

En genel düzeyde, bu miras bugün kimilerince 'vardır'. Kimilerince de 'yoktur'...

Bu 'var/yok' tartışmasının nasılda körler/sağırklar diyaloguna döndüğünü ve yepyeni tikanıklıklar ve kısırlıklar ürettiğini bilmeyenimiz, acısını çekmeyenimiz hemen hemen yok gibidir...

Sorunun bu açarsızlık düzeyinden çekilip çıkartılması acil ve önemli bir sorun dersem, bilmem herhangi bir şeyi abartmış olur muyum?...

III.

Özellikle bir tanzim ve tasnif sorunu ile karşı karşıya olan, birikim ve geleneğin sahibi olduğumuzu vurgulayalım...

Bu günlerine ulaşabilmiş düzeyimiz açısından, "ölür ise ten ölür, canlar ölesi değil" (Yunus Emre) diye nitelenebilecek bir emeğin kalıtcılarıyız... Bu düzeydeki gerçekliğimiz bile Lucretius'un "nihil posse creari de nihili o /

yoktan bir şey var olmaz" sözlerini kanıtlar. Altını önemle çizip vurguluyorum: **Tanzim ve tasnif sorunu gündemimizde olan bir mirasımız vardır...** Bu mirasın, tartışılmaya gereksinimi vardır. Bu mirasın anlamı yitirilen bir kült olmaktan çıkartılıp, ayıklanmaya gereksinimi vardır... Ki bu noktada da, tarihi şekillendirme fiili açısından, yazmanın ve tartışmanın önemi kat be kat artmaktadır...

Tarihi şekillendirme fiili içirilmiş bir tartışmacılık ve yazınsallık açısından, **kendimizi mirasla kısıtlamadan, reddetmediğimiz mirasın üzerine temellendirmeliyiz** diyorum. Siyasal toplumsallaşmayı ancak bu bazlarda yakalayabileceğimize inanıyorum...

Reddetmediğimiz mirasımız elbette örnektir. Ama buradan kaba bir kopyacılığın çözüm olduğunu zantettiğim sonucu da çıkarılmamalıdır... Kopyacılık değil, kavramak ve dersler çıkartabilmektir aslolan. Bu açık değil mi?...

IV.

Sonrasızlığının ve sonsuzluğunun bileşenleri içinde, değerlendirilerek şekillendirilebilir bir tarih, yasallıkları çevreninde karışımızda akıp giderken, anlamak/kavramak ve değiştirmek, tek ve biricik çözümün ilk ve en zor

adımıdır.

Görüngüyle sınırlamadan ve ayrıntılar içinde kaybolmadan, sorunları verili olduğu koşullar içinde kavrayıp, yığınlara maletmek, önce bir inceleme/araştırma ve tartışma noktasından başlar... Bu ise, eylemek için düşünmektir...

Eylemek için düşünmek, elbette zor bir iştir... Bir geleceğin olabilmesi için, onun açıklayıcı ve kavranılmış köklerinin olması şarttır.

Kaldı ki, egemenlerin düşman kesildiği düşünen insanın, maddi ve entellektüel üretim araçlarını elinde bulunduran egemen boyunduruk karşısındaki konumu da bir hayli sorunlu ve zorludur...

Ama buna rağmen, 'şuurun uzun köprüsünden geçerek', zamanı ile çarpışan bir savaşıyla soyunan düşünen insanın en büyük gücü, yalnız bir başınalığına rağmen, hayatın nedenlerini ve yasalıklarını apaçık ortaya koyabilmenin rüya gören eyleyebilirliği dir...

Böylesine düşünmek, "insan beyninin hayat süreci"dir (Karl Marx) Bu süreç açısından asıl güç olan ise, yepyeni bir hayata başlamak, ona talip ve taraf olmaktır...

Burada orta yol olmadığı ve orta yol arayanları hayatın elediği açıktır. Kaldı ki, unutmamak gerek: İnsanı insan yapan, eyleyebilmesinden geri durulmayan düşünce dürüstlüğüdür.

Böylesine bir çağdaş dürüstlüğün düşünceliliği ile, kısırlıktan ve gevezelikten çıkarak, verimli bir yaratıcılığın parçası ve mütevazi bütünleneni olabilmek, **Yaratmak/Şekillendirmek/Değiştirmek ve bu fiillerlede olması gerekene yönelik değişmektir...**

İşte tamda ve ancak böylelikle ki, insanlar kuruntulardan-/dogmalardan/yanılsamalardan-/yabancılaşmadan/hayallerden ve en önemlisi kendi yarattıkları

larının önünde eğilme zorunluluklarından kurtulabileceklerdir...

V.

Pek iyi ama sancısı çekilen bu gereklilikler nasıl gerçekleştirilebilir?..

Öncelikle, Marx'ın Feurbach üzerine tez'lerinin 2.sini unutmadan, düşüneceğiz/yazacağız/tartışacağız. Bu faaliyetlerimizin yarı çapını daima genişleterek, malolmayı ve çoğullaşmayı deneyip, bu yolu açmaya gayret edeceğiz. Sorunun merkezine kendimizi koymadan, soruna taraf olma zorunluluklarımızla, bütünlenip/bütünlenme yollarını arayacağız... Bu kaygularla akıp giden hayatın içine karışmaya gayret edeceğiz.

Bu yolla, güncel/tarihsel/düşünsel çözümleyici bir yazınsallığı yetkinleştirmeye gayret edeceğiz. Sonra da, çözümleyici ve tanzim edici bir eleştirisel yaklaşımın sorumluluklarının alanını genişletmeye çabalayacağız... Bunların kolay olmadığını ve yepyeni öneriler olmadığını biliyorum. Ama bir şey durmadan yinelenmek durumunda kalıyorsa, bu onun aşılmadığını ve giderek acilleşen önemini göstermez mi?..

Hayır, gerçekliğimizin önünde eğilmesi gereğine inandığımız bir takım öznelliklerimizi formüle ediyor değiliz... Aksine gerçekliğimizin varolan temellerinden, yine varolması gereken için, düşünen insanın payına çıkarması gerekenlerden sözetmeye çalışıyoruz... Yönelinebilir ve yönelinmesi gereken bir faaliyetin, kapsamını ve alanını belirlemeye gayret ediyoruz... Bunun için yazılmalı/düşünülmeli/tartışılmalı diyoruz...

VI.

Düşünmek: O, hiç kimse'nin hizmetkârı değildir ve kılınmamalıdır. Aslolan düşünenin düşüncenin doğuşu

len bir hizmetkârı olabilmesidir. Çünkü varlığımızın nedeni ona sahip olmak ve kuşkusuzca onun etrafında toplanabilmektir.

Bundan ötürü düşündüklerimizi yazmak ve onu yayarak tartışmaya açmak kadar doğal ve kaçınılmaz hiç bir şey yoktur ve olmamalıdır.

VII.

Buradan yazmak sorununa geçerek:

Kanımızca yazmak bir üstünlük değildir ve olmamalıdır da... Tıpkı yazmanın bir zaaf'a dönüşmemesi ve dönüştürülmesi gereği gibi...

Evet yazmak bir üstünlük ya da zaaf olmaktan çekip çıkartılmalıdır... Yazmak doğallaştırılmalıdır. Yazmanın üstünlüğe dönüştürülmesi, hoyratlığı/sorumsuzluğu ve zevksizliği şiar edinen popülist ajitatörlüğün yakından tanıdığımız açmazıdır... Sözkonusu açmaz, özünde aşırı bir yüzeyselliğin, korkunç denilebilecek kadar çapsiz otoriter/tartışılmazlık megalomanlığıdır. Bu tür bir yazınsallığın bizlere sunduğu, sadece ve sadece **kendi cenderesinin tartışılmazlık uf-kundaki sığılta ömür tüketmek hükmüdür...**

Bu hüküm verildimi ve kabul edildi mi?.. Varılan yer, mahfillerin marjinal mikro politik yalnızlığının, kendisinin pişirip kendisinin yediği bir tüketimin politik mastürbasyonlarının miyopluğunun bir adım ötesi olmaktadır... Bu ise, Z.E'nin anlamlı deyişi ile şuna yol açmaktadır:

"Bölük pörçük düşünüyorum. Düşündüklerim, kimi zaman olumlu kimi zaman olumsuz geçmişini irdelemek oluyor.

Önünde önce öğrenilmesi, sonra da çözümlenmesi gereken bir problem varmış gibi geliyor bana. Burada, yaptırımı/ederi/devamı

ve geleceğe ilişkin açıklacılıkları olmayan ön yargılardan kurtulmak gerek diye düşünüyorum. Bize ölü bir zamanın duygusallıklarından arınabilmiş ve mantığı düzeyinde ise, şimdiki zamanı yıpratıcılığı/yıkıcılığı düzeyinde kullanmayan düşünsel dürüstlük gerek.

Demem odur ki, yaşadığımız koşulları bencilce ve kendi bağlamımızda —ayrıca da kendimizi rahatlatmak ve kendimizi kutsamak için— değerlendirmekten acil olarak vazgeçmeliyiz...

Son yıllarda herkes birbirini hastalıkla "suç"luyor. Yani var olan durumu, kendi konumuna ve çıkarlarına uygun olarak "gerekçe"lendirip, kendini aklama yoluyla çevresini karalamaya yöneliyor.

Bana aynaya bakmaktan korkan bir cüzzamlının açmazını ve tepkilerini anımsatan bu durum, sadece bane ait "gerekçe"lendirmelerle ayakta kalmayı denenin otoriter bencilliğidir. Yaşamı ben'in kontrolü altında olmakla şartlandırmaya kalkışmak, yaşanan kaos'daki açmazı açıklayan bir yansımadan başkaca nedir ki?.. Düşünmekten yazmaya ve yaşamın eylemine değin..." (Z.E/16.12.1986)

İşte düşünmeyi ve yazınsallığı bir üstünlüğe dönüştürmenin açmazı ve haklı eleştirisi. Z.E bunu çok güzel dile getiriyor.

Yazmanın bir zaaf'a dönüştürülmesine gelince, bu bizde yaygın bir biçim olmamakla birlikte, bunu da Tennessee Williams'ın satırlarından şöyle sergileyebiliriz.

"Yazı yazmanın benim için bir kaçış olduğunu farkettim... Yazmak beni tedirgin eden gerçekler dünyasından bir kurtuluş. Başımı sokacak bir mağara, bir sığınak, bir barınaktır." (T. Williams)

HESAPLAŞMA GÜNÜ

Muammer Öner, İzmir

Uzun
Keskin bir bıçak gibi bakan
Donuk akan
Asırlarca duran yılan sessizliği
Orman ölgünlüğü gibi kaba
Gözlerimde yanmış odunların kızılığı
güneş
Yürekleri durduran belleklere vuran ölüm
sonum

Meydana çık hesaplaşalım
Toprakta kabaran nasırlı ellerimiz
Güneşe varan çıplak ayaklarımız
Çatlayan çömlek gibi dudaklarımızla
Sana küfrediyoruz, direniyoruz
Nefes nefeseyiz
Çelik alnımıza vuran ateşinle
Güzel şeyler söyleyebiliyoruz özgürcene
Haykırabiliyoruz "güneşi içenlerin türküsü"nü.

Evet, zaaf yazınsallık konusu olabilir. Ama zaaf'ın yazınsallığı olamaz... Ayrıca olması da, pek bir şeye yaramaz...

Öyle ise, şimdi 'nasıl yazmalı?' sorusuna yanıt aramaya çalışalım...

VIII.

İlk adımda 'nasıl yazmalı?' sorusunun, **neden'ine** değinmek gerekecek...

Yazmanın nedeni, bir anlatı tarzı olmağının gerekliliği ile gerekçelendirilebilir. Ama bu elbette tek başına yeterli olamaz.

Anlatı tarzı bazındaki bir yazınsallık bir üretim, bir yaratıcı, bir öngörüdür. Bu üçlü faaliyetin sacayağında **gerçeklik**

varedilmez, ama sadece var olan gerçeklik **değiştirme fiili-ne** bağlanmış bir yorumlama ile **şekillendirilebilir...** Yani bir anlatı tarzı, anlattığına malolarak, bir eylem tarzına kaldıracısal bir vesile olabilir. **Böylelikle de etkiler/etkilenir, değiştirir/değiştirir...**

Bu bağlamıyla yazmanın nedeni, **sormaktır/bilmektir/aramaktır/şekillenmek ve şekillendirmektir...** Susmanın ve boyun eğişin kolaycılığından vazgeçebilen bir tedirginliktir...

Burada yeri gelmişken, sözkonusu tedirginliği hakkını verebilerek yaşayabilmiş Anna Senghers'in şu deyişini anımsatmadan geçmeyelim:

"Hemen hemen bilinçli yaşadığımdan beri, yazıyorum ve yaşadığım sürece de yazacağım." (A. Senghers)

Öyle ise şunu diyebilirim: Çağdaş bir yazının nedeni, değiştirme fiilinin içerildiği kavgacı bir yaşam tarzının, bölünmekten ve çoğullaşmaktan yankı anlatı tarzına olan doğal gereksinimidir...

IX.

Bu doğal gereksinim, ne bir üstünlüğün ilanı, ne de bir zaafın dengelenmesi aracı değildir...

Devam ediyorum: Bir ideolojik/teorik düzeyi tutturması gereken bu tür bir yazının, verili düzeyimiz ve kuşatılmışlık koşullarında kolay olmadığını bilmiyor değilim...

Kolaycılığı körükleyip/dölleyen, zorunluyu engelleyerek/zorlayan verimli düzey ve kuşatılmışlığımızda temelli sorunlarımız,

i) Birikim ve geleneğimizin tanzimi ve tasnifindeki geç kalınlıktan,

ii) Yaşanılan krizden ve devrimci praksisten kopukluktan,

iii) Verilinin dayattığı ve oyun kuralları içindeki rasyonalize olma kaygularının reel politikerliğinin azgınlıktan,

iv) Onurlu bir tecriti yaşayabilme, zorunlu yalnızlığını göğüsleyebilme kapasitelerinin azlığından,

v) Ve en önemlisi yine sosyalizme, kendiliğindenliğe teslim olma temelinde, reformist bazlarda popülizm içerilmesinden,

vi) vb, vb'lerinden azmakta ve ağırlaşmaktadır.

Bu durumda ise de, 'halkımız' edebiyatı ile bezenmiş reel politiker bir düşünselliğin, **anlaşılabilir** kaygulu yazınsallığı karşımıza, **süngüsü düşük çapsızlığı ve yüzeyselliği ile dikilmektedir...**

Siyasetin ideolojiyi güttüğü

bu yazınsallıktan fazla bir şey beklenemeyeceği açıktır. Evrensel ve bilimsel açık bilgilenmenin birikiminden nasibini alamamış, kolaycı ve asık suratlı bir tür bir yazınsallık, olsa olsa kendi kendini yine kendi nezlinde aklamının çabasından başkaca bir sonuç üretmemekte ve verimli düzeyi/aktif bir katılım-la/aşamayarak ona malolamaktadır. Kanım odur ki, yazınsallığımıza teorik/ideolojik anlatım dili özelliği katabilmemizin önemi çok büyüktür. Tabi edebi bir akıcılığın coşkusallığını ve ayrıca da, güleryüzlü içtenliğinin umutlarını ve cürretini içerebilmek... Yazının bu tür motivasyonlara gereksinimi olduğunu düşünüyorum.

Okunabilir bir yazınsallık, düzey düşürerek ya da verimli düzeye teslim olunarak yakalanamaz. Aksine, düzeyi yükselterek, okunabilirliği motive ederek yakalanabilir. Onun içinde, verilinin ortalama düzeyine teslim olmuş bir yazıncığın kolaycılığı yerine, olması gerekene yönelmiş bir yazıncılık düzeyinin tuturulması, becerilmesi gerekli olan bir sorundur.

Evet yazınsallığı, reel politik kayguların eyyamcı pragmatizminden arındırmayı becerebiliyoruz. Yazınsallığın ideolojik/teorik düzeyini, verili siyasal düzeyce belirlemek ve sınırlamak hastalığından kurtulmalıyız...

Yıllardır 'halkın sesi hak'kın sesidir' diye bir düşüncenin yazıncılığı ile yazılıp çizildi... Sonuç ve varılan düzey orta yerdedir... Malesef sosyalizm 'devrimci demokratlaştırılmıştır'... Orta yere bilimsel değil, ajitatif yanı ağır basan, kendini güncelle sınırlayıp, bir adım bile önünü açıklayıp-göremeyen bir külliyyat çıkmıştır.

Hayır, burada 'yazmak yazmış olmak içindir' kabilinden ki

bir 'entel elitizmini' savunuyor falan değilim... **Elbette yazmanın bir nedeni ve niçini var... Nedeni ve niçini çok net olan bir yazı, şunun ya da bunun için yazılmaz... Yani yazı yazmanın 'çifte standardı' olmaz. Yazı yazmak, önyargılı sınırlamalarla iğdiş edilen bir "emir/komut" düzeyine indirgenemez...**

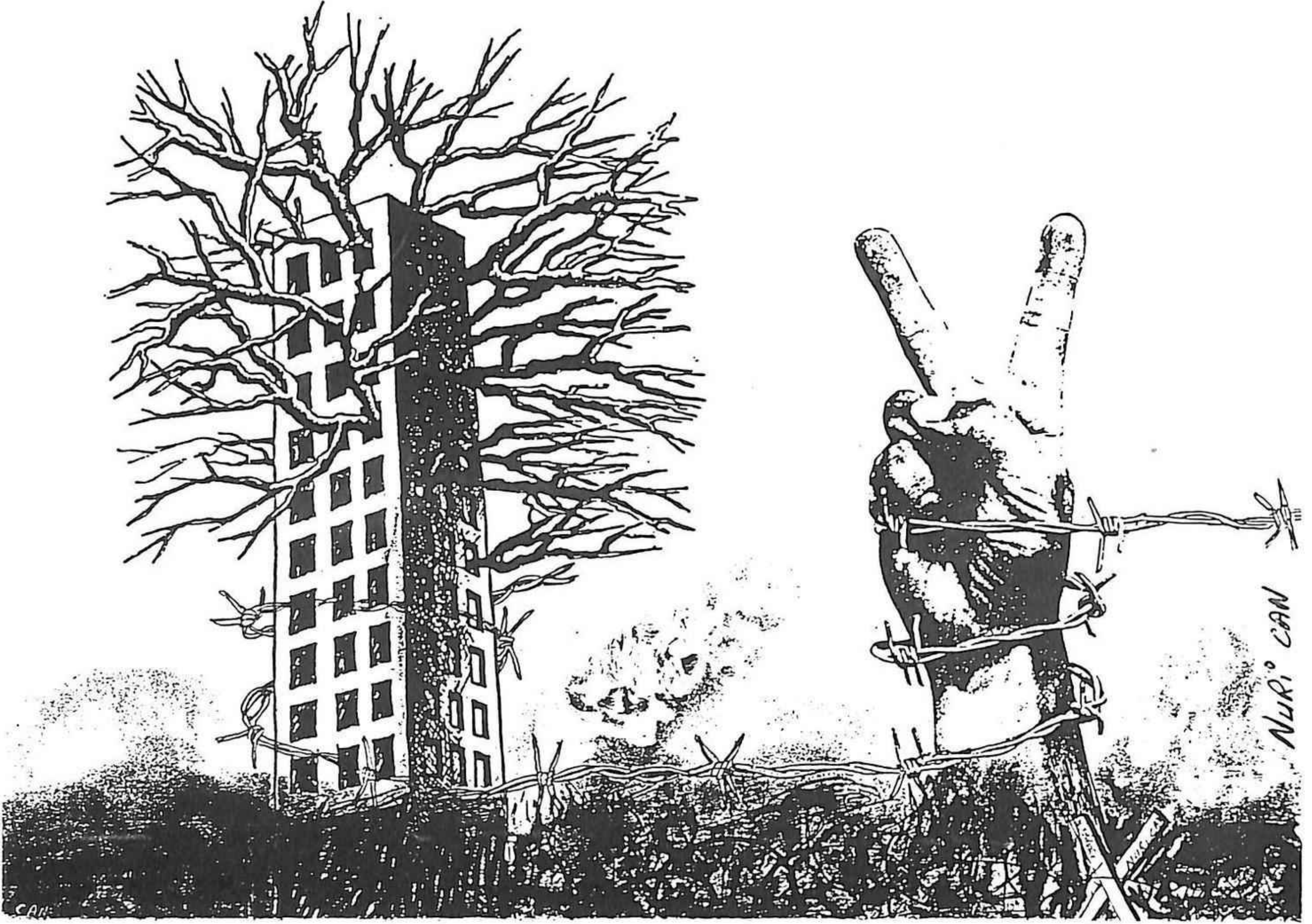
Hayır, yazınsallığı 'halkımız adına' basite indirgemiş, durmadan reçeteler/formüller sunabilen, besleyici bir lapa olarak göremeyiz... Kuşkusuz bu da bir **okutma ve okunabilir kılma düzeyidir ama hiçte özenilecek ve savunulacak cinsten değildir.** Bu düzeyde 'kolay okunabilir olmak', yüzeysel bir düzeysizlikle basitleştirmektedir. Aklın olması gerekenci motivasyonundan vazgeçmektir. Kafaları düşünce tembeli bir hıncılığa alıştırmaktır. Veriliye takılıp kalmaktır. Belli bir yargıyı 'ilahi' bir emir gibi empoze etmektir. Hepimiz biliriz, "yargısı önceden verilmiş bir düşünce yaratmak aklın desteğinden yoksun bir otorite kurmak demektir." (Çicero)

Bu yüzeysel bir düşünsellikte-yazınsallıkta **artık** vazgeçilmek zorunda olandır. Zamanın bir hayli aşındırdığı ve eskittiği olumsuzluğa karşı teseyyüp (kayıtsızlık)'tan arınabilecek miyiz?... Bu karşımıza dikilmiş ve olumlu yanıtını arayan bir sorudur.

X.

Peki iyi ama önerdiğimizde ne mi?..

Algılayıcı kişiye karşı, dış dünyanın bağımsızlığına olan inanç, tüm bilimlerin olduğu gibi, bilimsel/çağdaş yazıncılığında temelidir. Bu temelli bir yazınsallık olması gerekenci ve yalındır. Ayrıca da, gerçekliğe hakim olmaktan, kendisini onunla sınırlamaya

rak onu aşmaktan ve dolayısıyla da ona katkıda bulunmaktan yana olan, değişme ve değiştirme fiilinin ayrılmaz bir parçasıdır. Ve elbette bu türdeki bir anlatı tarzı, kendi içinde olması gerekenin ve istenenin dehşetli ağırlığını taşır ve 'gösterir'. Bu yanı ile o, Thucydides'in deyişi ile, 'Syn Graphien/birlikte yazmaktır'.

Onun içinde yazmayı, olması gerekenin eylemliliğine yönelik olarak, 'son noktası' vurulmamış, düşünen/düşündüreren, yanıtlar arayan/sorulan soran, yaşamın tüm çelişkilerini özümsemiş ve kavramış olarak bağrında taşımaktan çekinmeyen, kolektivizasyonundan vazgeçmeyen ve tartışabilen plüralist (çoğulcu)

bir faaliyet olarak algılamalıyız.

Özetle yazmak, anlaşılma-ya muhtaç, düşünüp/düşündürerek, yanıtını yüksek sesle tartışmaya cürret ederek arayan bir düşünselliğin, değiştirme fiiliyle bütünlenen ve onunla bütünlenen çok boyutluluğunun, egemen boyunduruğa karşı başkaldırısıdır...

Bu başkaldırıya elbette organik olarak bir sınıfsal tercihin damgasını vuracağı ve vurduğu açıktır. Söz konusu tercihle, yaratıcı olmak, şabloncu bir ikameciliğe prim vermemek, yorumculuğu aşmak, olgusal bir tarihciliğin tutsağı olmamak, salt iletici ve yansıtıcılıkla sınırlanmanın önemi, zannedilebildi-

ğinden de büyüktür...

Belki de, irdelemeye çalışılan alanın bağıntılarını da kapsamına alan bu yazı, çok kopuk kopuk oldu ama, gerekli kimi sorunlara da değindi zannediyorum.

Demeye gayret ettiklerimizi Marquez'in şu deyişi ile sonlayalım: "İyi yazmanın, en üst düzeyde gerçeğe bağlı kalmak, ikna edici olmak ve baskı altındaki kitlelerin özgürlüğü için, sözcükleri birer silah gibi kullanarak savaşım vermek anlamına geldiğinden kuşku duymuyorum."

(Marquez) []

TOHUM'UN BİR YILI VE ŞİİR

Asi Yar, Bielefeld, Mart 88

Tohum'un bir yılı-diye başlık atmamıza rağmen, çıkışından bu güne 16 ay geçti ve 10 sayı yayımlandı. Bu satırdan devam ederek bazı rakamlar vermek ve sonra konuya girmek gerekecek. 10 sayının toplam sayfa adedi 650; yayımlanan toplam şiir sayısı (inceleme, değerlendirme vb. yazılar içindeki şiirleri veya örnek parçaları katmıyoruz) 143; bunlar içinde cezaevlerinden gelenlerden yayınlanan şiir sayısı ortalama 30(*); ve "yabancı" şairlerden ve şair olmayanlardan yayınlanan şiir sayısı 13 (ya da 14).

Ben şiir eleştiricisi olmadığımı göre, bu yazıyla neyi erek edindim? Şunu: Tohum'un bu süreç içinde sürdürdüğü şiir yayınlama perspektifini, bunun ne tür hatalar taşıdığını ve gelecekte doğuracağı sakıncaların neler olabileceğini göstermeye çalışmak. yukarıdaki rakamları da bu nedenle verdim (ve düşündürücü kanıtlar olacağına inandım).

Değinmek istediğim iki nokta şunlar:

Birinci olarak; cezaevlerinden gelen şiirler genellikle a) Tarihsel kesit olarak 12 Eylül darbesi öncesi ve sonrası süreci kapsıyor ve bu bağlamda bir süreçsel sınırlılığa sahip; b) Konu(lar) olarak kaçınılmaz benzerlikleri taşıyorlar: Devrimci savaşım, hapis hayatı ve bağlı temalar (acı, sevinci, umutları, duyguları, özlemleri, arayışları, işkenceleri, direnişleri... vb.) Hemen söylemek zorundayım ki, böyle olmasında şa-

şacak pek bir şey yok, cezaevinde bulunan birinin böyle davranmamasına şaşmalı. (Buraya tekrar döneceğiz.) c) Ve kaçınılmaz olarak imgelemede, kavramlarda ve belki biçimde bile dayatan benzerlikler...

Ek olarak söylemek gerekir ki, cezaevlerinde olmayan arkadaşların şiirlerinde bile, yine bir genelleme yaparsak, konu(lar) olarak ciddi ölçüde bir çakışma görülür.

Bu durum, sonuçta, Tohum'un şiirinde (deyimi uygun görün) konu-içerik bakımından bir darlığı yansıttığı gibi, gelecek açısından da bu bağlamda bir tehlikeye işaret eder. Yeni bir şiir dergisinin ve çevresinin (Tohum salt şiir dergisi değil tabi.) içeriksel olarak darlık hatasının bulunması olağan; ama, bu sürekli olamaz. Öyleyse kendi hatalarımıza karşı savaşmak ve geleceğimizi daha iyi, ama kesinlikle daha iyi ve zengin yapmaya çalışmak gerekiyor..

Burada genel bir uyarı yapılmalı: örneğin Nazım ve E. Gökçe ya da S. Ali de uzun yıllar mapus yattılar. Ama, onların mapusluk koşullarında bile, konular-içerik, o kadar zengin ve çeşitlidir ki... buna şaşmamalı. Hatta anımsamalı, Nazım (İnsan Manzara-ları'nda) cezaevinde tanıdığı veya duyduğu-öğrendiği insanları, daha çok cezaevi dışındaki yaşamlarıyla ve genelleştirerek anlatmıştır.

(Buraya tekrar döneceğiz) dediğimiz yere dönelim ve biraz ird-

leyelim: Cezaevlerinde bulunan şair veya şair adaylarının, bahsettiğimiz konuları belli oranda işlemesi doğal ve kaçınılmaz; ama, onlara bu noktada bir perspektif sunmalı; bir şeyler de söylenmeli ve bunu aşmalarına yardımcı olunmalı. Yine bu kapsamda, Tohum'un, benzer içerikli şiirleri sık diyebileceğimiz oranda yayınlaması doğru değil ve ister istemez, yani objektif olarak bu eğilimi güçlendirici, teşvik edici oluyor. Diğer yandan, okuyucuya verebileceğini kısmış oluyor. Vurgu, işte bu son iki tümce üzerinde! Çok daha keskin bir anlatımla: Yaşam, objektif olarak hiç bir birey (hele hele sosyalist şairler ve şair adayları) için, cezaevleriyle veya Türkiye ile sınırlı değil; dünya ve evren boyutunda! Öyleyse, bunu şiirin dışlarında böyle üretmeli, örsünde böyle dövmeli, ateşinde böyle pişirmeli, kanında böyle akıtmalı ve yeşertmeli, beslemeli daha iyiyi. Tohum'da, aslında bunun güzel örnekleri de var; ama bunlardan öğrenilemiyorsa, öğrenilmesi için başka yollar da denemeli.

İkinci olarak; "yabancı" şairlerden yayımlanan şiirlerin, hangi perspektifle yayımlandığını kavramak zor (Cigerxwin örneği ve bir konu bağlamında M.H. Halife ile N. Kabbani örneklerini dışlarsak). Bu konuda, bana öyle geliyor ki, genelde bir "rasgele" tutumu var. Ayrıca, şiirleri yayınlananlar da bilinen, tanınan şairler. Bunlara gerek yok demiyo-

rum. Ama bu iş nasıl olmalı, nasıl ciddi bir şekilde başarılmalı? İki yol var: a) Ya derginin o sayısının konusuyla ilgili şiirler ("yabancı" şairlerden) yayımlanmalı —ki, bu onları yeterli bir tanıtım olamaz ve tekyanlılığı besler... b) Ya da onları doğrudan tanıtan sayfalarla bu göreve girişmeli —ki, en verimlisi budur. "Yabancı" şairleri, daha çok da ünlü olmayanları ve fazla bilinmeyenleri —çünkü ünlü olanları zaten ilgi sahibi bir çok insan okuyabiliyor, tanıyor.. olabilirince düzenli/sürekli, bir perspektif içinde tanıtmak görevi gecikmemeli; geciktirici engeller varsa, bunlara karşı açık bir savaşa girilmeli. Bunun başarılması, dergi okuyucusuna, yazarına ve destekleyicisine oldukça olumlu bir katkıda bulunmak ve dergiyi güçlendirmek sonucu verecektir.

Sözümü açık söylüyor ve uzatmaya gerek görmüyorum.

Sonuçta:

1) Değinilen bağlamda içerik-çeşitlilik zenginliğinde görülen fakirlik aşılmalı, aşılmaya çalışılmalı;

2)"Yabancı" şairler olabildiğince düzenli ve gereken kapsamda tanıtılmalı.

Böylece Tohum'un şiiri daha güçlü, etkileyici ve eğitici olacak, insanı ve dünyayı değiştirme, ileri götürme kavgasına da güç katacaktır.(**) []

Asi Yar, Bielefeld, Mart 88

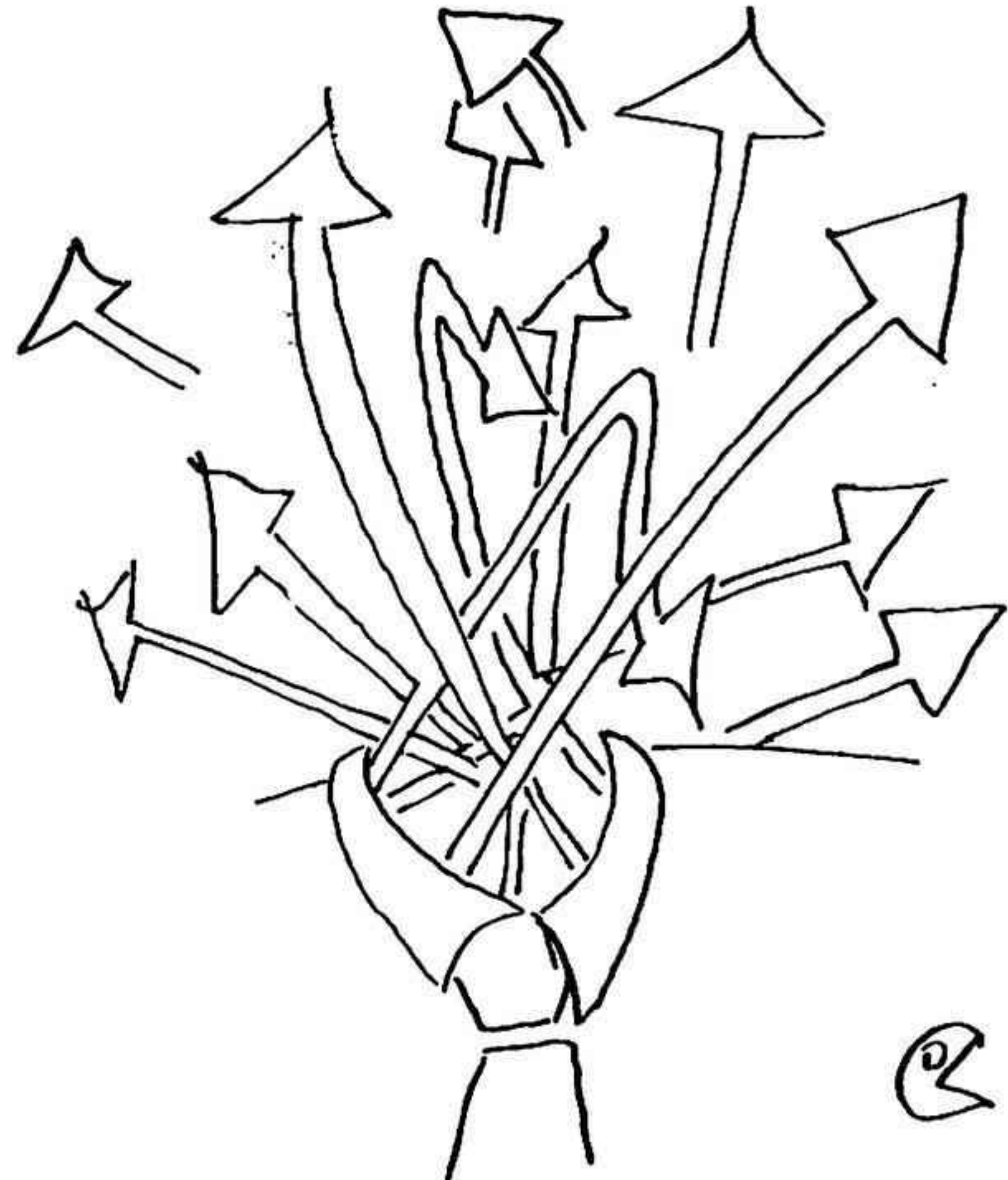
* Yaklaşık olarak bu hesabı, okuyucu mektuplarını tarayarak ve şiirlerin üstündeki (Cezaevinden) notları dikkate alarak yaptım.

** Okuyucu mektuplarını gözden geçirirken M. Çetin arkadaşın (sayı 6, 987) yayınlanmış bir mektubunda belirttiklerinin gereken ilgiyi görmediğini, hiç değilse bazı bakımlardan, saptadım. Anılan mektuba bir kez daha ilgi göstermekte yarar var.

TUTKULU HÜZNÜNDEN SÖZ ET YAŞAMIN

Kutsiye Bozoklar, 20 Nisan 87

Bana biraz tutkulu hüznünden
söz et yaşamın
Buluttaki ak maviden örneğin
ya da dağ alacasında hasret türküleri
söyleyen
akşam rüzgarının usul sesinden.
Bana biraz şundan bundan...
—ne bileyim—
Yüreğinde uçuşan yusufçuk kuşlarıyla
söyleşen
çam ağaçlarının ıslak dallarından
ve sessiz çağrısından akşam yıldızının
Bana biraz tutkulu hüznünden
söz et yaşamın
Güneşli ölümlerden şafak sözlüm
ve vurgunu olduğum gelincik kızılı
aydınlık düşten.

OKUYUCU GÖZÜYLE, NİHAT BEHRAM'IN 'GURBET' ROMANI ÜZERİNE NOTLAR

Yüksel Çağlar

Bu kitabı okuyana dek, Nihat Behram'ı salt şair olarak bilirdim. GURBET, sanırım onun ilk romanı. GURBET'te ele aldığı konu ve işleyiş biçimi oldukça sürükleyici.

Bir kaç zaman önce şairin Küsat yayınlarında çıkan AY IŞIĞI YANA YANA'yı da okudum. Bunlar eski ve yeni şiirlerinden seçmelerdi. Kendisini okumalarında da dinledim. Bir çoğu duygulu yüklü, yaşamı sevdiren şiirlerdi. Örneğin "Can Eriği"ndeki içtenlik ve sıcaklık insanı sararken, bazı şiirlerinde kullandığı "kahrolsun", "zalimler", "caniler!", "kan!", "cinayet!", "Ya rasalar!", "karanlık hücreler." vb. sözcükler de bende müthiş bir gerilim yaratıyordu. Oysa insan, zaman zaman daha düşündürücü, rahatlatıcı sözcükler arıyor, bekliyor mısralar arasında.

Evet şimdi şiirleri bir yana bırakıp, GURBET romanına gelelim: Şair ve yazar Nihat behram GURBET'te Türkiye insanının, Batı Avrupa ülkelerine göçteki zorluklarını, acılarını, çoluğuna çocuğuna iyi bir gelecek hazırlama uğruna nelere katlandığını, eş özlemi ve doğa özlemini derinliğine, oldukça çarpıcı, yer yer şiirsel betimlemelerle vermiş.

Ayrıca, insan hakları ve demokrasinin ağızlardan düşürülmediği bu Batı Avrupa ülkelerinde, Yabancılar Dairelerinin, top-

lum polislerinin ve patronların, insanlarımız üzerindeki acımasız karar, tavır ve davranışlarını hiç bir yapmacığa kaçmadan yalın bir biçimde gözler önüne seriyor GURBET.

Türkiye'deki 1980 12 Eylül darbesinin ardından, Strasbourg'ta, Avrupa Parlamentosu önünde yaptığımız protesto gösterisi sırasında, Fransız toplum polisinin Türkiye'li işçiler üzerine kadın-erkek ayırtetmeksizin, saldırısını gördükten sonra, GURBET'teki, Fransız polisinin acımasızlığını işleyen bölümler daha da dikkatimi çekti. Yazar yapıtında bunu şöyle dile getiriyordu: "İçeri dalan polis, yıldırım oldu, panece-re eşiğindeki Rıza'ya aktı. İlk polisin yumruğu, boynu ile sırtı arasında şimşek gibi çaktı Rıza'nın. Yandı. Çaktı. Rıza'nın sesi, gırtlığına yükselemeden, bağrında düğümlendi. Polislerin ayakları dibine düştü. Polis, Rıza'yı bileğinden tutup, havada topaç gibi çevirdi. Yüzü koyun yere vurdu. Diziyle sırtına çöktü. Pençesi altına aldı." (S. 319) Doğrusu, "Fransız polisinin saldırganlığı ancak böyle anlatılır." demekten kendimi alamadım.

Batı Avrupa ülkelerinde yaşamakta olan yazarlarımız, şairlerimiz ve ressamlarımızın çoğunluğu, salt yabancı düşmanlığını yapıtlarına konu aldılar ve alıyorlar. Bu ülke halkının tümünün ya-

bancı düşmanı olmadığını kendi yaşam deneyimimde de gördüğümde, bu halkların insanlarıyla olan sıcak dostluklar neden işlemiyor, diye düşünüp, üzülyordum. Gördüm ki, GURBET'te yabancı dostluğu da sımsıcak, içten bir dille ele alınıp işlenmiş.

Romanın kahramanı Sabri'de tüm insanlarımızın acıları, sevgileri, özlemleri, beklentileri, saf, temiz, sakın duygular içinde isyansız, baştan sona sürüp gidiyor romanda. Sabri silik bir tip. Fakat o silik tipin psikolojik durumunu, duygularıyla çarpışması öyle güzel anlatılmış ki, seviyorsunuz, anlıyorsunuz Sabri'yi. Hele hele Cafer, dobra dobralığı, şakacılığı, yardım severliği ile can insan. Yusuf, ruhsal dengesini kaybetmiş, zavallı. Hiç kimseye zararı olmayan, içten ve seven bir tip.

Romanda, işçi ve emekçilerin, hangi ülkelerden olursa olsun, gurbet sorunlarının ve olgularının benzer yanlarında, dillerini bilmeseler de, sıcak, sevecen bakışlarıyla, hareketleriyle nasıl anlaştıklarını görüyoruz.

Burhan, bir fabrika işçisi. O dürüst, insan canlısı, sınıfsal bilinci olan, savaştan, cesur bir insan. Çalıştıkları fabrikada patron aylardır ücretlerini vermiyor. Buna karşın fabrika önünde açlık grevine karar veriliyor. Daha grevin başında Burhan, patron tarafından öldürülüyor. Açlık grevi nasıl

örgütlendi, yeterince anlatılmıyor. Bir fabrika işçisinin sendikal ve grev mücadelesi belki daha detaylı ve deney aktarıcı bir biçimde anlatılabilirdi, diyorum. Ama anlatılmaması romanda büyük bir eksiklik yaratmıyor. Ancak bir fabrika işçisini anlatmadaki yetersizlik göze çarpıyor, o kadar.

“Derin derin soludu göğü. Kızın incecik sesi, Sabri’nin teninde, göğün ateşiyle buluşuyordu. Buluşup kaynaşıyordu. Kaynaşıp, Sabri’nin soluğu hava oluyordu.

Hava olup, yaşamının unutulmuş tadını anımsatıyordu Sabri’ye. Tiril tiril titreyerek anımsatıyordu.” (S.283) Gibi değişik betimlemelerle uzatılan anlatılar, insana tad veriyor ve sürüklüyor. Fakat öyleleri var ki, bazen bir sayfayı buluyor, hatta geçiyor bile. İşte o zaman insanın: “Eh artık yeter!” deyip, o bölümleri okumadan, geçip gidesi geliyor. Tekrarlamalı, gereğinden fazla uzatmalar olmasaydı, o betimlemeler, imgeler, daha da güzel olacaktı.

Hiç bir şeyin dört dörtlük olmayacağı biliniyorsa, okuyucu da, bu küçük eksiklikleri hoşgörüle karşılar sanırım... Sonuçta Nihat Behram’ı, daha nice güçlü, insan sevgisini, psikolojisini derinlemesine veren yapıtlarını bekleyerek kutluyor, başarılar diliyorum. □

GURBET-Roman-Nihat Behram CAN-Sanat Yayınları, Ankara cad. 40, kat 2, Cağaloğlu, İstanbul

ŞİİRDE BİÇİM VE İÇERİK ÜZERİNE

Hamdi Gedik, İzmir

Şiir insanın dünyayı imajlar, simgeler ve benzetmeler yardımıyla yansıtmalarının özel bir biçimidir. İnsanla ilgili olan her şey şiirin konusunu oluşturur. Bu yansıtma estetik boyutlarla gerçek arasında bir gidip gelmedir.. Soyuttan somuta doğru zorlu bir yolun aşılması, var olan olguların zorlanması ve gün ışığına çıkarılması şiirin yaşam eğrisini artaya koyar.

Soyutlama yoluyla düşüncenin gelişmesi ve aklın sınırlarını zorlaması, gerçek ile gerçek-üstü arasındaki hassas bir dengede kendini gösterir. Çoğu kez bu dengenin yoğun imgelem ve simgelerle zorlanması, içeriğin zayıflayarak yok olmasına yol açar. Var olanı ortaya koymaktır sorun. Ortaya konanı sanatsal ve estetiksel bir bütünlükle yoğurmak, yaşamdan ve insandan kaynaklanan olguları sıralamaktır. Bu an-

lamda özün şiirin kalbi olduğu ve biçimle bir bütün oluşturduğu söylenebilir. Biçimi özden soyutlamak, ayrı değerlendirmek, sık düşülen yanılgılardan biridir. Estetiksel bir kurgu taşımayan bir dizenin vermek istediği içerik sınırlıdır. Düşüncenin ufuklarını dar bir çerçeveye sınırlamak, diyalektik açıdan mümkün değildir.

Sanatsal yaratımın algılama ile biçim değiştirmesi yeni ürünlere beşiklik edecektir. Ancak algılamanın tüketicinin psikik yapısıyla sınırlı olması, sanatsal üretimin hak ettiği yere gelmesine etki eder. Sanatsal üretim nasıl ki sanatçının kişiliğinin bir yansıma biçimi ise, sanatsal algılama da tüketici kitlenin kişiliğini oluşturur. Aristoteles’in katharsız öğretisi, sanatın algılanmasında kişiliğin ve psikik yapının belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Bu-

na sosyo-ekonomik yapı, üretim ilişkileri ve kültür gibi değişkenlerin eklenmesiyle algılamanın boyutları ortaya konmuş olur. Öyleyse diyebiliriz ki sanatsal algılama: göreceli bütünüyle kişisel, bireysel bir süreçtir.

Sanatın nesnesi, nesne ile öznenin karşılıklı ilişkisi dünyanın insanla ilişkisi, ve gerçekçiliğin estetiksel özelliğidir. Nesnelerin öznel olarak algılanıp yorumlanması ve yorumlamaların ışığında öznel olarak değerlendirilmesine dayanarak nesneler arasında çarpıcı benzetmeler kurulmasıdır. Bilimsellikten sanatın ayrıldığı en belirgin nokta budur. Bilimden farklı olarak sanatçı, yalnızca bilimsel düşüncenin değil, imgesel düşüncenin de formüllerini kullanmak zorundadır.

Nesnel gerçek ile öznel

DUR GİTME

Hüseyin Nadir D.

Cümle kavimler haritalarında tek tek saf olanda
Kaç kez böldü seni fetvalar, kaç kez aslın el kimliği altında döndü
kula
Yüreğine bir ülke hasreti yükledi seferleri, güzergahına gecikmiş
zaferler
Bir isyanlar güncesine döndü tarihin, aşiret ateşleri altında olsada
Mümkünü yok bir gün yeniden çizilecek bu harita, yeniden bu ülke
ki, dağların dağların dağlarında neslin sultan hükümlerine yeniden
eşkiya
mümkünü yok, çöz artık şu göç denklerini
inat eyle ey halk inat!

gerçeklerin aklın süzgecinden geçirilerek yorumlanması, sanatsal değerın göstergesidir. Tikel olandan genel olana geçişin zemini imgelerdir. Öznelliğin toplumsallıkla bütünleştigi yapılanmalarda, sanatsal estetikten söz edilebilir. İç tutarlılığı ve zengin dil kurgusu ile yaratılan söylem biçimi, ses olgusu ile tamamlanır. İçeriğı en güzel yansıması ancak sözü edilen olguların şiire yedirilmesiyle mümkündür. Lirikizm, imgeler, alegori, çarpıcı benzetmeler ve ritm şiirin vurucu gücüdür.

Dünyayı yansıtmaktır şiirin görevi. Bu yansıtırma sanatsal yöntemlerin estetiksel/kurgusal yapılarına ek olarak sağlam bir dünya görüşüyle örülmesinden meydana gelir. İçerik ve biçimle doyurulmuş sağlam bir yapılanmanın, toplumsal dinamizmin getirdiğı ve ortaya koyduğu, bü-

tün süreçleri yansıtırması kaçınılmazdır. İçerik ve biçim arasındaki diyalektik yapının toplumsal yaşamın manevi içeriğini yansıtan, tematik yapıyla bir bütün oluşturduğu söylenebilir. Sözcük seçimin-den, dili kullanmaya değin içinde barındırdığı yapısal karakterleri, gündelik olayların sosyolojik etkilerini de yansıtarak, tüketiciye sunar. Tüketici ile şair arasında ki iletişimin sonucudur şiir. İçeriğın düşünsel olarak işleminin yöntemi, sanatçının kişiliğı kadar, toplumsal yapının maddi temelinde yatar. Yaşamdan türetilmiş özgünlüğün şiir olabilmesi, içinde yeşerdiği toplumsal yapının koşullarını içermesi ve üstlendiğı iletişim görevini yerine getirmesine bağlıdır.

İçerik ile biçim arasındaki ilişkinin yadsınamayacağı

gerçeğini üstüne basarak vurgulamakta ki amacım, her şey biçimdir diyen ikinci yeni şiirle-riyle, her şeyin içerik olduğunu savunan popülizmin düştüğü yanılgıya dikkati çekmek. Kolaycılık ve sıradanlık, bu gün Türk Şiiri'nde en az İkinci Yeni'nin karmaşık ve anlamsız yapısı kadar tehlikelidir. İçerik ile biçim arasındaki kaçınılmaz diyalektik ilişkiyi, reddetmeden, gerçek Türk şiirine sahip çıkmanın zorunluluğuna inanıyorum. Ne biçim kendi başına var olan bir nesnedir, ne de içerik biçimden soyut bir yapılanmadır. Türk şiirinde elitizmin mahkum edildiğı gibi, popülizmin de muhkum edilmesi gerekir.

BİZE GELEN YAYINLAR...

RÜZGAR VE GÜL İKLİMİ, Mehmet Çetin, Belge Yayınları—Şiir
 VURGUNSUZ SABAHLARA UYANMAK, Güngör Gençay, Gerçek Sanat Yayınları—Şiir
 DÜŞÜNMENİN TADI BAŞKA, Ali Güneş, Yön Yayınları—Şiir
 GÜNEŞ BATARKEN, Abdülkadir Paksoy, Ayko Yayınları—Şiir
 DİYARBEKİR DESTANI, Zeynel Abidin, Yorum Yayınları—Şiir
 VERİLMİŞ SÖZDÜR, A. Hicri İzgören, İz Yayınları—Şiir
 REŞO TALAN İKLİMİ, Yılmaz Odabaşı, Haziran Yayınları—Şiir
 ŞARKILAR TILSIMI, Aydın Alp, Memleket Yayınları—Şiir
 ŞİİR AYAKTADIR, Babür Pınar, 1 Mayıs Yayınları—Şiir
 SEN AYRILIĞA EYERLİ ŞARKISIN, Asım Gönen, Ayko Yayınları—Şiir
 YAĞMUR GÜNEŞ VE TOPRAK, Tamer Abuşoğlu, Işık Yayınları—Şiir
 GÜNEŞİN ÇOCUKLARI, Orhan Selen, İleri Yayınları—Şiir
 YURTSUZ ŞİİRLER, Yılmaz Odabaşı, İz Yayınları—Şiir
 GÜVERCİN YÜREĞİNDE GÜL RENKLİ ÇOCUKLAR, Metin Gülen—Şiir
 ..MA, Yücel Feyzioğlu, Memleket Yayınları—Öykü
 GÜNEŞ BATARKEN Abdülkadir, Paksoy, Ayko Yayınları—Şiir
 TÜRKÇEMLE TÜRKÜLER, Haydar Eroğlu, Ozan Yayınları—Şiir
 HÜZÜN YAĞMURLARI, Yılmaz Yeşildağ, 4 Eylül Yayınları—Şiir
 BİR SEVGİ BİN YARA, Zeynel Abidin, Engin Yayınları—Şiir
 SEVDADAN YANA YAŞAMAK, H. Hüseyin Yalvaç—Şiir
 YARINLAR ÖLMEZ, Tamer Abuşoğlu, İmece Yayınları—Şiir

ŞAKİR BİLGİN
Güneş her gün doğar
 YÖN

Özetle, sarsılmamak elde değil okurken. Şakir Bilgin, bugün serbest ve Almanya'da. Acıdan payına düşeni aldıktan sonra, yazdıklarıyla bir görevi de yerine getirmiş bulunuyor. Etkileyici bir biçimle kaleme aldığı kitabı, yıllardır ülkemizde kol gezen özgürlük düşmanı bir canavarı daha da yakından tanımakta işimize yarayacak.

Server TANILLI

GENEL DAĞITIM TÜMDA Tel: 511 79 16

OKUNACAK KİTAP

"Güneş Her Gün Doğar" genç bir öğretmenin ilk romanı. Eylülistlerin inadına mı ne, yeni genç yazarlarımız, şairlerimiz ilizleniveriyor. Mevcut karanlık ortamın hiç aydınlanmayacağını sandılar o baylar. Bilmediler ki, karanlık ortam birbir aydınlanacak ve hesabı sorulacak tek tek. Ve bilmelidirler ki, "güneş her gün doğacak".

Evet, Şakir Bilgin bu hesabı soranlardan. Kitabını "12 Eylül Türkiye'sinde cezaevlerinde yaşamını yitirenlerin anısına" adayan Şakir Bilgin, okuyucuyu, Selimiye Kışlası'na, Sağmalcılar'a, Alemdağ'a ve Metris'e götürüp getiriyor. Yaşanan olayları bütün çıpkalığı ve etkileyici bir anlatımla okuyucuya sunuyor.

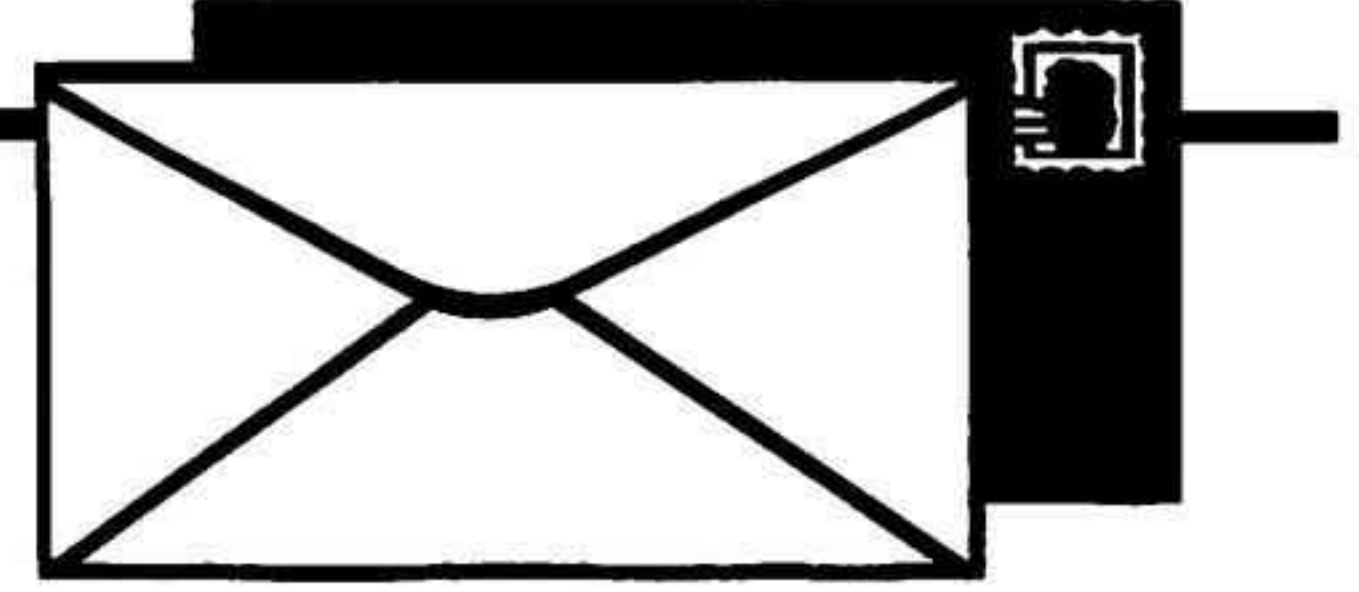
Susturulmuş bir toplum yaratmanın uğraşı içinde olan egemen sınıfların, hiç teslim alamadıkları bir alandan ses veriyor Şakir Bilgin. İşin gerçeği de bu ya. 12 Eylül karanlık dönemi iki alanı hiç sısturamadı; cezaevleri ve dağları! "Güneş her gün doğar"da cezaevlerinin tanıklığını yapıyor Bilgin. İşkenceleri, baskıları, tek tip elbiseleri, kişiliksizleştirmeyi; ve bunlara karşı devrimci tutukluların direnişinin tanıklığını yapıyor bu eserinde.

Kitabı okurken etkilenmemek elden değil. Akıcı ve insanı olayın içine sürükleyici bir etkiye sahip. Tohum okurlarına bu kitabı okumalarını salık veriyor.

Şakir Bilgin'i kutlar ve başarılar dileriz.

Kitap İsteme Adresi: Tohum
 Postfach 101192
 5 KÖLN 1

Fiatı: 12.5 DM.

Tohum Dergisi'ne!

Tohum'a, emeği geçenlere, O'nu bizlere ulaştıranlara Merhaba!

Dergiyi son iki sayıdır izliyorum. içerik açısından dolgun, güncel sanatsal konulara açıklık getirici, baskı tekniği açısından son derece güzel. Yer yer rastlanan yazım yanlışlarının da ileriki sayılarda giderileceği inanıyorum. Ülkemizin gerek ulusal, gerek evrensel alanda yüzakı olan sanatçılarından bir çoğuyla ilgili yazılara yer verildiğini öğrendim ve sevindim. Bundan sonra da bu gibi tanınmış ve henüz tanınmamış fakat gelecekleri umut verici olan genç sanatçılarla ilgili incelemelere ve onların ürünlerine TOHUM'un sayfalarında yer verileceği inanıyorum. Cezaevlerimizde yetersen yeni filizlerin yaratıcı güçleri, TOHUM'ca sahiplenildiği oranda artacaktır. Ki, elimdeki sayılarda bunun güzel örneklerini gördüm.

Nice güzel sayılarda TOHUM'la birlikte olacağımız umuyla başarılar diler, saygılar sunarım.

Size şiir çalışmalarından bir kaçını yolluyorum. İlginize şimdiden teşekkürler.

Ayrıca boş karikatürünüzü de doldurarak yolluyorum. Sanırım biraz gecikmiş olacak. Derginin Ocak sayısı bana geç ulaştığından böyle oldu.

Nazım Mutlu

Tohum Emekçilerine

Açıkça, önceleri pek umutlanmamıştım. Tohum'un sürekli kendini böyle yenileyip gelişeceği ne!

Sizleri tebrik ederim.

Özellikle yeni sayılarınızda Kürt kültürüne açıkça yer vermeniz sevindiricidir.

Hele Orucoğlu'nun "Cigerxwin" değerlendirmesi çok güzel !!

Hawar

Tohum Çalışanlarına!

Tohum'un yazılan yazıya karşın, uzun bir süre elime geçmemesi üzerine kısa bir süre önce bir yazı yazmak ve istemek zorunda kalmıştım. Ancak, yazıyı yollamamdan iki gün sonra Tohum'un son sayısı elime geçince çok sevindim. Sevincimin bir nedeni de geç göndermenin nedeninin üç aylık tek sayı çıkma nedeniyle gönderememiş olmanızı düşünmem oldu. Göndermiş olduğunuz ve göndereceğiniz dergiler için en içten teşekkürlerimi kabul etmenizi rica ediyorum.

Tohum'un içeriğine gelince; başta sanata bakış açısı olmak üzere, bunu pratikte de işlemesi ve dar kalıplar içine tıkanıp kalmaması nedeniyle önemli bir adım olarak görüyorum. Zamanla, genel çabanın bir parçası olarak daha da gelişmesini diliyorum.

Son sayınızı daha çok, de-

ğerli sanatçı Yılmaz Güney'e ayırmışsınız. Türkiye Halkı'nın demokrasi — gerçek demokrasi — özlemlerinin yılmaz savunucusu, devrimci demokrat sinema sanatçısı Yılmaz Güney böyle anmalara fazlasıyla layık bir insandır. Eşi Fatoş Güney'inde yazısını beğendiğimi söyleyerek, dergideki Yılmaz'a ilişkin bütün yazıları dikkatle okuduğumu ve memnun olduğumu belirtmeliyim.

Değerli zamanınızı alıp sizi daha fazla meşgul etmemek için yazıma burada son veriyor, tekrar teşekkür edip, çalışmalarınızda başarılarınızın devamını diliyorum.

Tohum'u sürekli okuyabilmek isteyen, !!

Ömer Esen, Aydın

Tohum Yöneticilerine

Derginizin yayınlanışından buyana okuyan dostlarım, mektuplarında hep övgü ile sözettiler. Ne yazık ki geçen zaman içinde biz okuma olanağı bulamadık. Çünkü; başka birkaç dergi gibi, derginiz de buradaki (Erzurum) bayilere gelmemekte. Ya da bize öyle bildirilmekte.

Bir kısım dergilerle birlikte derginizi de değişik adreslerden istedim. Gönderdiklerini söylediler. Ama hiçbirisi şu ana kadar elime geçmedi. Derginizi okumak istiyorum. Hertürlü abone koşullarını kabul ettiğimi bildirirken:

Şimdiye kadar çıkan tüm sa-

yılarını; özellikle de dördüncü (4.) sayıdan itibaren çıkan sayıları mutlaka istiyorum. Buna neden: derginizde sürmekte olduğunu öğrendiğim (Partizan-Sanat-Sanatçı) yazı dizisini izlemek istememdir;

Dergilerinizi göndererek, aylar süren bu bekleyişimi gidereceğinizi umarak gelecekte; 1988 yılında TOHUM'unuzun filizlenip boy vererek, toplumcu sanata canlı, hareketli, yapıcı ve yaratıcı katkılarını diler, başarılı bir yayın süreci dilerim. □

Zeynel Demirçivi, 7 Aralık 87

Merhaba Tohum Emekçileri!

Sizleri daha önce tanımak istedim. Onun için bu mektup geç kalınmış bir başlangıç olacak. Yine de iyi bir başlangıç. Size yazmam bir arkadaşın önerisiyle oldu. Sanat konusunda iyi bir ilişkinin gelişebileceğini sizlerden öğrenecek çok şey olduğunu düşünerek bende size yazdım. sizleri (derginiz TOHUM'u) tanımak ve sizlerle yazışmak beni sevindirecektir. Bu arada bende sizlere Türkiye'den sanatla ve ülkemizle ilgili haber vermeye çalışırım.

Benim bazı şiir çalışmalarım var. Bunlar deneme halinde. Bu şiirleri size (TOHUM'a) göndermek istiyorum. Bu mektupla bir kaç tanede göndereceğim. Düşüncelerinizi ve yardımlarınızı (önerilerinizi) bekliyorum. Bu amaçla derginizle tanışmak ve abone olmak istiyorum. Daha önce çıkan sayılarınızı ve bundan sonra çıkacak olan sayıları göndermeniz beni sevindirecektir.

Bir başlangıç ve tanışma mektubu olarak kısa yazıyorum. Yazışabilmek dileğiyle size adresimi veriyorum ve çalışmalarınızda başarılar diyorum. □

Selçuk Işık, İstanbul,
17 Şubat 1988

YİNE O KALABALIK, CANLI, GÜLERYÜZLÜ İNSANLARIN ARASINDA BULMALIYIM KENDİMİ!.. BÖYLESİNE YALNIZ, TEK BAŞINA KALMAMALIYIM!.. O SICAKLIĞIN İÇİNDE ÖZGÜRLÜK TÜRKÜLERİ SÖYLEMENİN TADINI BULMALIYIM YENİDEN!.. KALKIP O DRTAMI YENİDEN YARATMANIN!.. ZAMANI GEÇDİ...

YILMAZ GÜNEY'E ÖZGÜRLÜK!

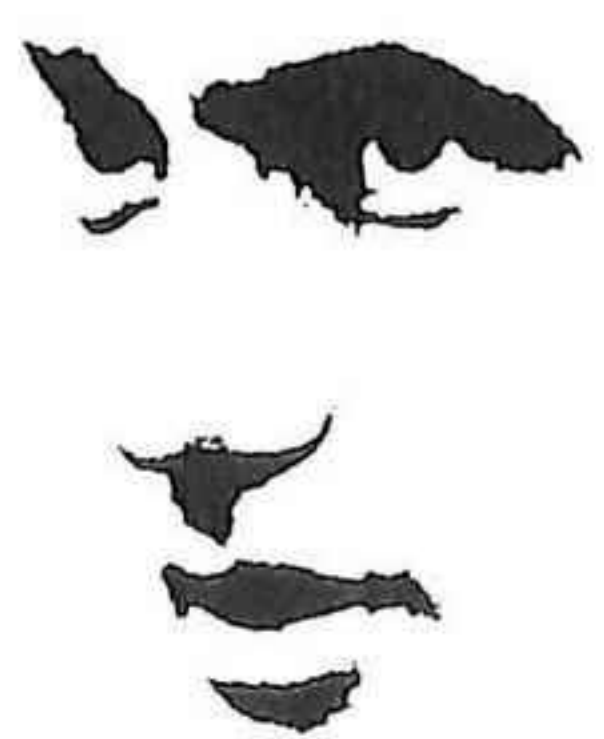
KÜLTÜR EMEKÇİLERİ ÜZERİNDEKİ BASKILARA, YASAKLARA SON!

Spendeaktion Für Yılmaz Güneys

Denkmal: Sparkasse Mainz:

Konto Nr: 23000300

BLZ: 55050120

MERHABA

Metin Güven, Ankara, 79

Söyle bana berrak gökyüzü
Karagünlerin yiğit yoldaşı söyle
Ölenler niçin ölüyor
Ve tohumlarını daha dün ekmedik mi
Bugün boyveren fidanların
Demek ki boşuna geçmiyor günler
Öyleyse merhaba tarla kuşum
Merhaba kırlangıç sürüleri...

ROZEK JENA

Hawar, 16 Ekim 85

Asme ke şıye çêxwo
axva Çem serd xurena
mirçik pırdanê
dar û berura
Roz hewz û kesko
fejir erzeno

Roz benoke tingo tariyo
roz benoke
soduro sıperdiyo
vore her ca guroto
mızo tılametiyo,
roze yena Raye benara,

Roze benake vengó bariyo
hewn o xorira urzemera
Jeni bervenê
Domanî çikenê
panayisê Zalumura

Roze yena Wusar o
Gulî kenêra
Kolbızim benêra
Rozêk yena
Mesi Hemgen danê
Petagura...

KÖPRÜ PİR HİTİPURA A PONTE EL PUENTE IL PONTE MOST

DIE BRÜCKE

NACHRICHTEN • MEINUNGEN • KULTUR
FÜR GLEICHBERECHTIGUNG UND VOLKERVERSTÄNDIGUNG

Forum zur Diskussion über Rassismus, Kulturrassismus und Eurozentrismus über Menschen- und Bürgerrechte in Westdeutschland

- * Es gibt eine deutsche Frage nicht nur im Sinne der »Teilung und Wiedervereinigung«. Es gibt auch eine »Deutschenproblematik« in der Art und Weise des Umgangs mit den »fremden« Kulturen und Völkern. Und sie herrscht in der politischen Kultur insgesamt, in der Weltanschauung bei den Rechten wie bei den Linken.
- * Die westdeutsche Politik gegenüber den Minderheiten der Arbeitsimmigration ist eine Apartheidspolitik, die grundrechtlich, gesetzlich und gesellschaftlich festgelegt ist. Die Teilung und Abstufung der Menschenrechte dieser Minderheiten sind ein Stück selbstverständlicher politisch-kultureller Normalität der Westdeutschen.
- * Es gibt nur wenige Menschen und gesellschaftliche Kreise, die sich mit dem Thema einer Vielvölkergesellschaft, welche diese Republik faktisch ist, beschäftigen. Dagegen macht sich eine »Berufssolidaritätsbewegung« in verschiedenen gesellschaftlichen Bereichen stark, die Gefahr läuft, im Sinne der Weltanschauung des »christlich-abendländischen Kulturkreises«, der Inschutznahme der »Ungleich« und des Eurozentrismus zu handeln. Zu oft werden die Minderheiten der »ungleichen Menschen« als Objekte der »humanitären« Betreuung, der Forschung, der Tagungsdiskussionen und der folkloristischen Feste, journalistischen und publizistischen Geschäfte betrachtet.

Wieviel Arbeitsplätze der Deutschen gehen denn verloren, wenn den Minderheiten der Arbeitsimmigration die kulturelle Autonomie aufgrund des Minderheitenschutzes in der »Erklärung der Universalen Menschenrechte« zuerkannt wird?

DIE BRÜCKE setzt sich mit diesen Themen und Fragen ausgehend von konkreten Anlässen wie dem »Kommunalwahlrecht für Ausländer«, dem Gesetzesentwurf der Grünen »Niederlassungsrecht«, dem Anspruch auf Doppelstaatlichkeit u.ä. intensiv auseinander.

DIE BRÜCKE dokumentiert alltägliche Geschehnisse und Diskussionen über Menschen- und Bürgerrechte, über die nationale Frage und die multikulturelle Gesellschaft.

DIE BRÜCKE veröffentlicht in dieser Richtung Portraits, Reportagen, Meinungen, literarische und künstlerische Arbeiten sowie eine umfassende Medien-Kritik und Medien-Schau.

DIE BRÜCKE erscheint zweimonatlich, umfaßt über 80 Seiten, kostet 5,— DM im Buchhandel und 30,— DM im Jahresabonnement.

DIE BRÜCKE begrüßt jeden Diskussionsbeitrag und hofft auf jede Unterstützung in Form von Geldspenden und / oder Weiterempfehlungen zur Ausstellung.

DIE BRÜCKE kann kennengelernt werden durch Bestellung einer oder mehrerer kostenloser Probe-Nummern über die Geschäftsstelle:

DIE BRÜCKE e.V.

Großherzog - Friedrich - Str. 63 * 6600 Saarbrücken * Tel. 0681/647 17

30 % Ermäßigung bei Bestellungen von mehr als drei Exemplaren!

Anschrift der Redaktion:

Necati Mert

Im Stadtwald, Bau 14a, 6600 Saarbrücken 11, Telefon 0681 302 29 60

HOŞUMA GİDEN ŞEYLER

• HASLET SOYÖZ

YILMAZ
GÜNEY...

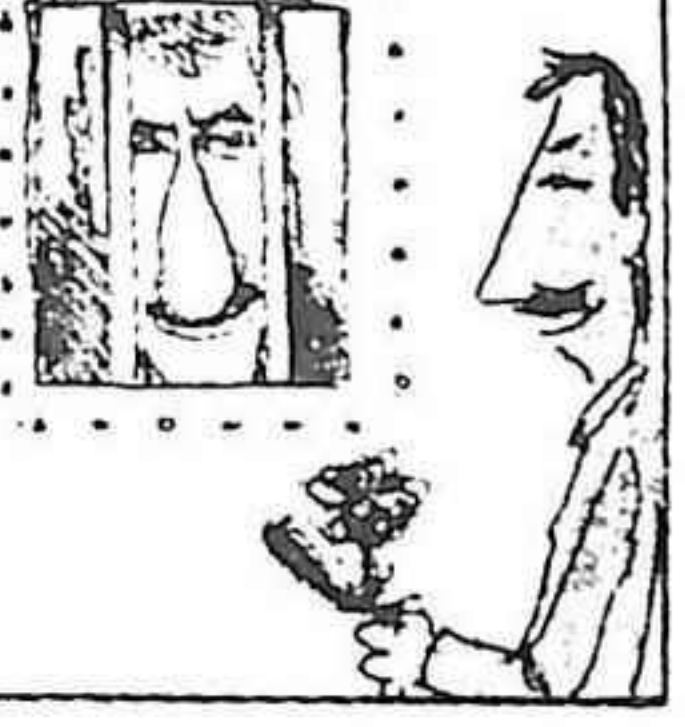

ŞÖYLEYDİ
YA DA BÖYLEYDİ...

O BİR İNSANDI VE BEN
ONU DEMİR KAPININ
KÜÇÜK PENCERESİNDEN
TANIDIM...

İZMİT CEZAEVİ

İNSANLARIN NE KADAR SOĞUK
OLDUKLARINI, ONUN SICACIK
BAKIŞLARINDAN HİSSETTİM...

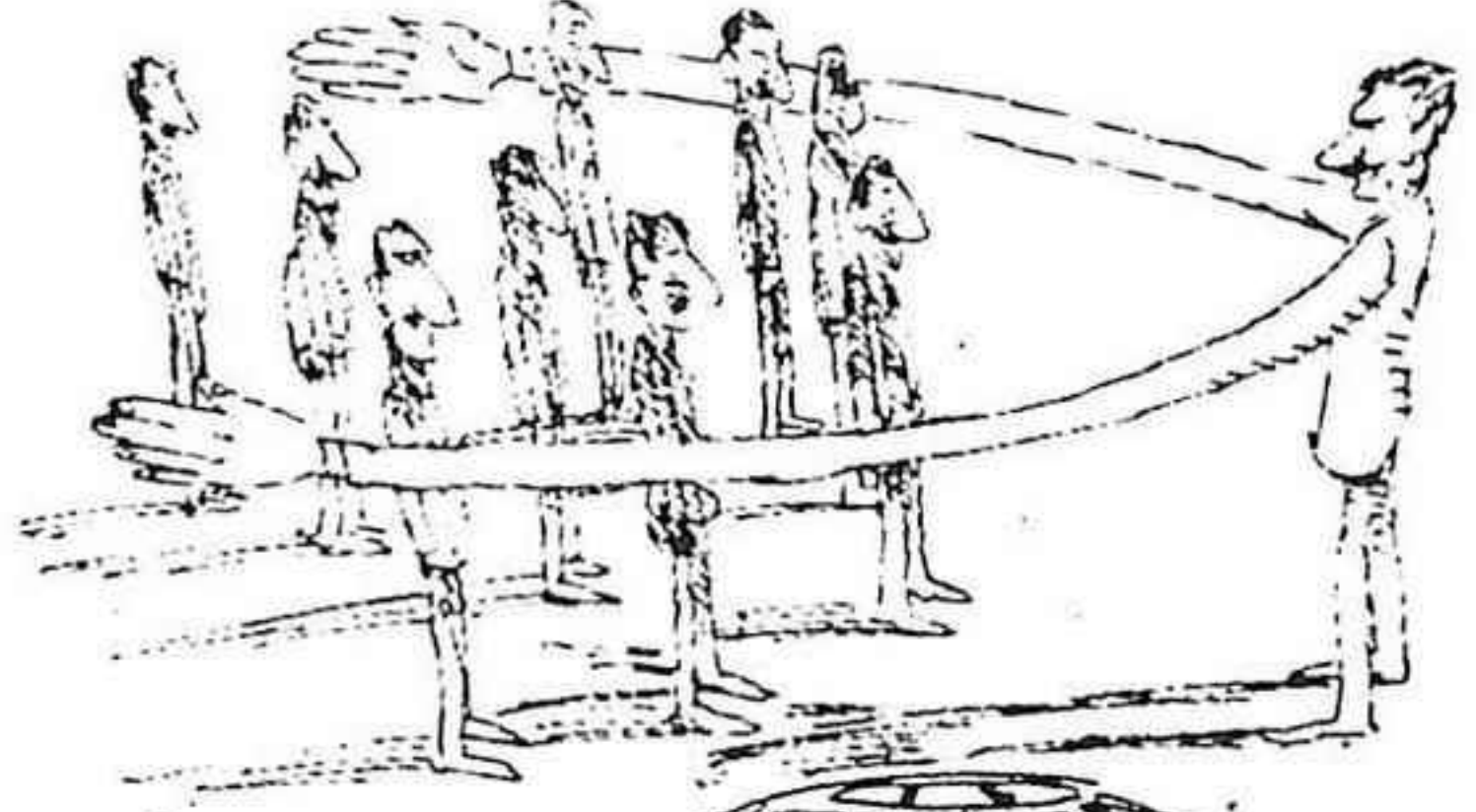
İNSANLARI
SEVMEK
KENDİNİ
SEVMEKLE
BAŞLAR...

İKTENLİĞİ...

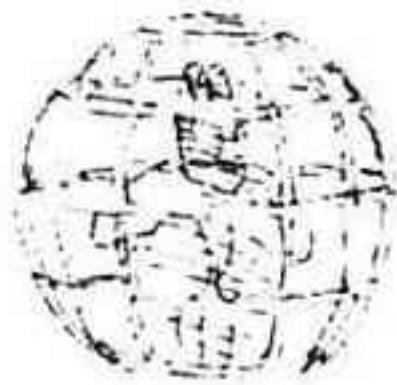

KUŞLARI,
AĞAÇLARI
DOĞAYI,
SEVMEYEN
İNSANLARI
SEVEBİLİR Mİ?

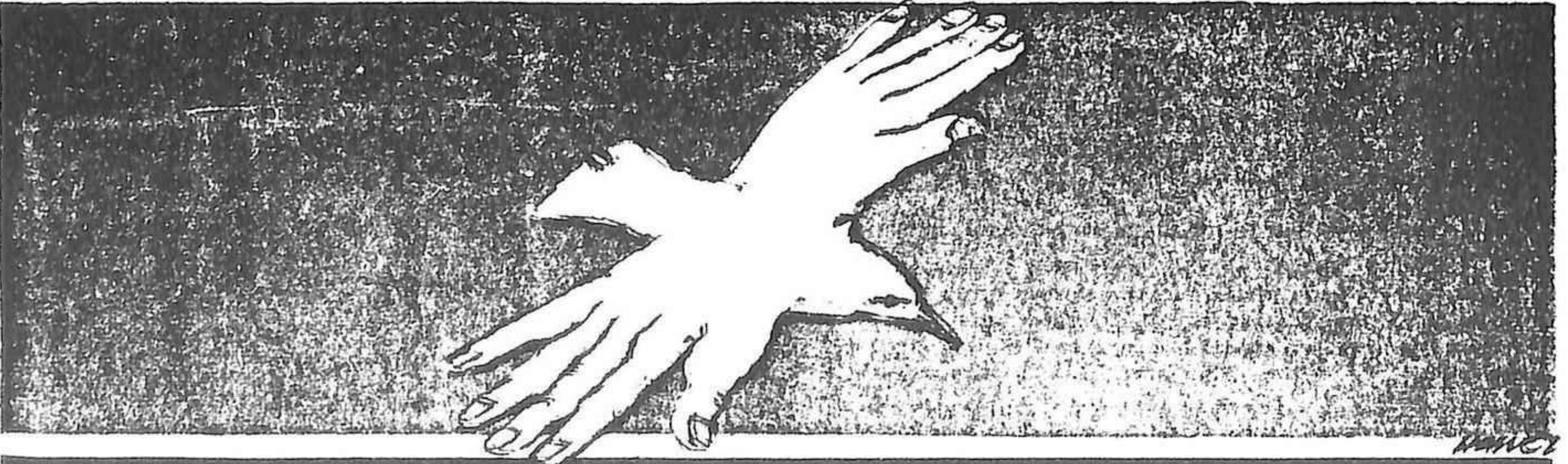
VE İNSANLARI DOSTÇA KAVRAMASIYLA
YALNIZLIĞIMIZI DUYDUM...

VE DE KENDİ DÜNYALARIMIZDAKİ TUTSAKLIĞIMIZI...

ONUN ELE AVUÇA SİĞMAYAN ÖZGÜRLÜK TUTKUSUNDA YAŞADIM!...

YILMAZ GÜNEY'E ÖZGÜRLÜK!

KÜLTÜR EMEKÇİLERİ ÜZERİNDEKİ BASKILARA. YASAKLARA SON!

Toplumu değiştirmeye yönelik, inanç ve bilincini, ustaca sanata dönüştüren, ülkemizde proleter sanatın yüzü, büyük sinema sanatçısı ve yazar **YILMAZ GÜNEY**'i, **Demokrat Sanatçılar Birliği (DSB)** ve Sanat ve Edebiyat dergisi **TOHUM** olarak açtığımız bir kampanya ile yeniden anıyoruz.

Kampanyamız, ülkemiz sanatçılarının dikbaşlılığının, dürüstlüğüünün ve özgür yaratıcılık tutkularının simgesi haline gelen **GÜNEY**'in vatandaşlıktan çıkarılması kararının kaldırılması amacını taşımaktadır.

Kampanyamız, ülkemizde özel olarak **GÜNEY**'in yapıtları (kitapları-filmleri) üzerindeki, genel olarak yurtdışındaki yazar ve sanatçılarımıza başta olmak üzere, tüm yazar ve sanatçılarımızın ürünleri üzerindeki baskıların, toplatma kararlarının kaldırılması amacını taşımaktadır.

Kampanyamız, Paris'te komünçüler mezarlığında yatan, büyük sanatçı ve dava adamının mezarının yaptırılması amacını taşımaktadır.

İster hayatta olsun, isterse olmasınlar, büyük sanatçılar hükümetlerden daha etkilidirler. İçin için fıkurdan canlı hayatın, devamını ve yönelimini kavramada, ve bu anlamda sanatıyla mevcut durumu, geleceğin aynası yapmada onların üzerine yoktur. Geleceğe yönelik mücadele etme, gerçeği görme ve gösterme gücü en otoriter güçtür. Ve insana anısal, destansı bir otorite ve saygınlık kazandırır. Büyük sanatçılar işte böylesi bir silaha sahiptirler.

YILMAZ GÜNEY bu soydan bir sanatçı olarak, bağrında geleceğin kıvılcıklarını ve bilgeliğini taşıyan, halk hayatını ve aksiyonunu sanat aynasında ustaca ve gerçeklikle dile getirdi.

YILMAZ GÜNEY, yaratıcılık sorununa, kaçınılmaz tarihi ilerleyişin bizzat içinde yer alma perspektifiyle yaklaştı. Halkın manevi dünyasındaki güzellikler, **YILMAZ GÜNEY**'in ruhunda tüm parlaklığıyla kendisini gösteriyordu.

Bu ruh O'nu, geniş enternasyonal ilişkiler kurmaya, çeşitli ülkelerin sanatçılarıyla dayanışma içine girmeye, dünya ezilen halklarının haklı mücadelelerini, içten sıcak duygularla desteklemeye ve bizzat onların faaliyetlerine katılmaya yöneltiyordu.

YILMAZ GÜNEY gibi büyük sanatçılar, güzel, mutlu ve özgür geleceğin habercileri, bununda otesinde temsilcisidirler.

Bunun için:

- 1) Yılmaz Güney'in vatandaşlık hakkı geri iade edilmelidir!
- 2) Filmleri üzerindeki yasaklar kaldırılmalıdır!
- 3) Kitapları üzerindeki yasaklar kaldırılmalıdır!
- 4) Kültür emekçileri üzerindeki baskılara ve yasaklara son!

Aydınlarımız başta olmak üzere bütün halkımızı başlattığımız bu kampanyayı desteklemeye çağırıyoruz.

TOHUM

(DSB) Bleichstraße 43 6200 Wiesbaden

DEMOKRAT **S**ANATÇILAR **B**İRLİĞİ

O BÜYÜK GÜN GELDİĞİNDE

Mustafa Özenç

O büyük gün geldiğinde
Ben kimbilir kaç yıldan beri
Edebi uykumda toprağın derinliklerinde
Sonsuz bir uykuda uyuyor olacağım...
Fakat alınca ne zamandır beklediğim haberi
Uyanıp sesimi kimse duymasa da
O büyük zaferin tarifsiz coşkusuyla
Kara toprağın altından ben de haykıracağım

Unutup geçmişte acı günü
Kimbilir belki bir kış günü
Üzerimi yorgan gibi kaplayan
Bembeyaz karın keskin soğukunda
Ya da sonbahar mevsiminde
Kemiklerime işleyen yağmurdan duyacağım
O milyarları saran doyumsuz sevince
Ben de sessizce ortak olacağım.

Mevsim ilk bahar, sıcak bir yaz olsa da
Gece gündüz farketmez ben her zaman hazırım
Adımın yazıldığı taş bile yakılsa da
Kalmamış ta olsa şu dünyada mezarım
Hatırlayıp tek canlı gelmese de başucuma
O müjdeyi ben doğadan alacağım
Dost ellerle yaratılan o görkemli bayrama
Hiç kimse farketmeden ben de katılacağım